

**KUNNALLINEN
TIEDOTTAMINEN JA
JASKA JOKUNEN**

Pertti Hemánus

KUNNALLINEN
TIEDOTTAMINEN JA
JASKA JOKUNEN

Tutkittua tietoa ja
tutkimattomia tulkintoja

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja

Kunnallisalan kehittämissäätiön
Polemia-sarjan julkaisu nro 26

© Kunnallisalan kehittämissäätiö
ja Pertti Hemánus

Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1997
ISBN 952-9740-51-4
ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE 7

MITÄ VIKAA MUKA ON SUOPEUDEN HANKKIMISESSA? 9

KUN VALKOLAKKI RATKAISI KUNTALAISEN KYVYN
OMAKSUA TIETOA 13

”KYMPPI TULI”, HUUDAHTAA JASKA JOKUNEN 20

LAIN VOIMALLAKO TIEDOTTAMAAN? 24

PSST, ONKO TIETOA? MINKÄLAISTA? 29

ANTEEKSI, MISTÄ VOISIN SAADA NEUVOJA? 36

SEMIOTIIKAN OPISSA ELI MITEN MERKITYKSET
SYNTYVÄT 41

”MIKÄÄN EI OLE NIIN HELPPOA KUIN MILTÄ
NÄYTTÄÄ” 45

OULU OSAA, MYÖS IMAGONRAKENTAMISEN 53

JOULUKAUPUNGISTA MUUMIMAAILMAAN 62

”KAIKKEEN SYYPÄÄ ON TUO JULKINEN SEKTORI” 70

MITEN MITATA YHTEISMITATTOMIA ASIOITA? 77

NYNNYYS EI KOVASSA YHTEISKUNNASSA AUTA 80

KUKAAN EI OMISTA ITSEÄÄN KOSKEVAA
JULKISUUTTA 84

VASTINETTA EI KANNATA HALVEKSIA 90

TURHA KIIREHTIÄ HETI KANTELEMAAN 97

OLISIKO KANSALAI SJOURNALISMISTA LÄÄKKEEKSI? 103

PALUU IHMISTEN ARKEEN 108

"Missä on elämä, jonka kadotimme elämiseen?

Missä on viisaus, jonka kadotimme tietoon?

Missä on tieto, jonka kadotimme – informaatioon?"

T. S. Eliot

Esipuhe

A sukkaat ja ulkopuoliset muodostavat käsityksensä kunnasta sen perusteella, miten asiat siellä hoidetaan ja mitä luottamushenkilöt ja viranhaltijat tekevät tai jättävät tekemättä. Kunnan kuvaan voidaan vaikuttaa aktiivisella tiedottamisella, ja kyky tiedottaa ja hallita julkisuutta sekä asioiden että henkilöiden kautta on kunnille tärkeä. Kuva ei kuitenkaan voi olla kaukana todellisuudesta, eikä tosiasiota muuteta tiedottamalla.

Professori, vuodenvaihteen jälkeen emeritusprofessori Pertti Hemánus on asettunut alter egonsa Jaska Jokusen hahmossa ihmettelemään kunnallista tiedottamista tässä Polemia-sarjan julkaisussa ”Kunnallinen tiedottaminen ja Jaska Jokunen”. Ihmettelymatka antaa hänelle mahdollisuuden tehdä olennaisia mutta myös epäsovinnaisia johtopäätöksiä. Tekstin on toimittanut Ritva Grönstrand.

Esitän kirjoittajalle ja tekstin ennakkokäsittelyyn osallistuneille kuntajohtajille ja muille asiantuntijoille parhaat kiitokset.

31.10.1997

Lasse Ristikartano

Asiamies

Kunnallisanalan kehittämissäätiö

Mitä vikaa muka on suopeuden hankkimisessa?

Suurehko suomalainen kaupunki oli vuonna 1973 kutsunut ryhmän henkilöitä tilaisuuteen, jonka aiheena oli kunnallinen tiedottaminen. Tiedotuspäällikön alustus huipentui siihen näkemykseen, että tiedottamisen tehtävänä on suopeuden hankkiminen kaupungille.

”Tuohan on kaupallisten yritysten tapa nähdä asiat. Ei sitä pidä sellaisenaan siirtää julkiselle sektorille”, joku huomautti.

Kritiikki tuntui yllättävän tiedotuspäällikön, mutta hän esitti pienen tauon jälkeen vastakysymyksen: ”Ei kai meidän tiedottajien tehtävä voi olla badwillin, epäsuopeuden, lisääminen?”

Keskustelijoiden enemmistö taisi lopulta kallistua sille kannalle, että tiedottamisen perustavoite tuskin voi löytyä suopeus-epäsuopeus-ulottuvuudelta, vaan ongelma on käsitteellistettävä toisin.

Valtionhallinnossa oli noina vuosina ryhdytty uudistamaan tiedottamisen periaatelinjoja. Työryhmä oli ehdottanut, että tavoitteeksi otettaisiin vastaanottajien, ei lähettäjän edun palveleminen. Samaa tavoitetta saattoi suositella kuntapuolellekin.

Onko aina selvää, mikä on vastaanottajien etu? Onko se aina erotettavissa lähettäjän edusta jollakin yksinkertaisella päättelyllä? Ja eivätkö vastaanottajat eli siis kuntalaiset jakaannu moniin alaryhmiin, joiden intressit ovat vastakkaiset?

Nämä vastaväitteet ovat toki oikeutettuja. Selkeät periaatteet saat-

tavat yhteiskunnallisessa toiminnassa olla kuitenkin hyödyksi, vaikka niiden soveltaminen käytäntöön olisi hyvinkin ongelmallista.

Toinen mieleeni jäänyt tapaus ajoittuu sekin 1970-luvulle. Kyseessä oli pienenpuoleinen, yhden ainoan suuren teollisuuslaitoksen hallitsema kaupunki. Tehtaan tuotantoprosessi oli ainakin ympäristön kannalta kehittymättömämpi kuin nyt, ja kaupungin johdon huolena oli paikkakunnan huono maine: vedet ja ilma vain saastuvat saastumistaan, asukkaat haavaitsevat itsessään salaperäisiä sairauksien oireita, jotkut hyvin palkatut kaupunkilaiset ovat jo muuttaneet naapurikunnan puolelle, uusien yritysten ja veronmaksajien houkutteleva kaupunkiin ei onnistu.

Alustin sovitusta aiheesta tilaisuudessa, jossa eturivissä istui kaupungin virka- ja luottamushenkilöjohtoa. Selostin kuin yliopistossa ikään kunnallisen tiedottamisen periaatteita ja otin niihin kantaa, mutta tämä ei tuntunut eturivoin väkeä erityisesti kiinnostavan...

Vähä vähältä alkoi käydä ilmeiseksi, mistä kenkä puristi. Kaupungin johto oli toivonut vihjeitä tempuiksi, joilla kaupungille saataisiin parempi maine. Taisin tilaisuuden loppupuolella sanoa, että itse ns. todellisuuden parantaminen on moraalisesti parempi ja usein vielä tehokkaampikin keino kuin manipuloiva tiedottaminen.

Tiedotusta, suhdetoimintaa vai propagandaa?

Kunnallinen tiedottaminen jäljitteli varsin varhaisessa kehitysvaiheessaan mieluusti *suhdetoiminnan* käytäntöjä eli siis yksityisten yritysten malleja.

Suuressa emämaassa Yhdysvalloissa oli suhdetoiminnan isä Ivy Lee saanut jo 1910-luvulla taikurin maineen tempuillaan, jotka eivät välttämättä kestäisi moraalista arviointia. Hän tekaisi näennäis- tai epätapauksia (pseudoevents tai non-events), kun nyt puhutaan mediatapahtumista.

Eräät suomalaiset vaikuttajat olivat jo 1920-luvulla alkaneet myönteisessä mielessä puhua propagandasta, jota tarvittiin mm. yh-

teiskunnallisten ristiriitojen liennyttämiseksi; vuosi 1918 oli tuoreessa muistissa. Sitten propaganda sanana alettiin yhdistää Neuvostoliiton ja natsi-Saksan vaikuttamispyrkimykseen ja ylimalkaan sota-propagandaan, mikä antoi koko sanalle huonon maineen. Kieleemme alkoi 1950-luvulla iskostua sana suhdetoiminta. Esimerkiksi Stockmann perusti jo vuonna 1947 tiedotuspäällikön vakanssin yhtenä ensimmäisistä yrityksistä Suomessa, mutta muutti nimikkeen kuusi vuotta myöhemmin suhdetoimintapäälliköksi.

Mitä sitten on suhdetoiminta? Siitä on kirjallisuudessa lukuisia eri määritelmiä, joiden välillä on vähintään vivahde-eroja. Määritelmät ovat yleensä tämäntyyppisiä:

”Suhdetoiminta. Suunnitelmalliset ja jatkuvat pyrkimykset, joiden tarkoituksena on kehittää ja ylläpitää jonkin organisaation ja sen kohde-ryhmien välistä yhteisymmärrystä. Käytännön suhdetoiminnassa pyritään hyödyntämään tiedotusvälineitä, varsinkin asioissa, joiden kohde-ryhmäksi nähdään suuri yleisö.”

Määritelmä on varsin taitavasti muotoiltu, sillä sen avainsana yhteisymmärrys synnyttäne useimmissa myönteisiä mielikuvia. Tätä nykyä ei, toisin kuin 1960- ja 1970-luvuilla, ole tapana kysyä, kenen ehdoilla yhteisymmärrys yritetään saavuttaa. Räikeä esimerkki olisi vaikkapa Adolf Hitler ja hänen uuttera apulaisensa Joseph Goebbels: he olivat huomattavia yhteisymmärryksen luoja; suuri osa Saksan kansaa tuki natseja.

Maallisempi näkökulma tuohon määritelmään taas osoittaa, että suhdetoiminnan ja tiedottamisen välille ei voida vetää selvää rajaa. Kun suuryritys saa toimituksellista palstatilaa kehittelemälleen entistä varmakäyttöisemmälle koneelle tai entistä vähemmän ympäristöä saastuttavalle kemialliselle tuotteelle, sen tiedottaminen yhden-tyy suhdetoiminnan kanssa tai päinvastoin.

Suhdetoiminta on toki vuosikymmenien varrella Suomessakin kehittynyt, ehkä periaatelausumien ja tavoitteiden tasolla enemmän kuin toteutuksen, mutta tätä asiaa ei ole tutkittu eikä siitä siis ole

varmaa tietoa. Tutkija Jyrki Pietilä kirjoitti jo kaksikymmentä vuotta sitten, että ”kypsä” suomalainen suhdetoimintakäytäntö on merkinnyt laadullista muutosta aiempaan yrityskäytäntöön verrattuna kolmen eri asian sisäistämisessä:

1) hyvät suhteet ovat liikeyrityksille tavoittelemisen arvoisia, jopa välttämättömiäkin

2) niiden saavuttamiseksi on työskenneltävä suunnitelmallisesti ja järjestelmällisesti ja

3) hyvää tulosta ei suhdetoiminnassa saavuteta pelkästään tiedottamisella tai manipulaaatiolla, vaan liikkeelle on lähdeittävä itse yrityksen menettelytavoista ja käyttäytymisnormeista.

Jospa julkisen sektorin ja siis myös kuntien on käytävä läpi tuo sama kehityskulku? Onko varmasti, ensimmäisestä kohdasta alkaen? Ja eikö se muka jo ole tuolla tiellä?

Kymmenkunta vuotta sitten suurehko suomalainen kaupunki tilasi minulta laajahkon muistion tiedotustoimintansa kehittämisen tueksi. Minua briifattiin mm. siitä, että en unohtaisi kaupungin imagon rakentamista. Kirjoitin niin kuin ajattelin: imago-ongelman täytyy olla kaupungille toissijainen. Vähättelin tuota puolta asiassa, tilaajan piirissä varmaan katsottiin – ja niin vähättelinkin.

Imagot ovat nyt kaikkien huulilla. Eivätkö ne ole juuri suopeuden hankkimista? Onko neljännesvuosisadassa mikään muuttunut?

Kun valkolakki ratkaisi kuntalaisen kyvyn omaksua tietoa

Kunnallisen tiedottamisen eräänlainen ensimmäinen kukoistuskautsi osui 1970-luvulle. Olkoonkin, että alan ansioitunut uranuurtaja Suomen Kaupunkiliitto vielä puhui ennen muuta suopeuden hankkimisesta, se oli vuonna 1971 antanut suosituksen kunnallisen tiedottamisen tavoitteista.

Kunnallisen tiedotuksen tavoitteet

Kunnallisen tiedottamisen tulisi ensinnäkin antaa kuntalaisille mahdollisimman selvä kuva kunnan toiminnasta. Mitä se on? Varmaankin sitä, että irrallinen hajatieto ei riitä, vaan palasten tulee liittyä toisiinsa kuin onnistuneessa mosaiikissa ikään. Kaiken tiedon perimäinen tarkoitus on auttaa kuntalaisia jäsentämään kunnan toimintaa kokonaisuutena.

Toinen kunnalliselle tiedottamiselle asetettu tavoite oli pyrkimys selvittää kunnan jäsenille heidän oikeutensa ja velvollisuutensa sekä mahdollisuutensa saada palveluja. Tällä ajettiin kaikesta päätellen takaa sitä, että kuntalaisille tehtäisiin selväksi, miten he voivat vaikuttaa asioihin, joiden suhteen heillä on intressejä tai toivomuksia. Esimerkistä käy vaikkapa tekeillä oleva yleiskaava.

Miellyttävää tuossa tavoitteessa edelleen on kahden tärkeän

sanan järjestys: oikeudet mainitaan ensin ja velvollisuudet sen jälkeen.

Suosituksen kolmas kohta muotoili päämääräksi sen, että tiedottaminen helpottaisi kunnan suunnitelmien ja pyrkimysten ymmärtämistä. Sanonta vaikuttaa ainakin näin jälkikäteen tahallisen tai tahattoman moniselitteiseltä. Se voi viitata suopeuden hankkimiseen kunnan suunnitelmille ja pyrkimyksille eli taas kerran suhdetoimintaan. Mutta voihan asian mieltää toisinkin, niin että tiedottaminen parhaimmillaan johtaa yksilökohtaisiin pohdiskeluihin ja sosiaalisiin keskusteluprosesseihin. Ymmärtäminen syntyy näistä, jos on syntymään.

Joka tapauksessa on mainiota, että suositukseen saatiin sana ymmärtäminen. Se on enemmän, paljon enemmän kuin pelkkä tietäminen, vaikka tietämisen ja ymmärtämisen välillä on myös tietty looginen yhteys.

Neljännän tavoitteen ideana oli, että tiedottaminen herättäisi tarvetta saada lisätietoja yhteisistä pyrkimyksistä ja saisi kunnan jäsenet pitämään mielekkäänä omien mielipiteidensä esittämistä. Tavoite on toki hyvä, mutta samalla abstrakti ilman pohdiskelua niistä keinoista, joilla se voitaisiin saavuttaa. Lisätiedon hankkimiseen motivoitunut ihminen on eräänlainen tiedottajan ihannetapaus, mutta motivaation herättäminen on hyvin vaikeaa eikä välttämättä onnistu lainkaan.

Viides ja viimeinen tavoite: saada kunnan jäsenet tuntemaan kunta myös omaksi yhteiseksi palvelulaitoksekseen luomalla hyvät ja luottamukselliset suhteet kuntalaisten ja hallintokoneiston kesken. Mitä se on? Taasko suhdetoimintaa?

On hyvin vaikea arvioida, mikä merkitys esitellyllä suosituksella käytännössä oli kunnalliseen tiedottamiseen. Tiedottajia ja heidän esimiehiään oli varmaan useita tyyppejä, esimerkiksi järjestelmällisiä ja spontaaneja ja tuolle välille asettuvia. Erot eivät sivumennen sanoen viittaa siihen, että jokin tyyppi olisi ilman muuta toista parempi.

Järjestelmällisyyteen kunnissa viittaa se kunnallisen tiedottamisen perillemenoja koskeva tutkimusinto, joka virisi 1970-luvun alkupuolella. Varsinaisen raskaan työn tekivät opiskelijat, eivätkä suin-

kaan maaniteltuina saati painostettuina vaan aidosta innostuksesta. Tätä nykyä kunta merkinnee useimmille nuorille raskasta vanhakan- taista byrokraattista organisaatiota, jonka tutkiminen ei houkuttele – paitsi varmaan kunnallistieteessä.

Että mitä, sano?

Esimerkiksi tuon ajan ideoista ja tutkimustavasta soveltuu Tampe- reen kaupungin tiedotustutkimus, jonka lyhennelmä on vuonna 1976 julkaistu nimellä *Että mitä, sano?*. Myös sen tekijät Mirja Ruoko- ranta ja Leena Räihälä ansaitsevat tulla mainituiksi, sillä heidän an- siotaan oli, että työ oman aikansa mittapuiden mukaan täytti kor- keat vaatimukset. Se taas, että nuo mittapuut varsin nopeasti vanhe- nivat ja koko ajattelutapa vaihtui, ei muuta asiaa.

Puheena olevan tutkimuksen yksi lähtökohta oli ”perillenmenon” käsitteen täsmentäminen viisivaiheisen mallin muodossa:

- 1) sanomien havaitseminen (niiden olemassaolon havaitseminen plus niihin perehtyminen)
- 2) sanomien ymmärtäminen
- 3) tietojen lisääntyminen
- 4) älyllinen aktivoituminen
- 5) toiminnallinen aktivoituminen.

Empiirisen tutkimuksen pohja-aineistosta tutkijat tietenkin so- pivat työn tilaajan eli Tampereen kaupungin kanssa. Aineistoja oli kaksi.

Tammikuun 1974 lopulla jaettiin kaikkiin tamperelaisiin talouk- siin kaupungin julkaisema tiedotuslehtinen, jossa selvitettiin vuosiksi 1974–1983 laadittua pitkän aikavälin talous- ja toimintasuunnitel- maa eli PTS-suunnitelmaa. Tuona ajankohtana asia ei ollut esillä ns. varsinaisissa joukkotiedotusvälineissä, niin kuin tuolloin sanottiin, eli joukkoviestimissä, mediassa.

Saman vuoden helmikuun lopulla taas kaupunkilaisille tiedotet- tiin vuoteen 2000 ulottuvasta yleiskaavasunnitelmasta, jonka käsit-

tely kaupunginhallituksessa oli saatu päätökseen. Asiasta kirjoittivat 23.2.1974 melko laajasti niin Aamulehti kuin Kansan Lehti ja Hämeen Yhteistyö – molemmat viimeksi mainitut nytemmin kuolleita lehtiä – ja myös Kansan Uutiset. Niin ikään Helsingin Sanomissa yleiskaavasunnitelmasta oli kolmen palstan juttu ja alueradio käsiteli sitä ohjelmissaan.

Tutkimusaineisto koottiin haastattelemalla henkilökohtaisesti 305:tä yli 18-vuotiaasta tamperelaista. Jo tuolloin oivallettiin, miten paljon parempi menetelmä haastattelu on postikyselyyn verrattuna. Jälkimmäisen lähes ainoa etu on halpuus.

Koulutus vaikutti

Koulutuksen määrällä oli selvä yhteys kunnallisen tietouden määrään, tutkijat kirjoittivat. Oma jälkikäteisisykseni on, että sillä ilmeisesti siis oli yhteys tiedon omaksumismotivaatioon tai -kykyyn tai molempiin. Koulutusta tutkittiin viisiluokkaisella muuttujalla kansakoulusta akateemiseen loppututkintoon, ja varsinaiseksi vedenjakajaksi osoittautui ylioppilastutkinto. Sen suorittaneet latelivat keskimäärin oikeita vastauksia PTS- ja yleiskaavasunnitelmia koskeviin kysymyksiin tuntuvasti enemmän kuin keskimäärin muut. Molemmat keskimäärin-sanat ovat tietenkin välttämättömiä pitää mielessä.

Miksi juuri valkolakki erotteli vastaajia?

Kysymys ei voi olla siitä, että lukio herättäisi jonkin erityisen motivaation perehtyä oman kunnan asioihin muita paremmin. Sen sijaan tärkeää on koulutuksen suuri merkitys Suomessa sosiaalisen nousun väylänä.

Vuonna 1974 ylioppilastutkinnon suorittaneiden osuus koko kansasta oli paljon pienempi kuin nyt ja valkolakin erottelukyky vastaa-

vasti merkitsevämpi. Hyvä- ja huono-osaisuuden raja ei tietysti tuol-
loinkaan kulkenut selkeällä tavalla koulutuksen mukaan, mutta toki
nykyistä selkeämmin.

Entä mitä tarkoittaa hyväosaisuus? Sitä että henkilöllä on vahva
motivaatio ja riittävät resurssit ajaa etujaan. Sitä että hän on erityi-
sen kiinnostunut siitä, miten hänen verovarojaan käytetään, ja hän
pyrkii vaikuttamaan niiden käyttöön. Sitä että hänen kykynsä ym-
märtää – ei vain havaita ja teknisessä mielessä lukea – vaativaakin
tiedote- ja lehtitekstiä on hyvä. Sitä että hän todennäköisesti kuu-
luu yhteiskunnallisesti aktiivisten luokkaan.

Vielä muutama vuosikymmen sitten uskoteltiin ja varmaan us-
kottiinkin, että etujaan ajavat lujimmin ja muutenkin yhteiskunnal-
lisesti aktiivisimpia ovat päinvastoin huono-osaiset. Yhden heitä
edustaneen, nyt jo lopetetun puolueen väitettiin jopa piiskaavan vaa-
liurnille kaikki kannattajansa, ei siis vain jäsenensä vaan muutkin,
joilta ääni irtoaa. Kuitenkin kaikki haastattelututkimukset osoitta-
vat, että vaaleista vaaleihin urnilla käyvät runsaslukuisimmin juuri
hyväosaiset. Tässä valossa minusta on ymmärrettävä myös hyväosai-
suuden ja kunnallisen tiedottamisen ”perillemenon” yhteys.

Ruokoranta ja Räihälä etsivät korrelaatioiden avulla tekijät, jot-
ka merkittävimmin olivat yhteydessä hyvään kunnallistietouden ta-
soon. Noita tekijöitä olivat koulutus, tulot, järjestöaktiivisuus ja yh-
teiskunnallisesti aktiivisten henkilöiden tuntemus. Kaksi jälkimmäistä
tekijää ovat lohdullisia: myös huono-osainen saattaa toimia aktiivi-
sesti järjestöissä – vuonna 1974 tämä oli tavallisempaa kuin vuonna
1997 – ja totta kai hän tuntee toisia aktiiveja.

Subjektiivinen tiedontarve

Vielä on mainittava 1970-luvun tiedotustutkimuksen suosimat kä-
sitteet ja sanat *objektiivinen* ja *subjektiivinen tiedontarve*. Tampereen
tutkimuksessakin kävi ilmi, että ne, joilla jo oli paljon kunnallistie-
toutta, olivat herkästi tyytymättömiä tietoihinsa ja halusivat hank-

kia niitä lisää. Vähän tietävä taas ei tiennyt edes sitä, että hän tietää vähän. Objektiivinen ja subjektiivinen tiedontarve menivät siis ris-tiin.

Tutkimus päättyi ajatuksiin kunnallisen tiedottamisen kehittämi-sestä, eikä erityisesti Tampereella vaan yleensä. ”Tiedollista kykene-vyyttä voitaisiin ajatella kohotettavan tiedotusta lisäämällä, mutta kuten edellä esitetystä on käynyt ilmi, ei tätä voida pitää ratkaisuna informaatio-ongelmiin, koska tieto ei mene perille niille, jotka sitä objektiivisesti ottaen eniten tarvitsisivat”, tutkijat kirjoittivat järkeen-käyvästi. Heistä näytti sen sijaan ensiarvoisen tärkeältä ”pyrkii aut-tamaan kuntalaisia hahmottamaan kokonaiskuvaa kunnan organisaa-tion toiminnasta ja heidän omasta asemastaan siinä”.

Eräissä yhteyksissä 1970-luvulla puhuttiin orientoivasta tiedos-ta, jota olisi omaksuttava ensin: sen pohjalta helpottuisi praktisen tie-don omaksuminen. Ruokoranta ja Räihälä jatkoivat: ”Tähän päämää-rään pyrittäessä olisi jokainen sanoma pyrittävä jäsentämään osaksi kokonaisuutta ja pyrittävä selvittämään mitä käytännön merkitystä milläkin asialla on tavallisen kuntalaisen kannalta.”

Neutraalia tiedotusta?

Tiedotussanommat olisi muotoiltava sisällöltään helpommin ymmär-rettäväksi ja samalla kiinnitettävä vakavaa huomiota niiden raken-teelliseen ymmärrettävyyteen, millä tarkoitettiin sanoja ja sanontoja – esimerkiksi sana investointi oli lähes puolelle haastatelluista tun-tematon – mutta myös lauserakenteita.

”Kuntalaisia aktivoivaa saattaisi olla myös se, että kunta pyrki-si luopumaan ’neutraalin’ tiedottajan roolistaan”, tutkijat jatkoivat. Yl-lättäväkö? Pitäisikö tiedottaminen muka politisoida? Sitä tutkijat eivät tarkoittaneet vaan sitä, että kunta ryhtyisi jakamaan tietoa eri intressiryhmien näkökannoista. Välineenä voisi olla esimerkiksi kun-nan oma tiedotuslehti.

Muitakin ehdotuksia oli: suorien ”kommunikaatiotilanteiden” ai-

kaansaaminen kunnan organisaatiossa toimivien ja kuntalaisten kesken sekä valtuutettujen ja heidän valitsijoidensa yhteydenpidon lisääminen. Sanomalehtiin olisi saatava oma kunnallisosasto, jotta kunnan asiat erottuisivat selvästi muista.

Tietyissä mielessä koko tutkimuksen ensimmäinen aalto joka tapauksessa herätti toiveikkuutta: mitä pienempi tutkittu kunta oli, sitä pienempiä olivat myös tiedottamisen ongelmat ja sitä läheisempiä toisaalta päättäjien ja virkamiesten sekä toisaalta kuntalaisten suhteet.

”Kymppi tuli”, huudahtaa Jaska Jokunen

1 1970-luvun kunnallisessa tiedottamisessa ja sitä koskevan tutkimuksen ilmapiirissä kysymys ei ollut pienistä eikä satunnaisista ilmiöistä, vaan suurista ja järjestelmällisistä.

Kaiken takana oli *valistus*, maailmankatsomuksellinen suuntaus, joka on suuresti vaikuttanut eurooppalaisiin ja vähän muihinkin yhteiskuntiin. Kaiken lisäksi sen vaikutus on ollut myös konkreettinen, niin kouriintuntuva, että sitä on ollut vaikea havaita ja ymmärtää. Eihän kalakaan tiedosta vettä, jossa se elää.

Valistus oli luottamusta tietoon

Valistus oli nousevan porvariston maailmankatsomus, joka vähitellen pääsi voitolle koko yhteiskunnassa. Porvaristo koostui itsenäisistä ammatinharjoittajista, jotka haalivat itselleen ja vähän muillekin erilaisia vapauksia; he olivat vapaita aukioloaikoja vaativien K- ym. kauppiaiden esi-isiä. Kysymys ei kuitenkaan ole poliittisesta ajattelutavasta, joka olisi säilynyt yksi yhteen samanlaisena vuosisatoja.

Valistus oli protestia kahlitseville perinteille ja auktoriteettiuskolle, se oli luottamusta tietoon ja järkeen sekä toimintaan niiden varassa. Valistuksen riemuvoitto oli Ranskan suuri vallankumous. Tunnetus-

ti se epäonnistui ja johti uuteen taantumukseen, mutta itse valistus jäi henkiin. Oman tulkintani mukaan viimeinen suuri valistuspoliitikko maailmassa ainakin toistaiseksi on ollut Mihail Gorbatsšov, traaginen ja samalla kunnioitettava luuseri.

Valistus puheena olevana ajattelun virtauksena on englanniksi *enlightenment*, kun taas yksi sen konkreettisista ilmenemismuodoista on *education*. Kun suomalainen tutkija tai käytännön asiantuntija kirjoittaa nykyajan latinaksi esimerkiksi alkoholi-, tupakka- tai huumevalistuksesta, sanonnan jälkimmäisen osan luontevin vastine on *education*. Kunnallinen tiedottaminen menee tähän saman sarjaan, olkoonkin että siitä puhuessaan joutuu miltei pakosta käyttämään latteista latteinta sanaa *information*.

Education- ja information-tyyppinen valistus ja tiedottaminen perustuvat kärkeistetyksi sanottuna faustiseen, jopa hybridiseen kuvitelmaan siitä, miten täydellinen yhteiskunta on saavutettavissa.

Verohallituksen pääjohtajana toimi lyhyen aikaa Mikko Laaksonen, joka kirjassaan kuvasi, mitä kaikkia hyviä pyrkimyksiä hänellä pääjohtajana oli ollut. Hän oli mm. perustanut verojuristeista ja tiedottajista koostuvan työryhmän, jonka urakkana oli selkiinnyttää verotuksessa käytettävä kieli niin yksinkertaiseksi, että jokainen kansalainen sitä ymmärtäisi. Silloin jokainen kansalainen myös olisi verotukseensa tyytyväinen. Toistan: verotukseensa tyytyväinen. Tyytyväisyyden saavuttaminen siis on tiedottamisongelma. Illuusionsa kullakin.

Kauhalla kaadettua?

Valistuksen ideat rappeutuivat. Luottamus tietoon ja järkeen latistui kuvitelmaksi siitä, että tietoa voidaan kaataa ihmisen päähän kuin kauhalla. Ihminen kuviteltiin automaatiksi, jonka ulottuville tulee saattaa ärsykeitä, jotta hän voisi niiden pohjalta tuottaa niiden kanssa samansisältöisiä reaktioita. Näinhän menettelee vähemmän välkky koulupoika: hauki on kala, hauki on kala. Tai kuuliainen kuntalai-

nen: kunta panostaa katujen kunnostamiseen, kunta panostaa katu-
jen kunnostamiseen.

Jos ihminen todella olisi pelkkä reaktioautomaatti, miten hän eroaisi eläimestä? Entä koneesta? Koneanalogia ehkä on tässä yhteydessä erityisen osuva.

Rappeutunut valistususko tarkastelee huononlaisesti toimivaa tiedottamista samalla tavoin kuin reistailevaa konetta. Missä vika? Mistä korjausmies? Tutkija saattaa kelvata sellaiseksi: hän purkaa konetta, kunnes vika löytyy.

Edellisessä luvussa kävi ilmi, että edes kolmattakymmentä vuotta sitten ei ratkaisun avaimeksi kuviteltu kunnallisen tiedottamisen määrän lisäämistä. Kaikkein huonoimmin tiedottamisen määrän lisääminen ehkä toimii silloin, kun tavoite on kyllin kunnianhimoinen: kansalaisten toiminnallinen aktivoiminen, viisivaiheisen mallin viimeinen kohta.

Pertti Suhonen on tutkinut kunnallisenkin tiedottamisen kannalta tärkeää aihetta, ympäristöongelmien käsittelemistä maan suurimmassa sanomalehdessä, ja tämän journalistisen julkisuuden suhdetta suomalaisten aktivoitumiseen ympäristöasioissa. 1980-luvun viimeisten kolmen vuoden aikana puheena oleva julkisuus Helsingin Sanomissa kasvoi kolmanneksella. Niiden määrä, jotka vaativat yleisiä toimenpiteitä saastumisen estämiseksi, kuten kierrätyksen tehostamista ja muovien käytön vähentämistä, oli vuonna 1991 tehdyn tutkimuksen mukaan kahdessa vuodessa lisääntynyt. ”Samaan aikaan kuitenkin väheni valmius toimia itse ympäristön suojelemiseksi, kuten halukkuus välttää sellaisia tuotteita joiden valmistus saastuttaa ympäristöä samoin kuin halukkuus maksaa enemmän saastumattomista tuotteista.”

Mikä vika koneessa? Ainakin se, että se vain hyvin vaivalloisesti saa aikaan ketjureaktion tietojen lisääntymisestä ja älyllisestä aktivoitumisesta toiminnalliseen aktivoitumiseen. Toiseksi kone ei ota huomioon sellaista pahaa kitkatekijää kuin saturaatiota, kyllästymistä, joka alkaa iskeä takaisin, toimia konetta vastaan.

Pelkkä tekniikka ei riitä

Kone on vanhakantainen, ellei peräti Itä-Euroopan peruja. Näin saat-
taa olla.

Entä jos tehtäisiin toisenlainen kone? Siitä haaveili Tampereella viitisentoista vuotta sitten järjestetyssä seminaarissa yksi aktivisti, käsittääkseni kaupunginvaltuutettu. Hän uskoi kunnallisen tiedot-
tamisen avaimen jo löytyneen: se on kaapelitelevisio. Samoihin ai-
koihin Porin ja Jyväskylän kaupunki organisoivat ja kustansivat asiaa
koskevan kokeilun sitä varten tuotettuine ohjelmineen. Tulokset ei-
vät maailmaa mullistaneet.

Vuonna 1997 tiedämme, että viisasten kivi puuttuu yhä. Kaape-
li-tv on asettunut siihen ehkä ainoaan rooliin, joka taloudellisesti voi
kannattaa: se välittää eri paikkakunnilla pääasiassa satelliittiohjelmia.
Suomalaiset tuntevat villin lännen olot paremmin kuin oman kun-
tansa, on Reino Paasilinna joskus tainnut sanoa.

Mikä sitten olisi tämän hetken viisasten kivi? Olisiko se Inter-
net, ”tietoyhteiskunnan tehokkain media”? Onhan se ehkä – koros-
tan, ehkä – potentiaalisesti tehokkain ja saattaa konkreettisestikin
olla sitä joskus tulevaisuudessa. Toistaiseksi kuitenkin saattaa olla
vahvoilla se tuntematon ajattelija, jonka mukaan Internet vielä on
kuin maailman suurin kirjasto; paha vain, että sen kirjat ovat kaikki
sekaisin ja levällään lattialla. Joka tapauksessa tekniikka sinänsä on
tärkeä asia myös tiedottamisessa, mutta vielä paljon tärkeämpi on
ihmisen ja tekniikan suhde.

*Tämän luvun päätteeksi on varmaan tarpeen kertoa, mitä Jaska Joku-
nen tekee tämän kirjasen nimessä. No, hänhän heittää nuolen seinään,
johon se jää kiinni, hän piirtää nuolen ympärille taulun ja sanoo:
”Kymppiin meni.”*

Tuolla ja vain tuolla tavalla tiedottajakin saa varmasti täysosuman.

*Osmo A. Wiio on varmaan Parkinsonilta oppia ottaen muotoillut omia
lakejaan, joista ensimmäinen kuuluu: ”Viestintä yleensä epäonnistuu paitsi
sattumalta.”*

Lain voimallako tiedottamaan?

”Kunnan jäsenille on sopivin tavoin annettava riittävät tiedot kyleistä mielenkiintoa herättävistä vireillä olevista kunnan asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä ja tehdyistä ratkaisuksista. Kunnanhallituksen tehtävänä on johtaa ja valvoa tätä kunnan tiedotustoimintaa.”

Teksti saattaa tuntua tutulta. Kyseessä on tai pikemminkin oli vuonna 1977 voimaan tulleen kunnallislain 37 pykälä, nyt jo mailleen mennyt.

Mitä ovat sopivat tavat? Entä riittävät tiedot? Yleinen mielenkiinto? Tällaisia kysymyksiä on helppo tehdä ja yrittää ampuu niillä pubki koko pykälä. Olen kuitenkin eräässä komiteatyössä oppinut korkean tason juristeilta, että lakeja ei pidä yrittääkään laatia kovin yksityiskohtaisiksi. Se on tuomittu epäonnistumaan, koska elävä elämä on aina vivahteikkaampaa kuin mitkään normit. Tai direktiivit.

Jos pykälästä oli käytännössä hyötyä, hyvä niin.

Tuolloisten suomenkielisten kunnallissalan liittojen toimeksiannosta Katariina Lahtonen tutki vuonna 1984 kuntien tiedotustoimintaa ja vertasi sitä aiemmin vallinneeseen tilanteeseen. Tutkimusjoukkona oli nyt 261 kuntaa, ja vastausprosentti kohosi 92:een. Näissä luvuissa ei siis ole valittamista.

Kuntien suora tiedotustoiminta jaettiin lomakkeessa seitsemään eri tiedotusmuotoon, jotka seuraavassa esitetään yleisyysjärjestyksessä. Prosenttiluku tarkoittaa niiden kuntien osuutta kaikista vastanneista, jotka ilmoittivat käyttävänsä kyseistä tiedotusmuotoa.

Kirjastotiedottaminen	99 %
Ei-virallinen ilmoittelu	65 %
Tiedotustilaisuudet kuntalaisille	55 %
Tiedotusmateriaali suoraan koteihin	36 %
Hallintomenettelylain mukainen ilmoittelu	34 %
Oma lehti	26 %
Tiedotuskampanja	21 %

Lähes jokaisen tiedotusmuodon yleisyys lisääntyi kuntakoon kasvassa. Yllättävää tai ei, poikkeus oli oman tiedotuslehden julkaiseminen, mikä ei näyttänyt riippuvan kunnan koosta.

Mutta pitikö siis yleisesti ottaen paikkansa, että mitä pienempi kunta, sitä huonommat tiedotuspalvelut? Viittaan edellä sanottuun: mitä pienempi kunta, sitä pienemmät myös tiedottamisen ongelmat.

Epäsuora tiedotus

Palaan Lahtosen tuloksiin; vuorossa on epäsuora tiedotustoiminta.

Valtuuston esityslistan lähettäminen tiedotusvälineille	100 %
Kunnallishallituksen listan lähettäminen tiedotusvälineille	99 %
Tiedotustilaisuuksien järjestäminen tiedotusvälineille	79 %
Teknisen lautakunnan listan lähettäminen tiedotusvälineille	29 %
Terveyslautakunnan listan lähettäminen tiedotusvälineille	9 %

Numerot puhuvat. Tärkeimpien päättävien elinten esityslistojen lähettäminen toimituksiin on itsestään selvää peruspalvelua.

Tiedotustilaisuuksien järjestäminen riippui kunnan koosta. Pienimpien kuntien ryhmässä – asukasluku alle 5 000 – vähän yli puolet oli käyttänyt tuota tapaa, suuremmista kunnista lähes kaikki ja vähintään 15 000 asukkaan kunnista sananmukaisesti kaikki. Tiedotustilaisuus varmaan useimmiten onkin liian juhlava nimi yhteydenpidolle pikkukunnassa, jonka kerran viikossa ilmestyvän paikallislehden toimitus työskentelee vastapäätä kunnantoimistoa; katsoamalla kumpikin ulos ikkunasta kunnanjohtaja ja päätoimittaja näkevät toisensa.

Lehdistötilaisuuksien määrä oli selvässä yhteydessä kunnan kokoon. Tilaisuuksien tiheys kasvoi kuntakoon myötä jopa 14-kertaiseksi, ts. maan suurimmissa kaupungeissa tilaisuuksia riitti jopa vuoden jokaiselle työpäivälle. Eri hallintokunnat ja laitokset ehkä järjestivät niitä myös toisistaan riippumatta ja kenties tietämättäkin.

Toimittajien kielessä sana tiedotustilaisuus on vakiintunut tarkoitamaan tapaamisia, joiden toinen osapuoli ovat he itse. Lahtonen kuitenkin – aivan oikein – kutsuu tiedotustilaisuuksiksi myös kunnan edustajien ja/tai luottamushenkilöjohdon ja kuntalaisten organisoituja tapaamisia, joiden tarkoitus on jakaa ja saada informaatiota, antaa ja ottaa vastaan palautetta, keskustella. Selvityksen mukaan tuollaiset tapaamiset olivat jo 1980-luvun alkupuolella yleistyneet ja niiden kohteena saattoivat olla joko kaikki kuntalaiset – ei tietenkään yli sadantuhannen asukkaan ”metropoleissa” – tai joidenkin kylien tai kaupunginosien asukkaat, yritykset, järjestöt tai niihin verrattavat. Tekstissä Lahtonen mainitsee erityisesti kuntasuunnitelmaa tai yleiskaavaa koskevat tilaisuudet. Ymmärrettävää kyllä pienimmät kunnat suosivat tämäntyyppisiä tiedotustilaisuuksia absoluuttisestikin enemmän kuin suurimmat.

Vaikuttiko tiedotuspykälä?

Lahtonen on otsikoinut työnsä viimeisen luvun sanoin Tiedotuspykälän vaikutuksia. Niiden arvioimisen teki mahdolliseksi vain niille

vastaajille tarkoitettu kysymys, jotka olivat olleet samassa tiedottamista edes sivuavassa tehtävässä jo vuonna 1977. Heistä hieman yli puolet katsoi, että kunnallislain 37 pykälä oli vaikuttanut tiedottamiseen ja tiedottajan työhön, kun taas hieman alle puolet arvioi, ettei vaikutusta ollut käytännössä havaittavissa.

Vastaajilla oli tilaisuus kuvailla kokemuksiaan omin sanoin. Useimmat tyytyivät toteamaan, että tiedotustoiminta oli lisääntynyt tai tehostunut. He saattoivat myös luetella käyttöön otettuja tai entistä enemmän käytettyjä tiedotusmuotoja.

Toinen ryhmä ehkä oli kiintoisampi. Sitä Lahtonen kuvaa näin:

”Toinen vastaajien ryhmä puhuu *asenteellisista muutoksista* ja sitä kautta välillisistä vaikutuksista. Avoimuus on keskeinen sana, jolla kuvataan (14 kertaa) tiedotusilmapiirin muuttumista. Samaa kuvannee myös ennakkotiedottamisen ja valmisteilla olevista asioista tiedottamisen tehostuminen (13 mainintaa). Salaamismentaliteetti on katoamassa, sanotaan muutamassa paperissa.”

Saisiko yhden pykälän lisääminen lakiin aikaan noin suuria asioita? Suomen lainsäädäntö on yleisluontoisia periaatelausumia, jotka toimivat jos toimivat elämän konkreettisissa käytännöissä, mikäli yhteiskunnallinen ilmapiiri niiden toimivuutta tukee. Eiköhän se 1970-luvun loppu- ja 1980-luvun alkupuolella tukenut juuri tiedottamista valtion hallinnossa, kunnissa, yrityksissä ja järjestöissä – tiedottamista, tiedottamista ja vielä kerran tiedottamista. Se saattoi myös pitää yllä edellä irvailemaani uskoa siihen, että tietoa voidaan kaataa ihmisen päähän kuin kauhalla.

Tällä en halua halventaa niitä kunnallisvirkamiehiä, jotka – hyvä on, *myös* lakipykälän ansiosta – tekivät parhaansa tehostaakseen tiedottamista. Saman tavoitteen hyväksi varmaan joissakin tapauksissa toimivat luottamushenkilöt, mutta siitä ei ole tutkittua tietoa.

Totta kai tiedottamisvelvollisuus sai aikaan myös lisää vaivaa ja kiusaa, mistä Lahtosen mukaan huomauttivat erityisesti muutamat kunnansihteerit. He valittelivat, että velvoitteita ja tehtäviä tulee koko ajan lisää, mutta ei vastaavasti resursseja, esimerkiksi koulutusta.

Kuntalaisten kiinnostus ei vähentynyt

Yksi keskeisistä asioista on tietysti kuntalaisten kiinnostus kunnan asioihin. Yli puolet eli 55 % vastaajista katsoi kiinnostuksen pysyneen kutakuinkin ennallaan, 40 % näki sen jopa lisääntyneen ja vain 5 % vähentyneen. Lahtosen mukaan tulokset eivät siis anna tukea väitteille, joiden mukaan ihmisten elämä olisi privatisoitunut, yhteisistä asioista välitettäisiin aiempaa vähemmän ja vallalla olisi pettymys puolueisiin ja kyllästyminen politiikkaan.

Juuri noita privatisoitumisilmiöitä oli kuitenkin havaittavissa jo tutkimusajankohtana, nimenomaan sen jälkeen, kun 1970-luku kiihkeässä poliittisuudessaan alkoi mennä mailleen. Yhden tulkinnan mukaan kyseessä oli eräänlainen terve normaalistuminen, ylipolitisoitumisen heikkeneminen.

Mutta jospa – niin kuin luonnollista olisi – ylipolitisoitumisen heikkeneminen alkoi valtakunnallisten ongelmien tasolta? Onhan aika eri asia miettiä päänsä puhki suomalaisen yhteiskunnan rakenteiden uudistamista (kuka jaksaisi tehdä sitä aina?) kuin piipahtaa kunnantalolla katsomassa, onko oman talon naapuristoon ehkä tuossa kerrostalo.

Vastaajista 86 % arvioi tiedottamisen lisäävän kiinnostusta kunnan asioihin, kun taas 32 % epäili sen kykyä vaikuttaa ainakaan suoraan ja itsenäisesti. 234 vastaajasta vain yksi arveli tiedottamisen vähentävän kiinnostusta. Hänen kantaansa ei pidä leimata järjenvastaiseksi, sillä alan tutkimus tuntee toki käsitteen *bumerangiefekti*: sanoma palaa takaisin ja iskee lähettäjäänsä otsaan. Esimerkki siitä on täysin epäonnistunut mainoskampanja, joka vähentää tuotteen myyntiä.

Psst, onko tietoa? Minkälaista?

Tiedottamista hoetaan tätä nykyä kuin stiiknafuuliala, mutta mitä oikeastaan on kantasana *tieto*? Englantia äidinkielenään puhuva ei aivan helposti sekoita keskenään sanoja *information* ja *knowledge*, vaikka sellaista joskus tapahtuu. Englannin kielessä sana *information* on latteista lattein. Niin on myös suomen kielen informaatio. Se viittaa nimittäin äärimmäisen laajaan käsitteeseen, minkä vuoksi sen erottelukyky on heikonlainen.

Ilkka Niiniluodon tapaan katson, että informaatio on yhtä kuin *kaikki merkit*, joiden avulla ihmiset pystyvät välittämään toisilleen merkityksiä. Informaatio on yhtä kuin kaikki ajateltavissa olevat viestit, sanomat, kielet. Koko kulttuurimme on täynnä informaatiota.

Suuri osa informaatiosta on sentyyppistä, että siihen ei järkevästi voida soveltaa oikeellisuuden tai todenmukaisuuden mittapuuta. Esi-merkkejä riittää: lapsi pinnistelee paperille ensimmäisen kirjaimensa, taidemaalari luo nonfiguratiivisen taulun, olympialaisten palkintojenjaossa soitetaan Maamme-laulu tai yhtä hyvin Tähtilipun alla. Tai jos kyse on tavanmukaisista verbaalisista viesteistä, valheellinen lause on informaatiota siinä missä todenmukainenkin. Esimerkiksi jokainen numerosarja on informaatiota, mutta yksi ainoa numerosarja on jonkun henkilön tai yhteisön puhelinnumero.

Siinä merkityksessä, missä informaatiosta puhun, se on niin sanana kuin käsitteenä – sanathan ovat käsitteiden nimiä – varsin uusi

luomus, syntynyt toisen maailmansodan jälkeen teknisistä tarpeista. Bell-puhelinyhtiö palkkasi huippututkijoita kehittämään informaatioteoriaa, jonka oli määrä auttaa puhelinkeskustelujen kuuluvuusongelmia ratkottaessa. Keskustelujen sisältö oli ongelmien kannalta samantekevä.

Tieto on tosi ja hyvin perusteltu

Tieto informaation erikoistapauksena nousee taas paljon vanhemmasta ja hyvin toisenlaisesta ajattelun perinteestä. Platon ei tiennyt puhelimesta mitään, mutta hän filosofoi vakavasti tiedon käsitteellä ja muotoili sille määritelmän, jota Niiniluodon tapaan pidän yhä käyttökelpoisena. Sen mukaan *tieto on tosi ja hyvin perusteltu väite todellisuudesta*. Niiniluodon suosiman jotenkin vähättelevän sanan *uskomus* olen vaihtanut sanaan *väite* silläkin uhalla, että se saatetaan kokea yhtä vähätteleväksi.

Mitä tarkoittaa tosi, mikä on totuus, on suuresti askarruttanut muitakin kuin Pontius Pilatusta. Ammattifilosofit ovat tässä asiassa jakaantuneet useihin koulukuntiin eikä yhteisymmärrystä ole näkyvissä. Jotkut hylkäävät totuuden käsitteenkin, mutta läheskään kaikki eivät. Käytännön elämässä me emme kuitenkaan tule toimeen ilman sopimuksia siitä, mitä pidetään totena ja millä perustein.

Vain hyvin perusteltu väite voi siis olla tietoa; oikeaan osunut arvaus ei ole sitä. Jos joku tällä hetkellä väittää Jani Sievisen voittavan kultamitalin Sydneyn olympialaisissa vuonna 2000, mainittuna vuonna ratkeaa, osuuko hän oikeaan, mutta vaikka hän osuisikin, kyseessä olisi vain tiedon tuolta puolen kummunnut arvaus.

On muitakin tapoja ymmärtää tiedon käsite. Platonilaista määritelmää on arvosteltu siitä, että se sijoittaa tiedon eräänlaiseen tyhjiöön edes mainitsematta, että ei voi olla tietoa ilman tiedostavaa *subjektia*. Tosin myös Platon lienee tarkoittanut tätä, mutta ei tullut pukeneeksi sitä sanojen muotoon. Joka tapauksessa on filosofeja, jotka eivät halua pitää tietona tietynsisältöisiä väitteitä, vaan heille *tieto*

on tietyn subjektin *kyky tiedostaa todellisuutta*. Ihmisellä on oma tietonsa vedestä, mutta kalalla on omansa – luultavasti ihmisen tiedosta poikkeava tieto.

Tiedolla ja informaatiolla on eroa

Näin tulemme paljon puhuttuun *tietoyhteiskuntaan*. Siinähan me jo elämme, eikö vain? Emme elä. Se mikä jo on tullut tai ainakin on voimakkaasti tulollaan, on *informaatioyhteiskunta*. Sille on tunnusomaista informaatioteknologian ja -tekniikan voimakas kehitys, joka muuttaa monien työtehtävien luonnetta, tekee eräät ammatit tarpeettomiksi ja synnyttää uusia. Se helpottaa monien tehtävien hoitamista ja ratkoo ongelmia, mutta myös aiheuttaa niitä. Paratiisiin se ei meitä johda, kaikesta päätellen ei myöskään puolita työttömyyttä.

On valitettavaa, että kielitoimisto kelpuuttaa käyttöön sanan tietoyhteiskunta, vieläpä leimaa käsitteiden tieto ja informaatio eron pelkäksi akateemiseksi kiistakysymykseksi. Sitä se ei minusta ole. Mikäli olisi järkevää puhua tietoyhteiskunnasta, sen täytyisi tarkoittaa, että aitoa tietoa olisi tarjolla ratkaisevan paljon enemmän kuin ennen. Tosiasiassa on mahdollista, että informaation tulvaan sisältyy aitoa tietoa suhteellisesti tai jopa absoluuttisesti vähemmän kuin ennen.

Informaatio on siis neutraali käsite ja ilmiö. Olisi hassua, jos joku sanoisi suuresti arvostavansa tai päinvastoin halveksivansa informaatiota. Tunteet, arvostukset ja intohimot kannattaa säästää, kunnes eteen tulee tietoa.

Vaikka valistus on vihdoin joutunut kritiikin kohteeksi, eräät sen pintymät elävät sitkeinä. Tätä kirjoittaessani (14.3.1997) ei ole kulunut montakaan päivää siitä, kun luin suuresta sanomalehdestä, miten Emun vastustus Suomessa on tunteenomaista. Näin saattaa olla. Eikö Emu-jäsenyyden kannattaminen muka ole sitä yhtä lailla?

Totta kai ihminen ajattelee muun muassa tiedoillaan ja järjellään, mutta myös mielikuvillaan, arvostuksillaan, tunteillaan. Ratkaisiko EU-kansanäänestyksen tuloksen pelkkä tieto ja järki? Eiköhän ratkaisu riippunut hyvin monista, osin äärimmäisen vaikeasti tutkittavista tekijöistä! Yhden tulkinnan mukaan Suomen kansan suuri enemmistö on Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen vihdoinkin kokenut voimakkaasti mahdollisuutensa kuulua sataprosenttisesti ja ilman pidäkkeitä länteen; tämä lähes yhdisti kansan. Enemmistö äänestikin ”kyllä” katsoen, että jäsenyys tarjoaa meille turvaa Venäjän mahdollisia pyyteitä vastaan, kun taas osa päinvastoin piti EU-jäsenyyttämme riskaabelina Venäjän uhmaamisena.

Myös tuo tulkinta on tietenkin suuri yksinkertaistus. Kuitenkin se on parempi kuin selitysyrietykset, jotka pitäytyvät äänestäjien pelkissä konkreettisissa tiedoissa ja rationaalisessa järjessä.

Mitä tekemistä tällä sitten on kunnallisen tiedottamisen kanssa? Paljonkin, väitän. Suomen valtio on EU ja Emu pienoiskoossa, mutta silti niin suuri, että eduskuntavaaleissa äänestäminen ei mitenkään voi perustua pelkkään tietoon. Suomalainen kunta taas on valtio pienoiskoossa, ja äänestämiseen pätee se, mitä juuri väitin. Äänestämällä me lähinnä osoitamme sympatisoivamme jotakin puoluetta ja/tai jotakuta henkilöä niin paljon, että luotamme siihen/häneen – ehkä empien, mutta luotamme kuitenkin.

Lisää tietoa?

Ymmällä olemisen normaali ilmenemismuoto on tiedon puutetta koskeva valittelu. Mitä se taas tarkoittaa? Monenkirjavia asioita. Harva ihminen operoi ajattelussaan kaiken aikaa informaation ja tiedon käsitteillä ja niiden erolla, mutta vaistonvaraisesti vähän jokainen edes aavistaa, miten tärkeä tuo ero on. Mihin väitteisiin voin luottaa? Kun yksi sanomalehti/poliitikko/työtoveri sanoo yhtä ja toinen toista, mistä voin päätellä, kumpi on enemmän oikeassa?

Yhtä terveellistä on katsoa peiliin: onko vika minussa tai myös

minussa, ei vain tiedotusvälineissä? Pitäisikö minun jaksaa omaksua yhä vain enemmän tietoa?

Maan suurin sanomalehti julkaisi vähän ennen kansanäänestystä muistaakseni parikymmensivuisen EU-liitteen. Luin aamulla tavalliseen tapaan itse lehden, mutta liitteen panin siihen painotuote- ja paperipinoon, jonka luen joskus, siis silloin kun aikaa sattuu olemaan. Samassa pinossa se piileskeli yhä viikkoja kansanäänestyksen jälkeen.

Tuona syksynä luennoin Tampereella tiedotusopin peruskurssin parillesadalle kuulijalle, joiden joukossa oli myös avoimen korkeakoulun kaitenikäistä väkeä. Kysyin, moniko oli lukenut kyseisen EU-liitteen tarkkaan. Yksikään käsi ei noussut.

Yhdysvaltalainen Richard S. Wurman kuvaa kirjassaan *Information Anxiety* eloisesti niitä monia ahdistustiloja, joita informaatioyhteiskunta aiheuttaa. Yksi johtuu sen aineiston tulvasta, joka kansalaisen pitäisi pystyä omaksumaan – vielä pahempi, jos hänen velvollisuksiinsa kuuluu myös ammattikirjallisuuden ja -lehtien lukeminen vapaa-aikana. Toinen suuri huolen aihe on erilaisten teknisten välineiden kehittyminen yhä mutkikkaammiksi. Wurman tuntuu olevan vakuuttunut siitä, että ”keskimääräinen” jenkki ei pysty käyttämään niiden kapasiteetista kuin pienen osan.

Päätökset mielikuvien pohjalta

Lopulta liiallisen tietouskon murskaa asia, joka edellä on jo vilahtanut. Haluammepa sitten vaikuttaa EU-jäsenyyteemme tai Suomen valtion tai yhtä hyvin oman kuntamme päätöksiin, me teemme sen *tulevaisuutta koskevien mielikuviemme pohjalta*. Rehellisimmät ja samalla älykkäät EU:n kannattajat niin kuin vastustajatkin taisivat sen ennen kansanäänestystä sanoa: emme mitenkään voi tietää varmasti, mitä seurauksia Suomelle koituu jäsenyydestä sen enempää kuin ulkopuolelle jäämisestäkään. Se oli pihvi, asian ydin.

Varaus taitaa olla tarpeen: toki jokin näkemys tulevaisuudesta voi vaikuttaa paremmin perustellulta kuin jokin toinen. Siis voi vaikuttaa. Ei enempää.

Kunnallinen tiedottaminen lienee monien kuntalaisten kokemusmaailmassa kuivan asiallista. Se rajoittaa sanomien kiinnostavuutta. En silti ala ehdotella, että kunnallisessa tiedottamisessa tulisi ruveta erityisesti maalailemaan visionaarisia kuvia viiden vuoden, kymmenien vuosien päässä odottavasta tulevaisuudesta. Perusteltujen vaihtoehtoisten skenaarioiden esitteleväminen on eri asia, mutta jos ne todella ovat perusteltuja, nekin taitavat olla tuomittuja jäämään kuivan asiallisiksi.

Tiedotusvälineiden vapaus on tietenkin suurempi kuin kunnallisen tiedottamisen. Ensiksi mainituilla on mahdollisuus maalaila kuntaa koskevia visioita, enemmän tai vähemmän perusteltuja. Ensimmäisenä esimerkkinä tulee mieleen Aamulehden tapa kertoa niistä suunnitelmista, joita Tampereen kaupungilla on Keskustorin varalle.

Visio on numerosta toiseen elänyt useamman kerran julkaisutun, tietokoneella tehdyn kuvan varassa, joka on innostanut tamperelaisia kirjoittamaan kannanottojaan yleisönpalstalle. Minusta se on hyvää journalismia. ”Kansan ääntä” noista jutuista ei kuitenkaan voi tislata esiin, koska kannanotot ovat menneet kovasti ristiin.

Kaikesta huolimatta siis arvostan tietoa enemmän kuin informaatiota sinänsä. Kuitenkin on tarpeen muistaa, että tietoakin on mahdollista käyttää manipulaation eli harhaanjohtamisen välineenä. Parhaan kuvan tästä ilmiöstä antaa vanha kasku.

Rahtiläivällä oli sovittu, että päällystö ei matkalla päiväsaikaan nauti alkoholia. Perämies oli kuitenkin niin perso viskille, että hän kerran uhmasi sopimusta. Kapteeni otti hänet puhutteluun ja sanoi: ”Velvollisuuteni on merkitä lokikirjaan: perämies oli tänään humalassa.”

Muutamaa päivää myöhemmin vuorot vaihtuivat. Perämies kirjoitti lokikirjaan: ”Kapteeni oli tänään selvänä”.

Kumpikin lause oli tosi ja perustui havaintoihin, ei arvaukseen. Yhteydessään ne kuitenkin antoivat harhaanjohtavan kuvan kapteenin ja perämiehen alkoholinkäyttötavoista laivalla.

Anteeksi, mistä voisin saada neuvoja?

On akateemiselle maailmalle häpeäksi, että paras Suomessa tehty tutkimus kunnallisesta tiedottamisesta ei ole nähnyt päivänvaloa yliopistojemme ohuessa ilmanalassa vaan käytännön maailmassa. Lieventävä asianhaara sentään lienee, että tutkimuksen tekijällä Paula Hirstiö-Snellmanilla on takanaan alan opintoja niin Suomessa kuin Yhdysvalloissa tutkijakoulutusta myöten.

Työn teetti Helsingin kaupunki Suomen Gallupilla ja julkaisi sen nimellä *Helsingin kaupungin tiedotustutkimus 1985*. Tutkimus toteutettiin keväällä 1985 haastattelemalla peräti 2 701:tä helsinkiläistä, jotka edustivat läpileikkausta pääkaupungin 15–75-vuotiaasta väestöstä.

Tutkimuksen mukaan helsinkiläisillä oli hyvät perusedellytykset saada tietoa kaupungin palveluista ja toiminnoista sitä tarvitessaan. Osoittautui, että tiedon puutteet ovat tiukasti sidottuja omaan tai läheisten elämäntilanteeseen tai muuten itselle ajankohtaisiin asioihin. En epäile, etteikö tilanne tätä nykyä olisi kutakuinkin sama kuin 12 vuotta sitten.

Hirstiö-Snellman kirjoitti mm. näin:

”Ihmiset ovat kiinnostuneita niistä asioista, jotka ovat heitä lähellä. Yleiset asiat, kuten kaupunkisuunnittelu, kiinnostaa helsinkiläisiä pääasiassa silloin, kun se liittyy oman asuinalueen kehittämiseen tai siellä meneillään oleviin hankkeisiin. Muutoin niin kutsu-

tut yleiset asiat ja niiden hoito kiinnostavat vain pientä osaa helsinkiläisistä.”

Omana esimerkkinäni teen kysymyksen: tunteeo lukija ketään, joka ei ammatikseen ole tekemisissä lasten päivähoiton kanssa ja jolla ei ole alle kouluikäisiä lapsia (vahvempi ehto: jolla ei ole niitä ollutkaan ja joka ei myöskään suunnittele niiden hankkimista) ja joka silti on erittäin kiinnostunut päivähoitoasioista? Niin kiinnostunut, että omaksuu niitä koskevaa tietoa tiedotusvälineistä, koettaa erottaa tiedon pelkästä informaatiosta eli epäilee epäilyttäviä väitteitä, keskustele päivähoitoasioista innokkaasti.

Hirstiö-Snellman mainitsi niin sanotut yleiset asiat. Hän tuntui tarkoittavan niillä aika lailla samaa kuin Ruokoranta ja Räihälä esillä olleella kokonaiskuvalla kunnan organisaation toiminnasta ja kuntalaisten asemasta siinä. Sanomien jäsentäminen osaksi kokonaisuutta – sanonta tamperelaistutkimuksesta – ei enää Hirstiö-Snellmanille ole tärkeä tavoite. Ajattelutavan muutos ei olekaan pikkujuttu. Vaikka Hirstiö-Snellman ei juuri viljellyt sanaa *motiivi*, hän selvästi otti kantaa eri tiedottamistaktiikkojen ellei suorastaan -strategioiden välillä siltä pohjalta, mikä on kuntalaisten motivaation kannalta enemmän ja mikä vähemmän realistista.

Tieto on väline

Eikö motivaatiota siis voida virittää, saada syntymään? Vain joissakin rajoissa, ei enemmän. Aikoinaan Suomen kouluissa luettiin pakkoenäjää, mutta taito jäi vähäiseksi. Osa tämän päivän peruskoululaisista taitaa suhtautua ruotsiin samalla tavalla. Siinä esimerkkejä motivoimisen vaikeudesta.

Hirstiö-Snellman suositteli ns. yleisten asioiden esittämistä entistä selvemmin ”helsinkiläisten näkökulmasta/näkökulmista siten, että ihmiset voisivat tuntea ko. asiat omikseen”. Hänestä *tärkeää oli kunnallisen tiedottamisen sisällöllinen eli laadullinen kehittäminen, ei niinkään toiminnan laajentaminen* uusille alueille eikä tiedottamisre-

surssien lisääminen. Tämä oli vuonna 1985 varmasti ristiriidassa to-
tunnaisen ajattelun kanssa, ja on kenties vieläkin.

Tutkija jatkoi: ”*Avainsanana tiedotustoiminnan sisällön kehittämises-
sessä on käyttäjäkeskeisyys.* Käytännössä tämä merkitsee mm. seuraa-
vien seikkojen huomioon ottamista neuvonnassa, painettuja tiedo-
tusaineistoja suunniteltaessa ja käytettäessä muita kanavia tiedon vä-
littämiseen:

Tieto on väline, ei tavoite sinänsä. Tulosten mukaan tiedonsaanti
on helsinkiläisille vain poikkeustapauksessa tavoite, itseisarvo. Tie-
toa ei haluta kerätä ja varastoida kaiken varalta, vaan sitä hankitaan
ja käytetään tarpeen mukaan. Tieto on väline, jonka avulla pyritään
tekemään suunnitelmia, vertailemaan vaihtoehtoja, päättämään asioi-
ta, ymmärtämään tilanteita ja asioita, suoriutumaan jostain tehtävästä,
motivoitumaan, välttämään ajan, rahan ja muiden resurssien mene-
tystä jne. Ellei tieto auta käyttäjää näissä ja vastaavissa toiminnoissa,
se on käyttäjälle hyödytöntä. Tuotetut tiedot, esitteet, oppaat, ohjel-
mat jne. eivät ole tiedotustoiminnan lopputulos vaan väline käyttä-
jän käsissä.”

Ovatkohan käytännön tiedottajat ja olemmeko me alan tutkijat
koskaan tehneet sen suurempaa virhettä kuin että olemme kuvitel-
leet tiedonsaannin olevan itseisarvo?

Tiedonpuute on tilannekohtaista

Lainaan taas Hirstiö-Snellmania: ”*Tiedonpuute on enemmän kuin fak-
tatiedon puutetta.* Tämä tulee esiin kun helsinkiläisten tiedonpuut-
teita eritellään todellisissa, äskettäin koetuissa tilanteissa, ei abstrak-
tilla tasolla tai hypoteettisissa tilanteissa.

Kaupungin tiedotustoiminnassa on ehkä perinteisesti totuttu ope-
roimaan tiedolla, annettu kaikki faktat tarkastellusta asiasta tietoa
tarvitsevalle ja otaksuttu hänen jäsentävän ja arvioivan saamansa tie-
dot ja tekevän niistä tarvittavat johtopäätökset. Kuitenkin useissa ta-
pauksissa asiakkaalla saattaa jo olla tarvittavat faktatiedot ja hän tar-

vitsee ensisijaisesti apua niiden tulkinnessa ja soveltamisessa omaan tilanteeseensa.

Tulosten mukaan joka toinen helsinkiläinen ei saanut ongelmatilanteessa riittävästi tarvitsemaansa tietoa kaupungin tietolähteistä. Syyt siihen nähtiin tiedotuksen sisällöllisissä seikoissa.”

Helsingin kokoisen kaupungin kunnallinen tiedottaminen ei, vaikka sitä hoitaisivat taivaan enkelit, voi tulkita ja soveltaa faktoja valmiiksi jokaiselle helsinkiläiselle erikseen. Se ei voi olla tiedottamisen tarkoituksaan.

”Tiedonpuutteet ovat yksilöllisiä ja tilannekohtaisia. Edellä sanotun perusteella on ilmeistä, että kaupungin tiedotustoiminnan kehittämisen *suurin haaste on se, miten täyttää yksilöllisyyden ja tilannekohtaisuuden vaatimus* tiedotustoiminnassa.

Tutkimuksen perusteella on ilmeistä, että väestöpohjaiset tiedot (ikä, koulutustausta, sosiaaliryhmä jne.) eivät auta ennakoimaan helsinkiläisten tiedonpuutteita ja tietolähteiden käyttöä tiettyjä ääriryhmiä lukuun ottamatta. Tämän tutkimuksen mukaan mikään tekijä ei ennakoi niitä luotettavasti. Tiedotustoiminnan piirissä toimivien onkin tärkeintä ymmärtää mahdollisimman hyvin sitä, minkälaisia tiedonpuutteita ihmisillä on ollut erilaisissa ongelmatilanteissa, mihin kysymyksiin heidän on ollut vaikeata saada vastausta, mitkä näkökulmat ovat jääneet käsittelemättä jne.”

Ruokoranta ja Räihälä siis löysivät kunnallisen tiedottamisen omaksumiseen liittyvän merkitsevän taustamuuttujan, koulutustason. Hirstiö-Snellmanin tekemässä erittelyssä se ei enää ennakoinut juuri mitään. Ero voi johtua ajallisesta erosta, tutkittujen kaupunkien osittain erilaisesta luonteesta sekä tutkimusten kysymyksenasettelujen eroista.

Lopuksi Hirstiö-Snellman korosti *henkilökohtaisen neuvonnan* merkitystä; hän kutsui sitä ”tiedotustoiminnan avainalueeksi”. Jokainen kaupungin palveluksessa oleva henkilö, jolla on asiakaskontakteja, on osa tiedotustoimintaa ja voi vaikuttaa siihen, saako helsinkiläinen tarvitsemansa tiedon aikaa, rahaa tai muita resursseja kohtuuttomasti menettämättä. ”Tiedon käyttäjä ei lokeroi kaupungin toi-

mihenkilöitä ja viranhaltijoita tiedottajiin ja muihin, vaan pitää jokaista puhelimeen vastaavaa tai muuten asiakaspalvelussa toimivaa potentiaalisena tietolähteenä vähintäänkin ao. henkilön toimialaan liittyvissä asioissa.”

Asian voi nähdä vielä laajemmin kuin Hirstiö-Snellman sen näkee. Pääosa kunnan palvelutuotannosta on ihmiskontakteja tyyliin lääkäri–potilas, opettaja–oppilas, elinkeinoasiamies–yrittäjä jne., ja juuri ihmiskontaktien muodossa kunta toimii, myös tietolähteenä.

Semiotiikan opissa eli miten merkitykset syntyvät

Olen edellä tarkastellut kunnallista tiedottamista tutkimuksen valossa kahdesta näkökulmasta. Tutkimuksilla on koetettu kontrolloida, miten kone käy eli kuinka tiedottaminen onnistuu, mutta niillä on myös etsitty ideoita toiminnan kehittämiseksi.

Tosiasiassa kaikkea tiedottamista ovat ylivoimaisesti eniten kehittäneet käytännön miehet ja naiset. Tiede ja tutkimus ovat olleet ja varmaan tulevat olemaankin heidän rinnallaan toissijaisia. Joskus kuitenkin syntyy niin kiintoisa tai vakuuttavan tuntuinen tieteellinen suuntaus, että sen perusnäkemykset alkavat elää yhteiskunnassa omaa elämäänsä. Niitä alkavat omaksua ja toteuttaakin myös sellaiset käytännön työntekijät, joilla ei ehkä ole aavistustakaan näkemysten alkulähteistä. Ei muuten tarvitsekaan olla.

Viime vuosikymmeninä tällainen suuntaus on tiedottamisen alalla ollut ennen muuta *semiotiikka*. Joskus näkee käytettävän myös muotoa *semiologia*, jolla tarkoitetaan samaa. Silloin kun tuo nimi halutaan suomentaa, puhutaan *merkkitieteestä* ja *-opista*. Toisinaan sen eteen liitetään määre yleinen.

Merkitys syntyy merkin ja lukijan kohtaamisesta

Tarkasti ottaen on hassua puhua semiotiikasta merkkitieteenä ikään kuin se olisi oma tieteenalansa tai -haaransa oppituoleineen, profes-

soreineen kaikkineen. Näin on vain poikkeustapauksessa: kuululle semiootikolle ja kirjailijalle Umberto Ecolle on hänen kotimaansa Italia perustanut semiotiikan professorinviran. Tosiasiassa semiotiikka on tieteellinen suuntaus tai ajattelutapa, joka halkoo ja myös hedelmöittää hyvin monia eri tieteitä ja käytäntöjä.

Semiotiikan peruskäsitteitä ovat *merkki* ja *merkitys*. Semioottinen viisaus alkaa sen asian oivaltamisesta, että merkki ja merkitys eivät suinkaan ole synonyymeja. Kun edellä kirjoitin informaatiosta eli kaikista merkeistä, joiden avulla ihmiset pystyvät välittämään toisilleen merkityksiä, tiukka semiootikko voisi vaatia minua tarkentamaan sanontaani. Merkityksiä ei välitetä – se olisi mekaniikkaa – vaan *merkitykset syntyvät merkin ja sen lukijan kohtaamisesta*.

Toistan: lukijan. Entä kuvalliset merkit? Myös ne luetaan. Kie-lenkäyttö on tässä kohden horjuvaa, mutta yleensä semiootikot suosivat sanaa *lukea* sanan *vastaanottaa* sijasta. Lukeminen näet viittaa heistä aktiivisempaan prosessiin kuin vastaanottaminen. Kun brittiläis-yhdysvaltalainen semiootikko John Fiske vieraili Suomessa, hän korosti puheenvuoroissaan, että merkkien lukeminen on samantyyppistä ja yhtä vaativaa työtä kuin niiden tuottaminen.

Siispä esimerkiksi sanomalehden toimittaja ja lukija ovat toistensa peilikuvia. Tätä voi pitää liioitteluna, mutta sen takana on vakavan huomion ansaitseva perusidea.

Semiootikolle maailma on tulvillaan tilanteita, joissa merkki ja lukija kohtaavat ja syntyy merkityksiä. Imatralla toimivassa semiotiikan instituutissa järjestetään kansainvälisiä seminaareja, joiden aihekirjo on laaja ja voi ulottua vaikkapa lääketieteen semiotiikkaan saakka. Siinä kysymys on potilaan oireista merkkeinä. Potilas yrittää kuvailla niitä, jolloin syntyy merkityksiä kahdessakin mielessä: ensiksi hänen omassa tajunnassaan ja sen jälkeen keskustelun aikana lääkärin tajunnassa. Potilaan ja lääkärin esiin työstämät merkitykset eivät suinkaan välttämättä ole keskenään identtisiä.

Merkitykset eivät synny tyhjiössä

Enempää merkkien tuottaja kuin niiden lukijakaan ei toimi tyhjiössä. Kumpikin tuo merkitysten muodostumisprosessiin mukaan koko henkilöhistoriansa, persoonallisuutensa, taustansa, sen kulttuurin jossa elää. Näin syntyy myös sellaisia merkityksiä, joita on helppo kutsua vaikkapa väärinkäsityksiksi, mutta joiden perimmäinen luonne on muuta.

Jo ikääntyneet yhdysvaltalaiset viestinnän oppikirjat vilisevät seuraavantapaisia esimerkkejä:

USA:n asiantuntijat yrittivät vilpittömällä mielellä saada intialaiset ymmärtämään perhesuunnittelun arvon, koska liian suuri lapsiluku synnytti köyhyyttä ja kurjuutta. Jenkit suunnittelivat ja levittivät muun muassa julisteita, jotka esittivät kodin sisustuksesta päätellen maan tasoon nähden vaurasta perhettä. Siihen kuului isä, äiti ja kaksi lasta, poika ja tyttö, joista edellinen oli vanhempi. Lukutaitoisia varten julisteessa oli teksti, joka käsitteli syntyvyyden säännöstelyä.

Ja kampanja oli menestys? Kaikkea muuta. Normaali tulkinta tuotti sen pohjalta seuraavat merkitykset. Siinäpä viehättävä perhe, ja vielä rikaskin, mutta mikä onnettomuus, mikä sääli: sillä on vain kaksi lasta.

Intialaisen kulttuurin mukaan suuri lapsiluku on tai ainakin tuolloin oli itseisarvo. Mitä enemmän lapsia, sen suurempi on todennäköisyys, että heistä ainakin jotkut selviävät aikuisiksi ja elättävät äitiään ja isäänsä, kun nämä ovat vanhuksia. Kampanja törmäsi tähän kulttuuriseen ajattelutapaan kuin muuriin.

Maailman merkityksellistäminen

Merkkien ja niiden lukijan kohtaamisissa lukija *merkityksellistää* maailmaa. Ilman merkityksellistymistä maailma olisi ns. amorfista eli muotoa vailla olevaa massaa. Jotkut arvelevat eläinten maailman ole-

van sellainen, kun taas toiset uskovat kehittyneillä eläimilläkin olevan omia merkityksellistämiskeinojaan, vaikka ne eivät operoi ihmiskieleen verrattavalla kielellä.

Vauvan maailman merkityksellistäminen alkaa periaatteessa heti syntymän jälkeen ja kiihtyy, kun lapsi alkaa oppia kieltä. Vasta kuolemassa tuo prosessi loppuu. Vakava dementia ja siihen verrattavat sairaudet tuntuvat toimivan toiseen suuntaan: aiemmin merkityksellistetty maailma alkaa uudelleen muuttua tuntemattomaksi ja pelottavaksi.

Merkityksellistämiseen kuuluu, että syntyvät merkit ovat monenkirjavia, myös ennustamattomia ja arvaamattomia niin kuin Intiaesimerkki osoitti. Kuitenkin merkkien ja merkitysten välillä säilyy yleensä jonkinlainen yhteys, joka vain on löydettävä; niinhän se löytyi syntyvyydensäännöstelyjulisteen tulkinnastakin.

Minulla oli kerran opiskelija, joka kirjoitti tutkielmansa luonnokseen kiintoisan virkkeen: sen saattoi lukea niin, että jokainen tv-uutislähetysten katsoja tulkitsee uutiset tavalla, jossa ei ole mitään yhteistä muiden katsojien tekemien tulkintojen kanssa. Aloin mestaroida tuota virkettä ja väittää, että varmasti jokaisen tulkinnasta löytyy jotakin uniikkia, ainutkertaista – kuitenkin vain jos mennään hyvin pieniin yksityiskohtiin ja finesseihin – mutta myös jotakin, joka yhdistää sen joidenkuiden muiden tai jopa monien muiden tulkintoihin. Miten muuten kulttuuri ja yhteiskunta olisivat mahdollisia? Tilanne olisi sama kuin yhteisössä, jolta puuttuu yhteinen kieli. Sehän ei itse asiassa olisikaan yhteisö.

Miten semiotiikan opetuksia sitten voidaan käytännössä hyödyntää? Millä tavoin olisi pyrittävä merkityksellistämään ihmiskunta, YK, USA, Venäjä, EU, Suomi, oma kunta? Siihen kysymykseen ei semiotiikka sinänsä enää vastaakaan. Vastauksia tai paremminkin ehdotuksia vastauksiksi voidaan löytää arvokeskustelussa. Sitä tuskin kuitenkaan saa toimimaan hallinnollisin menetelmin.

”Mikään ei ole niin helppoa kuin miltä näyttää”

Imagosta on kirjoitettu tieteellisessäkin mielessä jo paljon, tietysti ennen muuta Yhdysvalloissa. Kotimainen perusteos, Risto Uimonen ja Elisa Ikävalkon yhdessä kirjoittama *Mielikuvien maailma*, on vielä tuore eli vuodelta 1996. Lukemisen arvoinen on myös Uimonen ensimmäinen opus tältä alalta: *Julkisuuspelejä*.

Maailmassa lienee eniten kirjoitettu henkilöiden imagoista, on eritelty ja tulkittu esimerkiksi presidenttien tekemistä John F. Kennedystä Ronald Reaganin kautta Bill Clintoniin. Yhteisöjen imagon ongelmat ovat osin samoja ja osin erilaisia kuin yksilöiden.

Imago ja identiteetti

Imago on tarkoin erotettava *identiteetistä*. Oikeastaan pitäisi operoida kolmella käsitteellä, joiden välillä on tietty suhde. Identiteetti tarkoittaa sitä, mitä yksilö tai yhteisö ”todella on”. Näin lähestytään mitä vaikeinta filosofista kysymystä, jonka pohtiminen ei tässä yhteydessä ole mahdollista. Psykologi ehkä pystyy sanomaan jotakin pitävää yksilön olemuksesta ja yritys- tai hallinnon konsultti vastaavasti yhteisön. *Identiteettikuvitelma* on asianomaisen oma, ehkä illusorinen näkemys itsestään. Imago on se kuva, joka asianomaisesta syntyy toisille.

Siinä *sosiaalisessa miljöössä*, jossa yksilö tai yhteisö toimii, hänelle tai sille *joka tapauksessa kehittyy imago* tai kenties useampia enemmän tai vähemmän ristiin meneviä imagoja. Jos yksilö tai yhteisö toimii julkisesti, myös imago on julkinen, jos asianomaisen sosiaalinen ominaispaino vain on riittävä. Esimerkiksi Riitta Uosukaisella, Paavo Lipposella, Sauli Niinistöllä ja Esko Aholla on julkiset imagonsa, mutta 200 kansanedustajan luettelosta on helppo poimia myös nimiä, joita ei tunneta oman vaalipiirin ulkopuolella ja joilla ei siis voi olla valtakunnallista imagoa. Heidän nimensä vaikkapa maan suurimmassa sanomalehdessä tai kuvansa tv:ssä ei useimmissa herätä mitään erityisiä mielikuvia.

Imagon rakentaminen

Jos yksilö tai yhteisö haluaa hyödyntää imagoaan, hän tai se ei tietenkään voi jättää imagon sisältöä spontaanin synty- ja kehitysprosessin varaan. Imagoa on rakennettava tietoisesti, ohjelmallisesti, ammattitaitoisesti.

Ja nyt on aika muistaa Murphyn lain yksi tunnetuimmista seurauslaeista: mikään ei ole niin helppoa kuin miltä näyttää. Taidokas imagon rakentaminen saattaa epäonnistua; taikuri saattaa tehdä kaikki temput niin kuin pitää, mutta silti kaniini ei putkahda esiin hatusta. Uimonen käyttää esimerkkinä Paavo Väyrystä, joka vuoden 1994 presidentinvaalien edellä teki kaiken mahdollisen kolmen kirjan kirjoittamisesta silmälasien vaihtamiseen nykyaikaisemmiksi – turhaan. Imagon uudistaminen törmäsi muuriin: siihen mitä Väyrynen oli parin vuosikymmenen ajan ennen vaaleja tehnyt ja jättänyt tekemättä.

Imagon rakentamisen perusideoita on *erottuminen muista*. Kaupallinen mainonta on vienyt sen pisimmälle: monet keskenään kilpailevat merkkিতavarat lienevät kliinisen tavaraopillisesti täysin tai lähes täysin samanlaisia, mutta mainonnan keinoin ne erilaistetaan. Ja itsestään selvää on, että jokainen niistä yrittää erilaistua myönteis-

sessä mielessä. Jos on perää siinä, että Tv 2:n Tuttu juttu -ohjelma ratkaisi viime presidentinvaalien tuloksen – asiaa on mahdotonta todistaa kumpaankaan suuntaan – silloin Ahtisaaret ja Rehnit erilaisuivat katsojien mielissä edellisten hyväksi. Rehnin pariskunnassa ei yhden tulkinnan mukaan kiusannut mikään muu niin paljon kuin Ove Rehnin kovin suomenruotsalaisella aksentilla puhuma suomen kieli. Vähästä se voi olla kiinni, myös semiotiikan mukaan.

Imagon rakentaminen ja sen varassa toimiminen on aina riskialtista. Imago saattaa arvaamattomasta syystä alkaa säröillä. Pahimmassa tapauksessa se jopa romahtaa niskaan. KOP hyödynsi muutaman vuoden ajan tuoretta pääjohtajaansa Jaakko Lassilaa monin tavoin ja onnistuikin lisäämään markkinaosuuttaan, kunnes tunnetut epäselvyydet äkisti alkoivat pilata pääjohtajan ja koko pankin imagoa. Säröilyä saattaa aiheuttaa sinänsä pienikin asia, kuten väsyneen Harri Holkerin kieltäytyminen laivaseminaarissa aivan tietyllä hetkellä vastaamasta toimittajien kysymyksiin. Sanonta ”minä juon nyt kahvia” saatetaan vielä tänä päivänä yhdistää Holkeriin, joka tuohon hetkeen saakka oli mielestäni järkevällä tavalla yrittänyt uudistaa aiempaa kiireää ja tiukkapipoista imagoaan.

Onnistunut imago on lähellä identiteettiä

Onnistunut eli siis toimiva *imago ei voi liikaa poiketa kohteen identiteetistä*, tuskin identiteetikuvitelmastakaan. Olkoon esimerkkinä yhä Holkeri. Olen kuullut yhden hänen kampanjasuunnittelijansa avoimielisen kuvauksen siitä, miten vuoden 1988 presidentinvaalien edellä oli pakko pehmentää ehdokkaan imagoa – häntä mm. kuvattiin perheen parissa ja hänet riisuttiin kesämökillä uimahoususilleen – mutta liian rajun muutoksen tavoittelemistakin kavahdettiin. Herännee kysymys, eikö kohde voisi muuttua uuden imagonsa kaltaiseksi. Ehkäpä. Jussi Parviaisen mukaan Matti Nykäselle kävi näin, mutta siinä vaiheessa, jossa hänen imagonsa jo oli valmiiksi huono.

Ei ole mitään takeita siitä, että onnistunutkaan imago osoittau-

tuisi pitkäaikaiseksi, vaan sitä on *varauduttava uudistamaan* heti, kun ajan ja yhteiskunnallisten tilanteiden muuttuminen sitä edellyttää. Niin paljon kuin perinteisen Maalaisliiton muuttumista 1960-luvulla ihmeteltiin ja naureskeltiinkin, nimen vaihtaminen ja pyrkimys muuttaa samalla imagoa lieenee ollut viisainta, mitä puolueen johto saattoi tehdä.

Yksiselitteisten ja -tulkintaisten imagojen luominen on mahdollista niin semiotiikan oppirakennelman kuin empiirisen kokemuksen valossa. Tämä tarkoittaa samaa kuin se yksinkertainen ja tunnettu tosiasia, että yhtenäiskulttuurin aika on jäänyt kauas taakse. Kauko Juhantalon hyvän imagon romahtaminen ja hänen valtakunnanoikeudessa saamansa tuomio ei estänyt häntä pääsemästä takaisin eduskuntaan pari vuotta myöhemmin pidetyissä vaaleissa. Tiettyssä osayhteisössä hänen imagonsa oli aivan toinen eli ratkaisevasti myönteisempi kuin koko valtakunnan tasolla. Se mikä monille oli vain oikeudenmukainen tai jopa lievänlainen tuomio, oli vähemmistölle poliittista ajojahtia.

On kaikkea muuta kuin itsestään selvää, mitä minkäkinlaisesta imagoista seuraa. Imagojen ja seurausten yhteydet ja korrelaatiot ovat arvaamattomia. Yrityksellä voi olla niin sanoakseni hyvä maine, mutta myynti ei silti vedä. Miksi ei, siinä riittää selvittämistä. Poliitikko, jolla tutkimusten mukaan on myönteinen imago, ei välttämättä saa läheskään imagoaan vastaavaa määrää ääniä vaaleissa, esimerkkitapauksena Claes Andersson.

Äskeiset imagoja koskevat esimerkit olivat pääasiassa yksilöistä, koska se tuntui luontevimmalta. Entä pätevätkö imagonmuodostukseen liittyvät ajatukset myös yhteisöihin, kunnat tietysti niihin luetuina?

Tarvitsevatko kaikki yhteisöt imagoa?

Pääpiirteissään nuo väitteet pätevät myös yhteisöihin. Poikkeuksia ovat esimerkiksi valtion virastot, joiden toimiala on niin spesifinen,

että ne eivät tarvitse laajaa populaaria julkisuutta – vai voisivatko joskin tilanteessa tarvita? Jos tuollaista virastoa uhkaa lakkauttaminen tai liittäminen suurempaan, jopa alkaa kuulua ääntä kellosta. On teollisia yrityksiä, joiden koko tai miltei koko tuotanto menee vieniin, jolloin imagolla kotimaassa ei ole merkitystä. Mutta entäpä jos uhkaa työvoimapula?

Kenties voidaan lähteä siitä, että jokaisella Suomen kunnalla suurimmasta pienimpään on joitakin tavoitteita ja pyrkimyksiä, halua saavuttaa jotakin, jota tuntuva osa myös tavallisista kuntalaisista pitää arvokkaana. Kansainvälistyvässä Euroopassa käydään kilpailua myös yli rajojen. Jos Helsingillä ei olisi lainkaan myönteissävyistä imagoa EU-maissa, se ei ehkä olisi saanut edes pientä siivua maanosamme kulttuuripääkaupungin arvosta, ellei sitten moinen kunnanosoitus koidu pelkän EU-jäsenyytemme ansiosta. Toinen esimerkki on maaliskuussa 1997 pidetty huippukokous, johon tarvittiin maamme tunnustettu kansainvälinen asema, mutta ehkä kaupungiltakin vaadittiin jotakin? Sellainen imago, että siellä saa säällistä ruokaa ja wc:t toimivat?

Imagon rakentamisen perusideoita on siis erottuminen muista. Edessäni on vuonna 1996 painettu korkeatasoinen *Ouluseutu-esite*, jonka on tekstittänyt Oulussa asuva Suomen Kuvalehden toimittaja Jukka Ukkola. Siinä hän sanoo mm., että häntä ujostuttaa kehua retostaa Ouluseutua, sillä noilla lakeuksilla asuu ”ilman muuta maailman vaatimattominta kansaa”.

Ukkola jatkaa: ”Sitä paitsi kehuja ja tyhjänpuhujiahan riittää kaikkialla: joka ikinen kunta, alue ja maa on omasta mielestään kehittyvä, vireä ja yritysmuonteinen. Useimmat ovat myös innovoivia, moderneja ja palvelukykyisiä. Monet tarjoavat kaiken lisäksi luonnonrauhaa, ulkoilu- ja liikuntamahdollisuuksia sekä puhdasta ympäristöä.

Maailmassa tai ainakaan Suomessa ei ole yhtään veltttoa, riutuvaa tai tylsää paikkakuntaa joka sijaitsee jossakin jumalan selän takana minne kukaan ei halua eksyä edes sattumalta.”

Laittamattomasti sanottu. Arkihavainnot viittaavat myös siihen, että lähes kunta kuin kunta löytää identiteetistään imagoaan kirkas-

taakseen jonkin valtin; miten sattuikaan, naapurikunnat ovat keksineet saman. Pieni ja kaunis varsinaissuomalainen 1 300 asukkaan kunta on painattanut neliväriesitteen, jossa se korostaa monia järkevää ja kertoo vanhasta puukirkostaan eikä unohda myöskään kah-ta anniskelupaikkaansa. Lähinnä rautateiden risteyskenä tunnettu pikkukaupunki on teettänyt itsestään miltei postmodernin julisteen ja teipannut sitä usein kappalein asematunnelinsa siivottomille seinille. Siivottomuus on ymmärtääkseni VR:n ja vain sen vika, mutta kuinka moni ajattelee näin pikkumaisesti?

Kuntien imagonrakentamisessa on siis liikuttaviakin puolia, mutta tällä en tietenkään halua tyrmentä koko asiaa. Jos jokaisen toimenpiteen takaa löytyy idea, hyvä on. Mutta löytyneekö aina?

Kommentoimista kaipaa myös se edellä vilahtanut käytäntö, että yhteisö personoituu, rakentaa imagonsa ylimmän johtonsa tai jonkun muun roolihenkilön varaan. Tämä tapa on yleistynyt niin yritysmaailmassa kuin politiikassa. Sattumalta juuri tänään (12.4.1997) olen ennen kirjoittamaan ryhtymistäni katsonut MTV 3:n Huomenta Suomi -ohjelmassa Kristillisen Liiton puoluesihteerinä Milla Kalliomaata, joka kauniina ja viehättävänä uijona vahvasti todeksi puolueen suuren imagonkohotuskampanjan aloittamisen, kampanjan joka rakentuu hänen itsensä varaan.

Kävisikö tämä kunnalle? Eikö se vaikuttaisi helppoheikkimäiseltä? Mene ja tiedä. On kuitenkin kaupunkeja, joiden johtajalta paikkakuntalaiset toivoisivat suurempaa näkyvyyttä. Niin ikään olen varma, että kaupunginjohtajan imago pakosta leimaa enemmän tai vähemmän koko kaupungin imagoa niin hyvässä kuin pahassa.

Asuin 1980-luvun puolivälissä tiiviisti Tampereella, eikä silloisen kaupunginjohtajan sotkujen ja pakoretken julkisuus tuntunut tamperelaisista hyvältä, mutta toinen asia on, oliko niistä kaupungille konkreettista haittaakaan. Tai Turun tauti -puheista samoihin aikoihin ja kaupunginjohtajan eroamiseen johtaneesta tapahtumasarjasta 1990-luvulla. Näitä asioita saattaisi olla hyvä tutkia, mutta mieluiten tuoreeltaan.

Useimmat kunnat rakentavat imagoaan

Kuntien imagonrakentaminen ei ole aivan uusi asia. Katariina Lahtosen edellä selostetussa kyselyssä tiedusteltiin myös, onko kunnan kuvaa kyselyä edeltävinä vuosina pyritty muokkaamaan johonkin suuntaan. Lahtonen jatkoi:

”Tällä tarkoitettiin rajatuille ryhmille suunnattua ’tuotekuvaa’ tai ’image’. Tällainen kuva näyttää kunnan vain jostain kulmasta, joi-tain puolia korostaen.”

Jälkimmäinen virke pätee yhä täysin: imagon ideaan kuuluu mitä voimakkain rajaaminen. Sen sijaan imagoa ei tämän hetken ajattele-tavan mukaan tarvitse suunnata vain erikoisryhmille, vaan myös kaikille, joilla kunnan kannalta on jotakin merkitystä. Voitaisiin ehkä puhua *yleis-* ja *erityisimagoista*.

Tulokset olivat mielestäni odotettuja: mitä suurempi kunta, sitä luontevampia ovat imagonrakentamispyrkimykset. Suurimmassa ko-koluokassa kyllä-vastausten osuus oli 80 %, mutta pienimmässäkin 62 %, joten erot eivät lopultakaan olleet kovin suuria. Sen sijaan yh-teys kuntakoon ja imagonrakentamisen välillä oli lähes lineaarinen. ” – – kuvan luomista, eräänlaista kunnan markkinointia, onkin ylei-syytensä takia pidettävä yhtenä merkittävimpänä piirteenä kuntien viimeaikaisessa tiedotustoiminnassa”, Lahtonen kirjoitti.

Jos imagoa oli muokattu, sitä oli aina muokattu yritysystävälli-seksi, niin maaseudulla kuin kaupungeissa, niin pienillä kuin suuril-la paikkakunnilla. Apelleja – kunnan ominaisuuksia, joihin vedotiin – olivat edullinen sijainti, tarpeelliset palvelut, otollinen asenne ja aluepoliittiset tuet. Kehittyvänä oli markkinoinut itseään Lahto-sen mukaan ainakin 15 kuntaa 166:sta, teollistuvana 4 ja aktiivise-na 2.

Yrittäjien jälkeen toiseksi suurin kohderyhmä olivat uudet – siis toivotut – asukkaat: 22 kuntaa oli mainostanut itseään hyvänä asuin-paikkana ja mm. tarjonnut tontteja pienrakentamiseen.

Kolmas kohderyhmä olivat matkailijat, joita oli tavoitellut 20 kun-taa.

Niin uusille asukkaille kuin turisteille oli tarjottu viihtyisyyttä (18 mainintaa) ja erityisesti saasteettomuutta (2), turvallisuutta (3), edullisuutta ja alhaista veroäyriä (3). Hyvä palvelutaso (15) oli tarkoitettu koskettamaan niin yrittäjiä kuin muitakin kuntalaisia. Yleisesti myönteistä kuvaa kaikille kuntalaisille ilmoitti rakentavansa 15 vastaajaa.

Harvinaisia tavoiteltuja attributteja olivat kulttuurikaupunki (4), koulukaupunki (3) ja urheilukaupunki (2). Kaksi maalaiskuntaa halusi lapsiystävällisen maineen ja toiset kaksi korostivat itsenäisyytensä samannimisiin kaupunkeihin nähden. Imagojen tai paremminkin imagopyrkimysten kirjoa siis riitti.

Oulu osaa, myös imagonrakentamisen

Kuntien imagot eivät jätä minua rauhaan. Kaivan esiin Pohjois-Suomen suurimman sanomalehden, Oulussa ilmestyvän Kalevan numeron (16.11.1996), jonka olen huolellisesti taltioinut. Löydän sen ns. premiäärisivulta eli tärkeimpien uutisten sivulta otsikon Oulu jälleen paras imagokaupunki. Mietin, ärsyttääkö jokin tuossa otsikossa ja itse jutussa, ja jos niin mikä.

Olen yksityiselämäni vuoksi ollut kirjoilla ja asunut Oulussa kymmenen vuotta, paitsi että tavallaan olen asunut junassa Oulun ja Tampereen välillä viranhoitomatkojeni vuoksi. Lasken ohimennen olleeni kirjoilla kahdeksalla Suomen paikkakunnalla. Perusvarsinaissuomalaisuuteni on ehkä karissut, mutta se ei ole vaihtunut pohjoissuomalaisuudeksikaan. Jos joku voi olla yleissuomalainen, kuulun mielelläni heihin.

Toisin sanoen olen jonkin verran penseä kuntien ja alueiden imagoille. En pidä pullistelusta: se on minusta naiivia ja lapsellista. Se saattaa myös kääntyä tarkoituspieriään vastaan. Samalla tiedän sen kuuluvan yhteiskuntaelämän luonteeseen.

Uutisessa toki selostetaan imagotutkimusta. Sen ovat teettäneet sisäasiainministeriö, Taloustutkimus Oy, Talouselämä-lehti ja Yritystaito Oy, ja menetelmänä on ollut kysely, joka lähetettiin maan johtaville viranomaisille, tiedotusvälineiden edustajille ja yrityselämän

järjestöille. Imagoltaan parhaiden kuntien valinta on osa Kunnat kun-
niaan -projektia, jonka avulla pyritään tukemaan uusien hyvien toi-
mintatapojen leviämistä ja lisäämään kunnallisen toiminnan arvos-
tusta. Kenellä voisi olla mitään noin kauniita pyrkimyksiä vastaan?
Ehkä vain patologisella ilonpilaajalla, vai?

Onko imago itsensä toteuttava ennuste?

”Palkinto vahvistaa Oulun imagoa”, sanoo uutisessa Oulun kaupun-
ginjohtaja Risto Parjanne. Muuta merkitystä sillä ei hänen mukaan-
sa juuri ole. Hyvää imagoa käytetään elinkeinopolitiikassa ja yritys-
ten houkuttelemisessa kaupunkiin, ja niin tehtäisiin, vaikka palkin-
toa ei olisikaan.

Kaleva täydentää uutistaan sisäsivuilla, joilla näkökulma on ylei-
semminkin pohjoissuomalainen. Oulun naapurikaupunki Kemi on
vuoden aikana kohentanut imagoaan Suomen kaupungeista eniten.
Kaupunginjohtaja Juhani Leinon mukaan siinä on ”kosolti maail-
man suurimman lumilinnan lisää”. Maaseutukeskuksista Kuusamo
antaa itsestään maan parhaan kuvan ja Sotkamonkin imago on
vahva.

Herää kysymys, miten asiaan vaikuttavat korkeat työttömyyslu-
vut. Luonteva vastaus lieenee, että kyselyyn vastanneet ovat ottaneet
sen huomioon jos ovat. Toisin sanoen työttömyys on vaikuttanut kau-
pungeista ja muista kunnista vallalla oleviin mielikuviin jos on. Ehkä
kyseessä on EU-dilemma minikoossa eli kukapa pystyy mielikuvien
synnyn täydellisesti rekonstruoimaan.

Leikekokoelmassani on enemmänkin Kalevaa. Oulun yliopiston
maantieteen laitoksen kaupunkitutkija Topi Antti Äikäs kirjoittaa
(13.4.1997) imagoista kaupunkikehityksen mittareina. Tässä näyte
hänen tekstistään:

”Imago- ja kaupunkitutkimusta yhdistävää kysymystä voidaan
luonnehtia seuraavasti: Kuinka kaupunki-imagoja voidaan tulkita
osaksi kohdekaupungin kehittymisen ja menestymisen kaarta; osak-

si sitä kriteeristöä, joka määrittää menestyvien kaupunkiseutujen kehityksen ehtoja?”

Eikö tuonkin sitaatin olisi voinut kirjoittaa selkeämmin? Imago osana kehittymisen ja menestymisen kaarta viittaa johonkin jo edenneeseen *prosessiin*, jonka senhetkisen vaiheen tuottama imago on. Imago osana kriteeristöä taas tarkoittaa kehityksen ehtoja, ja koska sana edellytys on suurin piirtein ehdon synonyymi, kyseessä on imago *jatkuvan kehityksen* yhtenä, ei varmasti ainoana *edellytyksenä*. Tätä kai Äikäs tarkoittaa? Jos tulkintani on oikea, kunnan imago tulee lähelle jopa ennusteen, vieläpä *itseään toteuttavan ennusteen* käsitettä. Jos imagosi on kyllin hyvä, jatkokin on todennäköisesti myönteinen; jos taas imagosi on liian huono, paha sinut perii.

Pitkän artikkelin ehkä kiintoisin kappale on suoraa jatkoa jo lainatulle kohdalle:

”Kysymyksenasettelu viittaa kaupungin perinteisen määritelmän murtumiseen. Kaupunkia ei voida nähdä nykyisin vain teknis-taloudellisena ’koneena’, vaan pikemminkin monipuolisia yhteiskunnallisia ilmiöitä heijastelevana kulttuurisena rakenteena, konstruktiona. Samankaltaista teknisten tutkimuskohteiden ’kulttuuristumista’ voidaan todeta myös muilta yhteiskunnan aloilta: esimerkiksi käsipuhelimet voidaan tulkita osaksi yhteiskunnan vallitsevaa kulttuurista ja sosiaalista murrosta – näkökulma joka on nostettu esille suomalaisen hiljaisen ja juronkin kansanluonteen uudelleenmäärittelyssä.”

Sitaatti herättää kysymyksen, johon voidaan antaa ainakin kaksi suuresti toisistaan poikkeavaa vastausta. Eikö kaupunki ja yleensä kunta, paikkakunta, ole aina ollut myös kulttuurinen rakenne, konstruktio? Eikö sitä Suomen oloissa ollut jo keskiaikainen Turku, pienempiäkään paikkakuntia unohtamatta? Oletan, että kaupunkisosiologian suuret teoreetikot vastaisivat noihin kysymyksiin myöntävästi. Kenties he sanoisivat myös, että esimerkiksi juuri keskiaikainen Turku ei ollut edes mitenkään yksinkertainen, alkeellinen konstruktio, vaan todennäköisesti moni-ilmeinen ja vivahteikas, olkoonkin että sen perusteellinen tutkiminen vuosisatoja myöhemmin on riittävien lähteiden puuttuessa mahdotonta.

Tämä siis olisi yksi tapa vastata. Entä toinen tapa? Siinä korostettaisiin, että vaikkapa vanhan Turun näkeminen kulttuurisenakin konstruktiona on jälkikäteistulkinta. Omana aikanaan asioita ei tiedostettu näin eikä kuntia kehitetty kulttuurisista lähtökohdista, ei ainakaan määrätietoisesti. Tähän tosin vastaisin, että kun Suomen pääkaupungiksi oli Turun jälkeen valittu siihen asti varsin mitätön Helsinki, sen monumentaalikeskuksen suunnittelemisen osoitti varsin kehittynyttä symboliikan tajua. Kenties Senaatintori ympäristöineen tehtiin kauemmaksi tulevaisuuteen tähdäten kuin yksikään pääkaupunkiin kohoava rakennus tai syntyvä tori tänään?

Silti Äikäs varmaan on pääasiassa oikeassa. Tapa nähdä kaupunki ja yleensä kunta on tätä nykyä ratkaisevan paljon kehittyneempi ja syvempi kuin koskaan ennen; poikkeukset eivät kumoa sääntöä. Nykyinenkin näkemys vanhenee aikanaan ja korvautuu uudella, mutta se siitä.

Teknologiakaupunki Oulu

Menen tapaamaan palkitun Oulun viestintäpäällikköä Sirkka Kerästä. Haluan keskustella hänen kanssaan nimenomaan Oulun kaupungin imagorakentamiseen liittyvistä konkreettisista asioista.

Keränen vahvistaa olettamukseni oikeaksi: Oulun hallintoelimet eivät koskaan ole tehneet muodollista päätöstä siitä, että kaupunki alkaa panostaa imagonsa rakentamiseen.

”Asia tuli joka tapauksessa ajankohtaiseksi kohta kaksikymmentä vuotta sitten, kun Kajaani-yhtiön Toppilan tehtaita alettiin ajaa alas. Kävi selväksi, että jos Oulu aikoo jatkossakin menestyä, sen on kehiteltävä jotakin uutta. Oulun johto kävi läpi kaupunkinsa mahdollisuudet. Lupaavimmaksi osoittautui ajatus teknologiakylästä. Perusedellytys oli olemassa: Oulun yliopiston tekninen tiedekunta, joka oli paljolti keskittynyt elektroniikkaan ja sen sovellutuksiin.”

Vuonna 1982 perustettiin Oulun Teknologiakylä, osakeyhtiö, jonka pääosaltaan omistaa kaupunki. Siihen se satsasi rahaa ja yleensä

resursseja. Alku ei ollut edes vaikea, usko asiaan oli vahva. Toteutusta varmaankin edisti yliopiston suhteellinen nuoruus, mikä merkitsi myös nuorekkuutta eli tässä tapauksessa äskettäin valmistuneiden diplomi-insinöörien ja jo teekkareidenkin valmiutta tarttua uusiin ideoihin.

Se imago, joka ”uudelle Oululle” haluttiin, alkoi kiteytyä iskulauseeksi Teknologia kaupunki Oulu. Oulun tapauksessa siis todentuu se, että imagon aineksia ei saa tempaista tyhjästä. Keränen muistuttaa minua siitä, että teknologiakylä työllistää tätä nykyä noin 2 000 henkeä ja koko Oulun seudulla on suunnilleen 7 500 huipputekniikan työpaikkaa. Kysymys ei siis ole vain yhdestä kaupungista vaan laajemmasta alueesta. Joku ihminen ja miksei yritysikin voi josakin tilanteessa muuttaa pois kaupungin rajojen sisäpuolelta, mutta tuskin koko alueelta.

Koska teknologiakylässä varmasti melkoinen osa henkilöstöstä ansaitsee hyvää palkkaa, kylän työllistävien kerrannaisvaikutustenkin täytyy olla suuria. Niiden tarkka laskeminen on varmaan kovin vaikeaa ellei mahdotonta, mutta sehän ei tee itse ilmiötä olemattomaksi.

Miksi kaupungin imago sitten on tärkeä Oululle ja oululaisille? ”Onhan mitä arvokkainta, että kaupunkilaisten piirissä työttömyyden ja muiden vaikeuksien keskelläkin säilyy tietty perusoptimismi. Eräänlainen ylpeyskään ei ole pahasta. Samalla tavoin ihmiset ovat ylpeitä oman paikkakuntansa menestyneistä urheilijoista. Toinen tärkeä asia on yritysten houkuttelevuus kaupunkiin”, Keränen sanoo.

Yritystenkään sijaintipäätöksiä ei pystytä tekemään pelkällä tasukulaskimella, vaan asiaan vaikuttavat myös mielikuvat paikkakunnista eli siis imagot.

Imagoa kai voisi yrittää käyttää myös uusien veronmaksajien houkuttelemiseen kaupungin rajojen sisäpuolelle. Tämä koskisi niitä Oulussa työssä käyviä, jotka ovat hakeutuneet asumaan johonkin naapurikuntaan.

”Tietoinen houkuttelu ei kuulu tyyliin. Ilman sitäkin Oulu kyllä vetää. Täällä tapahtuu vain pienemmässä mittakaavassa sama kuin Helsingissä: väkiluku kasvaa kohisten.”

Imagonrakentamisen kustannuksia ei tietenkään kirjata omaksi pääluokakseen tai momentikseen. Se ei taitaisi olla edes mahdollista.

”Joka tapauksessa kustannukset ovat aika vähäiset. On olemassa immateriaalisia keinoja. Teknologiakylä ei juuri markkinoi itseään suoraan, vaan strategiana on ottaa vastaan ja hoitaa mahdollisimman hyvin lehtimies- ym. vierailut.”

Kansainvälinen markkinointi

Oulun kaupungin elinkeinokeskuksen talon toisesta eli ylimmästä kerroksesta löydän tiedotustoimittaja Irene Oukan, joka on imagonrakentamisen erikoishenkilö. Kaupungin sisäisessä terminologiassa Oukan toimenkuvan yhteydessä käytetään sanaa markkinointiviestintä, vaikkei sanonta olekaan suorastaan virallinen.

Alkajaisiksi Oukka haluaa korostaa, että kukaan ei tee markkinointiviestintää yksinään. ”Oulussa vallitsee samanlainen hyvä joukkuehenki, joka vei Suomen leijonat muutama vuosi sitten maailmanmestaruuteen. Takanani on innovatiivinen ja idearikas joukko, joka uskaltaa käyttää markkinoinnissa poikkeavia työkaluja.”

Tässä esimerkkejä niistä: Oulun Karnevaali eli luottamushenkilöt kaiken kansan tanssittavina Eino Grönin tahdittamina Ouluhallissa, Leningrad Cowboys ja Puna-armeijan kuoro uudella pesäpallostadionilla, Weindorf-viinijuhla Rotuaarilla eli kävelykadulla.

Keskustelukumppanini kertoo, mitä kaikkea Oulun kaupunki teki imagonsa hyväksi viime vuonna, kun Kaarle Kustaa ja Silvia vierailivat kaupungissa.

”Markkinointiviestintään käytimme noin satatuhatta, mihin sisältyi hyvin monenlaista toimittajienkestityksestä Internet-sivujen tekemiseen. Summa olisi ollut suurempikin, ellei eräitä asioita olisi hoidettu talkoilla.”

Kuningasparin vierailu assosioituu tietenkin ilman muuta kansainvälisiin suhteisiin ja siten välillisesti myös Oulun pyrkimykseen kansainvälistyä. Korkea-arvoisimpia vieraita ovat olleet Mihail ja

Raisa Gorbatshev, joiden käynti hyödynnettiin ehkä vielä tehokkaammin kuin kuningasparin vierailu. Pitkän aikaa tapahtuman jälkeen maailmalla kiersi kuva Gorbasta soittamassa Nokian kännykällä.

Kansainvälinen markkinointi viestintöineen kaikkineen on kallista. Erityisongelma on vielä se, että jos Suomi maailmalla tyydyttävästi tunnetaankin – vai tunnetaanko? – kaupungeistamme on miehiin iskostunut korkeintaan Helsinki ja vain se. Helsingin jälkeen tulee ei-mikään.

”On selvää, että sanotaan vaikkapa jokaiseen Brysselissä työskentelevään meidän ei kannata yrittää vaikuttaa”, Oukka vahvistaa.

Sen sijaan esimerkiksi jokaiseen kuningasparin Oulun-vierailua seuraamaan tulleeeseen toimittajaan kannatti – myös ruotsalaiseen, totta kai. Seuranta tuotti 30 senttiä paksun nipun lehtileikkeitä tapahtumasta ja itse Oulusta.

”Tässä tapauksessa journalistinen julkisuus toimi ja riitti”, Oukka sanoo. ”Se on pienin kustannuksin saavutettua julkisuutta. Kaikissa yhteyksissä se ei kuitenkaan ole hyvä väline. Tulee virheitä ja väärinkäsityksiä. Toimittajilla on tietenkin vapautensa, emmekä me voi sanella, miten heidän olisi kirjoitettava.”

Journalistisen julkisuuden eräänlainen vastakohta ovat vaikuttamaan pyrkivät esitykset, joissa kaupunki itse sataprosenttisesti päättää, mitä siitä kerrotaan. Markkinointiviestinnässä tarvitaan myös jälkimmäistä, suoranaisia myyntitykkeitä.

”Markkinoimme Oulua erilaisten sidosryhmien kautta. Yhteistyökumppaneitamme on monia: Suomen Kuntaliitto, Kera, kauppa- ja teollisuusministeriö, Oulun yliopisto, Valtion teknillinen tutkimuskeskus”, Oukka jatkaa.

Oulun kaupungin markkinointiviestinnän kolmesta perustasosta ylin on kansainvälinen ja sen perusteema siis hi-tech. Seuraava on kansallinen, teema Ouluseutu, johon kuuluu myös seitsemän lähikuntaa. Alin taso on alueellinen, teema Oulu osajien kaupunki, variantti sanaparista Osaava Oulu.

Oukka kertoo Älyn jättiläiset -projektista, jonka tarkoitus on lisätä tyttöjen kiinnostusta matemaattisia aineita ja tekniikkaa koh-

taan. Ouluseudun kumppanina projektissa on pääkaupunkiseutu: Helsinki, Espoo teknillisine korkeakouluineen ja Vantaa. Kansallisen tason markkinointiviestintää.

Vasta kun postilaatikkoon ilmaantuu Kuntalehti (7/97), huomaa, että Oukka vaatimattomuudesta tai aikapulan vuoksi on jättänyt kertomatta Oulun uusimman saavutuksen kansainvälistymisen alalla.

Kaupungin luottamushenkilöillä vahvistettu valtuuskunta oli lähetetty Kreikan Tessalonikassa pidettyyn valintakokoukseen, jossa ratkaistiin CEMR:n eli vuonna 2000 pidettävän eurooppalaisen kuntakokouksen isännöisyys. Kuten teknologiakaupungin kuuluu, Oukka oli valmistanut tietokonepohjaisen ohjelman kaupungista. Ennen omaa vuoroaan hän oli katsellut, miten Bonnin kahdeksanmiehinen ryhmä oli hikoillut videotykkien kanssa. Oukalta kaikki sujui. Annan Kuntalehden jatkaa:

”Ennen kuin – – valtuuskunta oli päässyt Kreikkaan, oli tehty paljon työtä. Jokaisen kokoukseen osallistuvan maan kuntaliittoon oli otettu yhteyttä. Kunkin vastaanottajan kieli ja kulttuuri huomioitiin. Kirjeet, vastaukset ja kiitoskirjeet laadittiin kyseisen maan hyvien tapojen mukaan. Se, mikä yhdessä maassa on kohteliaisuus, saat-taa toisessa tuntua tunkeilulta.”

Lehden mukaan Tessalonikassa oli tarkoitus ensin valita kaksi parasta ehdokasta ja sitten näistä toinen. Kahta kierrosta ei kuitenkaan tarvittu: valinta tehtiin kerralla ja Oulun hyväksi.

Ehdotan, että tulevan suuren kokouksen kaikki lyhyen ja pitkän tähtäyksen hyödyt ja haitat Oululle tutkitaan perusteellisesti ja neutraalisti. Miksi myös mahdolliset haitat? Tietenkin siksi, että ainahan voi sattua takaiskuja, kaikki ei välttämättä suju yhtä hyvin kuin Tessalonikassa. Tutkimuksessa voisi olla useita näkökulmia, mutta imagonrakentamisen tulisi välttämättä olla yksi niistä.

Tosin tiedän jo etukäteen, että pitkän tähtäyksen hyödyt ja haitat ovat liian hienosyisiä asioita tutkimukseen vangittaviksi. Asian voi sanoa niinkin, että muuttujia on liian monta eivätkä kaikki relevantit tekijät ole puristettavissa mitattavan muuttujan muotoon. Yrittää silti voi.

Saako kunta kalastaa asukkaita?

Löytyneekö kunnallista imagonrakentajaa, joka toisin kuin Sirkka Keränen sanoo työnsä yhtenä tarkoituksena olevan hyvien veronmaksajien houkutteleminen muuttamaan kunnan rajojen sisäpuolelle. Naapurikunnista siis. Idea ehkä tuntuu epärealistiselta.

Joka tapauksessa eräänlaista houkuttelemista tapahtuu. Pari Oulun lähikuntaa hyödyntää niitä aikoja, jolloin MTV 3:n verkko jaetaan alueelliselta pohjalta eikä mainostaminen Pohjois-Suomen alueella liene kovinkaan kallista. Nämä kunnat mainostavat tonttejaan ja ylimalkaan itseään uutena asuinpaikkana. Sanon tämän moittimatta ja moralisoimatta, pelkästään toteavasti.

Aamulehti kertoi (20.4.1997), miten Tampereen lähikaupungit Nokia ja Orivesi kehuvat radiomainoksissa erinomaisia ominaisuuksiaan asuinpaikkana. Lehden mukaan Tampereen taloussuunnittelupäällikkö Juha Yli-Rajala pitää tätä mainontaa ymmärrettävänä, sillä Tampereen rajanaapurikunnat olivat välillä muuttovirtojen suhteen voiton puolella, mutta nyt virrat ovat muuttaneet suuntaansa. Vuonna 1985 Tampereen nettomuuttotappio suhteessa rajanaapureihinsa oli peräti 719 henkeä, kun taas 10 vuotta myöhemmin vastaava muuttovoitto oli 294 asukasta.

Miksi imagonrakentamista ei saisi käyttää myös asukkaiden eli veronmaksajien kalasteluun? Jos pohjimmaltani sitä kummastelen, olenko aivan vanhanaikainen, kelkasta pudonnut?

Joulukaupungista Muumimaailmaan

Elisa Ikävalko muistuttaa Kuntalehdessä lukijakuntaa siitä todella hyödyllisestä perusasiasta, että ihmiset tekevät valintoja mielikuvien perusteella. Kukaan ei pysty käsittelemään kaikkea tietoa, joka päällemme tulvi.

Tekstissä on myös näkökohtia, joita tuskin olen tullut ajatelleeksi, kuten pohdintaa siitä, että kunnan on ensin päästävä julkisuuteen ja siten ihmisten tietoisuuteen. Lainaan Mikael Brunilaa:

”Hyvä on, jos kunnasta on tehty lauluja tai ralleja. Sellaisia, joista kuulijoille jää mieleen, että Urjalan taikayössä kuuluu hirveä jyske varstojen, että Mäntsälä on alati jonkun mielessä tai että pojat ovat aikoinaan lähteneet Mäntyharjulta reissuun. Tietenkin myös tunteuttomuudesta voi ponnistaa ihmisten mieliin perustamalla eläinpuiston kuten Ähtäri tai palkkaamalla julkisuuden henkilön kunnanjohtajaksi kuten Uukuniemi.”

Muistan Urjalan kunnan johdon pitäneen Martti ”Huuhaa” Innasen ralista niin paljon, että se lahjoitti hänelle rantatontin. Lieneekö ralli hyödyttänyt kuntaa ihan konkreettisesti? Tai tontti? Tai molemmat? Tai Satu Procopén julkinen rooli Uukuniemeä?

Varmaa on vain, että on imagonrakentamista ja imagonrakentamista, vakavaa ja pitkäjänteistä, kevyttä ja improvisoitua.

Kunnanjohtaja keulakuvana

Toisaalta on varmaan mahdollista hyödyntää yllättäviä ja jopa tabunomaisia asioita – jos ne ovat kyllin vanhoja. Lehdestä opin esimerkiksi, että kapina on viime vuosiin asti ollut Mäntsälässä arka aihe, mutta kunnanjohtaja Esko Kairessalo kertoo keväällä, että kesällä 1997 kunnassa järjestetään kapinayö. Eikä siinä kaikki: yöstä aiotaan kertaheitolla tehdä Suomen suurimpiin kuuluva kesätapahtuma.

Kuntalehdestä löytyy myös otsikko Kunnan keulakuvat. Mäntyhajun kunnanjohtaja Sakari Nuutinen kertoo pohtineensa paljon oman ammattikuntansa roolia. ”Nykyisin organisaatiot henkilöityvät entistä enemmän. Kyllä tässä kunnanjohtajan on pakko olla fyysisesti mukana.”

Juuri tähän ajatukseen en muista aiemmin törmänneeni. Onkohan se vasta havukka-ahomainen sininen ajatus vai jo toteutumassa? Kenties olisi tarpeen tutkia, onko kunnanjohtajien julkinen näkyvyys omalla lähialueellaan jo tuntuvasti lisääntynyt vai onko tuonsuuntainen kehitys vasta alullaan.

Kuten sanottu, mielikuvat ovat tärkeitä. Itselleni on lähinnä kunnanjohtajien tv-esiintymisistä jäänyt muistumia ennen muuta miehistä – nyttemmin myös naisista – jotka ainakin pienehköissä kunnissa ovat ulkoista habitustaan, pukeutumistaan ja esiintymistyyliään myöten kuin yksi meistä. Jos he ovat kömpelöitä, he yleensä ovat sitä sympaattisella tavalla. Ei kai Nuutinen tarkoita, että kuntien pitäisi kustantaa johtajansa Helsinkiin, jossa heidät tv-studiossa trimmattaisiin eurokuntoon? Kunta saattaisi siinä kaupassa jotakin voittaa, mutta myös jotakin menettää. Kunnanjohtaja kenties joutuisi itselleen vieraaseen ja siten epäaitoon rooliin.

Kenties Nuutinen tarkoittaa, että kunnanjohtajan on välttämättömyyttä oppia tulemaan toimeen tiedotusvälineiden kanssa ja kyetä vastaamaan myös kriittisiin, jopa omasta mielestään asiattomiin kysymyksiin. Se on mahdollista myös ilman, että asianomainen luopuu yksilöllisyydestään ja muuttuu menestyneimmän kunnanjohtajan klooniksi. Kannattaa lukea Matti Karhun kirjaa *Julkinen johtaja*, joka

on varsinaisesti tehty yritysjohtajien tarpeisiin, mutta sopii myös valtion ja kuntien puolelle.

Kunnan keulakuvan ei tarvitse olla sen johtaja. Mäntyharju on keksinyt tehtävään pikajuoksija Ari Pakarisen, joka on naimisissa mäntyharjulaisen kanssa ja jolla muutenkin on tiiviit suhteet kuntaan. Vihdissä samaa PR- ja imagonrakennustehtävää on hoitanut uimari Jani Sievinen, mutta nyt yhteistyö on ainakin väliaikaisesti loppunut. Enontekiö on ominut rallitähti Tommi Mäkisen sen jälkeen, kun hän oli osoittanut viihtyvänsä paikkakunnalla ihan omasta aloitteestaan.

Tällaisessa imagonrakentamisessa tuskin on hammastelemista. Riskihän siihen sisältyy, kuten edellä olen todennut. Kaikki me ihmiset olemme haavoittuvia omalla tavallamme, ei vain sillä tavoin kuin Ben Johnson, joka oli aikansa Valion ja suomalaisen maidon mainosmannekiini.

Sen myönnän, että pelkkiä riskejä korostamalla voidaan tyrmätä jokainen idea.

Turun Linnankadulta vastapäätä vanhaa kauppahallia löydän maisemakonttorityyppisen tilan, jonka jakavat kaupungin suurin mainostointitoimisto Rientola ja pieni viestintätoimisto Sanakunta. Keskustelukumppanini on jälkimmäisen yrityksen toimitusjohtaja Ilkka Vaura, ja seurassamme istuu osan aikaa myös Rientolan ja Sanakunnan hallituksen puheenjohtaja Kari Veijonen.

Vaura on muuttanut takaisin synnyinkaupunkiinsa Oulusta, jossa hän työskenteli viisitoista vuotta keskusviraston virastopäällikkönä.

”Tiedottaminen markkinointiviestinnän mielessä ei siellä ollut pitkällä, niin kuin ei suomalaisessa kunnalliselämässä yleensääkään. Kävimme Ruotsin puolella ottamassa oppia ja aloitimme pitkän marsin. Siitä lähdimme, että kolme vuotta on ehdoton minimi, jota ennen ei kannata odottaa mitään tuloksia. Nyt Oulu on jo suhteellisen pitkällä”, Vaura kertoo.

Vaura on erikoistunut kunnalliseen markkinointiviestintään. Ala

on harvinainen; kenties koko ammattikunta mahtuu vielä yhteen taksiin, mutta kohta varmaan tarvitaan isohko bussi.

Turun tauti ja Joulukaupunki

”Turulla on ollut ja on yhä jälkeenjääneen kaupungin maine. Olihan sillä etsikkoaikansa, mutta se menetti sen: esimerkiksi telakka- ja muukin teollisuus alkoi supistua ratkaisevasti, idänkauppa romahti, eikä uutta elinkeinotoimintaa syntynyt vastaavasti”, Vaura toteaa. Kesän 1996 Tall Ships Race taas avasi silmät.

Esitän sen tulkinnan, että Turku ei ole osannut antaa arvoa sille vanhalle, jota kaupungissa on. Ehkäpä se houkutteli Turun päättäjät raiskaamaan vanhoja rakennuksia ja miljöitä, ehkä pahimmin Kauputorin ympäristöä, mutta nyt se vaihe on ohi. Toinenkin tulkinta minulla on: Turku on maamme muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna ahdas, ja maa on suhteellisesti arvokkaampaa kuin esimerkiksi Tampereella. Houkutus purkaa vanhaa ja arvokasta kasvoi, syntyi kaavoitusmafioita ja -korruptiota. Hannu T. Klami sai aiheen kirjoittaa kirjan *Turun tauti*, mikä tietenkin oli mitä hyödyllisin epäkohtien paljastaja; sen hintana oli Turun imagon huononeminen entisestäänkin.

Vaura oikoo minua jälkimmäisen tulkinnan osalta. Turun tavan ahtaus on ulkopuolisen kuvitelma, kaavoituksen hitaus sen sijaan oli tosiasia. Nyt taas maata riittää, kun Hirvensalo on saatu kaavoitetuksi, samoin Aurajoen suu molemmilta puoliltaan.

Entä mistä löytyivät uudenlaisen tavoitellun imagon ainekset? Turun täytyi alkaa erottua myönteisesti muista kaupungeista, mutta sen imagon täytyi yhä olla riittävässä sopusoinnussa identiteetin kanssa.

Tärkein toistaiseksi toteutettu imagonrakentamisoperaatio Aurajoen uudelleen löytämisen ohessa on Turun kohottaminen Suomen Joulukaupungiksi, ensi kerran viime vuonna, mikä tietenkin oli vasta alkua.

Vaura ja Veijonen kertovat kieltämättä jonkin verran ylpeinä, että Turun päättäjät näyttivät heille vihreää valoa viime vuoden elo-syyskuun vaihteessa, jolloin jouluun siis oli aikaa vajaan 4 kuukautta. Kau-pungin yhteistyökumppaneiksi oli neuvoteltu 40 isoa yritystä ja 250 pienempää, ja yritykset maksoivat ensimmäisen Joulukaupunki-tapahtuman kustannuksista 80 %.

Sana joulukaupunki synnyttää varmaan hyvin monissa suomalaisissa mielikuvia siitä, mitä on tavoiteltukin: yhteyden joulurauhan julistukseen. Turku on tiettävästi ainakin Pohjoismaissa ainoa kaupunki, jossa joulurauhan julistaminen on säilynyt lähes katkeamattomana perinteenä läpi keskiajan aina meidän päiviimme saakka, joten joulukaupungin idea on kaikkea muuta kuin teennäinen. Vuodesta 1935 julistus on joka joulukuuta radioitu ja vuodesta 1983 televisioitu Suomeen ja Ruotsiin.

Joulurauhan julistus taas assosioituu tapahtumapaikkaan, jo nimensä ansiosta kiehtovaan Brinkkalan taloon Vanhan Suurtorin varrella. Paikka on varmaan vanhinta säilynyttä rakennettua Suomea. Pitkän rappiokauden jälkeen se on pelastettu, kunnostettu ja pantu toimimaan.

Viime talven Joulukaupunki-viikkojen tapahtumista tiedotettiin turkulaisille ja myös tukholmalaisille lehti-ilmoituksilla, Turun Sanomien välissä jaetulla mainosliitteellä ja radiomainoksilla. Tapah-tumasarjan kesto oli noin kaksi kuukautta, perinteiseen Nuutin päivään saakka.

Miksi muuten myös tukholmalaisille? Siksi että heihin katsottiin olevan helpompi vaikuttaa kuin esimerkiksi helsinkiläisiin. Lai-valinjat ovat perinteisesti yhdistäneet Turun ja Tukholman, ja samalla Turku kuitenkin on ruotsalaisille vierasta maata, jonka houkutus on toinen kuin kotimaan.

Joulukaupunki-operaatio käsitti kolmisensataa erilaista tilaisuutta. Siis kolmisensataa, kirjoitusvirhettä tässä ei ole. Tilaisuuden luonne vaihteli laajalla asteikolla joululaulujen laulattajaisista kirkoissa molemmilla kotimaisilla kielillä Vanhan ajan joulumarkkinoihin, Jari Sillanpään konsertista lastennäytelmään Pullapaakarit pulassa. Idyl-

linen yli satavuotias puutalo muutettiin Enkelitaloksi, ja enkeleitä oli kaikessa: taiteessa, muistoesineissä, leivonnaisissa. Yllättävää tai ei, Enkelitalolla oli A-oikeudet.

Ensi vuoden listoilla on, paitsi siis tietenkin Joulukaupunki-operaatio, myös pitkä kesätapahtumien sarja. Se kantaa toistaiseksi työnimeä Turku Festivals. Turun matkailutulot ovat nimittäin pysytelleet 30 prosenttia valtakunnallisen mediaanin alapuolella. Tekemätöntä työtä on siis paljon, mutta myös onnistumisen mahdollisuudet ovat suuret.

Muumimaaailma

Puhumme myös Muumimaailmasta, vaikka se sijaitsee naapurikaupungin Naantalin puolella. ”Muumimaaailma sai välillä huonoa imagoa tekemällä konkurssin”, huomautan.

”Ei tehnyt. Se selvisi velkasaneerauksella.”

Tällaisia ovat imago, tällaisia mielikuvat. Olisin ollut valmis lyömään pikku vedon siitä, että kyseessä oli konkurssi.

Vaura kertoo, että Turku, Naantali ja 13 muuta lähikuntaa ovat yhdessä perustaneet Turun Seudun Kehittämiskeskuksen, josta tehtäneen osakeyhtiö. Kyseessä alkaa siis olla koko seudun eikä vain Turun markkinointi ja imagon kohottaminen. Kesä tulee olemaan muun muassa muumien aikaa, sillä Muumimaaailma on lämpimän vuodenajan hitti.

Muunkinlaista yhteistyötä on suunnitteilla: Turun ja Rovaniemen välillä on kontakteja, Joulukaupungilla ja Joulumaalla ei ole syytä kysyä toisiaan.

Kuntien keskinäinen kilpailu

Liike-elämässä yritysten mainonnan sisältö ja markkinointimenetelmät herättävät toisinaan kaunaa kilpailijoissa. Eikö sitä voi esiintyä myös kuntien välillä?

Mitä voisi tapahtua, jos imagonrakentamisen yhtenä tavoitteena olisi esimerkiksi veronmaksajien houkutteleminen asumaan oman kunnan puolelle? Silloin on lähellä helppoheikkimäisyys. Siitä on jo näytetty.

Entä Oulu? Ei sillä ole mitään yksinoikeutta teknologiakylään, vaan sellainen on jokaisessa Suomen kaupungissa, jossa annetaan niin sanottua ylintä teknistä opetusta. Teknologiakylä on muutamassa muussakin kaupungissa, ja kaikkiaan niitä on kymmenkunta. Julki-suudessa kuitenkin komeilee melkein pelkästään Oulu, joka aloitti ensimmäisenä ja on muutenkin hoitanut markkinointinsa pontevasti.

Toteamme, että ongelma ei ole tämännäköinen; teknologiakylillä on yhteinen järjestö ja hyvää yhteistyötä, jos on kilpailuakin. Ker-ron todellisen esimerkin:

Kaupungin A viestintäpäällikkö soitti kerran suuren ja tärkeän lehden toimitukseen ja ihmetteli, että aina kun lehti kirjoittaa teknologiakylästä, kyseessä on kaupunki B. Miksi? Eivätkö muut kylät kiinnostakaan? Soitto ei johtanut mihinkään. Tiedotusvälineet eivät valitse aiheitaan kultavaa'alla punniten, eikä kultavaakaa edes ole-massa. Pikkuinen närä soitteluineen on toisesta näkökulmasta vain normaalia ja tervettä kilpailua.

Tekemisen meininki

Mitä on kansantalouden ja siis koko yhteiskunnan kannalta ajateltava kuntien imagonrakentamisesta? Eikö se ole nollasummapeliä, jossa yksi häviää sen, minkä toinen voittaa? Eikö se ole verrattavissa yritysten väliseen taisteluun merkkitarvaiden markkinaosuuksista: kun kahvipaahtimo Kuppi saa tehokkaalla mainonnallaan myyntiään ylös, sen pahin kilpailija Tassi menettää osuuttaan saman verran.

Muuan suomalainen kansanheimo, mikä olikaan, jatkoi peittoaan leikkaamalla toisesta päästä palasen ja ompelemalla sen toiseen päähän.

Vaura ei lämpene esimerkilleni. Kuppi- ja Tassi-yhtiö tuskin pelkästään piiskaavat mainostoimistojaan maksimoimaan ponnistelun-

sa, vaan ne tekevät muutakin: yrittävät yhä parantaa kahvinsa laatua, kehittää kuljetusjärjestelmäänsä ja koko logistiikkaansa ja niin edelleen. Kummassakin paahtimossa vallitsee tekemisen meininki, mikä kai sentään hyödyttää kuluttajaakin.

Ainakin onnellisessa tapauksessa kunta ei vain rakenna imagoaan, vaan tekee jotakin konkreettista myös identiteettinsä, ”tosiolemuksensa”, hyväksi. Oulu kehittää teknologiakyläänsä eikä vain kehu sitä, Turku kunnostaa Vanhan Suurtorin ympäristön eikä vain ylvästele sillä.

”Kaikkeen syypää on tuo julkinen sektori”

Kauniina kevätpäivänä istun helsinkiläisessä hotellihuoneessani ja valmistaudun tapaamiseen. Edessäni pikkupöydällä on kaksi julkaisua. Ensimmäinen on nimeltään Kuntien tiedottaminen, ja sen alaotsikko kuuluu Uuden kuntalain tiedotusperiaatteet. Graafisesti tyylikäs vihkonen on vuodelta 1995, ja se on yhdeksän kirjoittajan yhteinen luomus.

Kuntalain tiedotuspykälä ei enää ole numero 37 vaan 29. Näinhän se kuuluu:

”Kunnan on tiedotettava asukkailleen kunnassa vireillä olevista asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä ratkaisuksista ja niiden vaikutuksista. Kunnan on laadittava tarvittaessa katsauksia kunnan palveluja, taloutta, ympäristönsuojelua ja maankäyttöä koskevista asioista. Asukkaille on myös tiedotettava, millä tavoin asioista voi esittää kysymyksiä ja mielipiteitä valmistelijoille ja päättäjille.

Milloin kunnan tehtävä on annettu yhteisön tai säätiön hoidettavaksi, kunnan on sopivin tavoin tiedotettava asukkailleen yhteisön tai säätiön toiminnasta.”

Kyynisyyteenkin taipuvaisen on varmaan myönnettävä, että uusi pykälä on aiempaa parempi, ts. se konkretisoi asioita jonkin verran pitemmälle. Ei kai liian pitkälle? Ei. En joudu tinkimään edellä esittämästä-

ni kannasta, jonka mukaan lakien ei tule olla kovin yksityiskohtaisia.

Julkaisussa huomautetaan, että kunnallisten palvelujen uudet tuotantotavat yksityistäminen ja yhtiöittäminen voivat hämärtää kunnallishallinnon ja sen julkisuuden rajoja. ”Kunnan vastuulla on huolehtia siitä, että sen tehtäviä hoitamaan perustetun osakeyhtiön, yhdistyksen, muun yhteisön tai säätiön toiminnasta tiedotetaan. Tiedottamisessa on noudatettava mahdollisimman suurta avoimuutta.” Näin ei tehty esimerkiksi silloin, kun Tampere-talon toimitusjohtajuus Carl Öhmanin eronpyynnön jälkeen oli ollut haettavana ja tiedotusvälineet kyselivät hakijoiden nimiä.

Tiedottaminen on suunnitelmallista

”Tiedottaminen on kytkettävä kunnan kaikkiin keskeisiin hankkeisiin alusta lähtien. Vuosittaiseen toimintasuunnitelmaan voidaan sisällyttää myös hankkeiden tiedottaminen. Keskeisille hankkeille ja työryhmille on syytä nimetä tiedotusvastaava. Tarvittaessa voidaan koota erityinen tiedotussuunnitelma.”

Kuulostaa hyvältä, sillä suunniteltu tiedottaminen on todennäköisesti tehokkaampaa kuin kädestä suuhun eläminen ja silkka improvisointi. Tosin siitäkään ei ole takeita, mutta ehkä tällaisissa asioissa on viisasta varovaisesti luottaa yritysten kokemuksiin; ne puhuvat suunnitelmallisuuden puolesta.

Koetan muistella, minkä sijan neuvonta on viHKosessa saanut. Seuraava kohta löytyy helposti: ”Tiedon perillemeno ja palautteen saanti on tehokkainta, kun viestintä on henkilökohtaista. Hyviä kokemuksia on saatu asukkaiden tai palvelujen käyttäjien tiedotus- ja keskustelutilaisuuksista. *Asiakaspalvelussa työskentelevien palveluvalmius ja tiedotusmyönteisyys on tärkeää.* Samalla voidaan kerätä palautetta, aloitteita ja toivomuksia kunnalle.” Korostan tuossa sitaatissa yhtä lausetta, vaikka alkutekstissä ei korostusta käytetäkään.

Tietenkään ei pitäisi ajatella kategorisesti. Henkilökohtainenkaan tiedottaminen ei ole kaikkivoipaa, vaan semiotiikan perusopit merk-

kien ja merkitysten erosta ja tulkintojen valtavasta avaruudesta pätevät myös siihen. Kuitenkin on tervettä korostaa kasvoista kasvoihin toimivien kontaktien arvoa juuri meidän aikanamme, jolloin tekniikkaa kohtaan tunnetaan naiivia yli-innostusta; se on yksi meidän kulttuurimme sairaus.

Ottanevatko kuntien virkamiehet ja toimihenkilöt kyliksi huomioon, minkälaisessa lasikaapissa he istuvat? Yksityisellä puolella on yhtä arassa asemassa vain pankkiväki. Lasikaapin luonnetta on nokkelasti kuvannut lauluntekijä Mikko Perkoila ironisoimalla käypää ajattelua:

”Sillä senhän osoittaa jokainen käyrä ja vektori,
että kaikkeen syypää on tuo julkinen sektori.”

Kunnallisessa asiakaspalvelussa jokaisella on mahdollisuus edes aavistuksen verran parantaa koko julkisen sektorin mainetta. Tietenkään jokainen asia ei ratkea onnellisesti enempää asiakaspalvelijan tiedoilla kuin ystävällisyydelläkään, mistä kuka tahansa sosiaalityöntekijä voisi kertoa tositarinoita, mutta onneksi useimmat kunnan tehtävät eivät ole yhtä dramaattisesti latautuneita kuin sosiaalityö vaikeimmillaan.

Kohdassa Asiakaspalvelu ja neuvonta sanotaan seuraavasti: ”Kunnalliskomitea puhui kasvojen antamisesta kunnan palveluille. Mahdollisimman moni asia tulisi järjestää siten, että kansalaiset voisivat asioida tuttujen ihmisten kanssa.” Hyvä oivallus ja samalla osaselitys sille, että pienten kuntien asukkaat yhä tuntevat kunnallisen tiedottamisen toimivan paremmin kuin suurten.

Lisääkö tiedotus kunnallisdemokratiaa?

Julkaisun ensimmäisellä tekstisivulla kirjoittajat muotoilevat näkemyksensä näin: ”Kuntalaisilla on lakisääteinen oikeus tietää, miten yhteisiä asioita hoidetaan. Julkisuusperiaatteen toteutuminen edellyttää, että asukas voi saada vireillä olevasta asiasta mahdollisimman

paljon tietoja jo suunnitteluvaiheessa. Myös ratkaisujen vaikutuksista on kerrottava.”

Oikeus tietää on toki arvokas asia. Se tunnetaan ylikansallisenakin ihanteena jopa samalla nimellä *right to know*, jota mm. tiedotustutkijat ovat saattaneet tarjota viestintäpolitiikan ylimmäksi maksimiksi. Jos sitä kuitenkin korostetaan väärällä tavalla, silmien eteen tulee visio yhteiskunnasta, jossa toimii mitä tehokkain tiedottaminen, etten sanoisi myös manipulaatio. Asukkaat saavat tietää, miten yhteisiä asioita hoidetaan, mutta heidän mahdollisuutensa vaikuttaa asioiden hoitoon ovat vähäiset.

Tietenkään puheena olevan julkaisun kirjoittajat eivät tätä tarkoita, vaan puhuvat kuntalaisten osallistumisen edistämisestä, kysymysten ja mielipiteiden esittämisestä valmistelijoille ja päättäjille. Heillä on tekstissään jopa väliotsikko mitä olennaisimmasta asiasta: *Valmistelusalaisuutta ei ole*. Hyvä näin.

Ainoa, mikä puuttuu, on ajokelpoinen silta kunnallisen tiedottamisen edistämisestä kunnallisen demokratian lisäämiseen. Onko tuo silta edes mahdollista rakentaa? Jos sitä kysyttäisiin minulta, vastaisin: en tiedä. En siis voi moittia toisia siitä, että hekään eivät tiedä.

Tulen mielessäni siihen tulokseen, että julkaisu Kuntien tiedottaminen on kyllin hyvä julkaisuksi niin kuin Aapelin pakina- ja romaanihenkilöt olivat kyllin hyviä ihmisiksi. Ongelma on toinen: missä määrin kunnissa eletään tuon julkaisun periaatteiden mukaan? Asiaa olisi hyvä tutkia perusteellisesti ja käyttäen rinnan useita erilaisia lähteitä ja menetelmiä. Pantakoon asialle kriittiset tutkijat, joilla samalla on realiteettien taju tallella. Nyt olisi sopiva tilanne panna alulle uudenlainen kunnallisen tiedottamisen tutkimuksen perinne.

Perinteinen aineisto vai uusi tekniikka?

Julkaisu *Suomen kuntien tiedotustoiminnan peruskartoitus* on vuodelta 1995 ja perustuu edellisenä vuonna kerättyyn informaatioon, toivon mukaan tietoon.

Sitten edellä selostetun Katariina Lahtosen tutkimuksen muutokset eivät ole suuren suuria, tämä sanottuna sillä varauksella, että lomakkeet eivät ole läheskään identtisiä. Selvityksen tekijä Maija Taskila puhuu toisaalta kunnissa käytettävästä tiedotusmateriaalista ja toisaalta tiedottamisesta käytettävistä tavoista.

Yleisin tiedotusmateriaali on kuntaesite (se on 73 %:lla vastaan-
neista kunnista). Yksiköiden palveluesitteet (47 %) ovat toisella si-
jalla ennen videota/diasarjaa/multivisiota (40 %). Atk-yhteyskanava
esimerkiksi kirjastossa on jo varsin harvinainen (7 %), oma kaapeli-
televisio-ohjelma (5 %) ja sähköinen ilmoitustaulu (4 %) vielä har-
vinaisempia. Yleistys on selvä: *kunnat luottavat enemmän perinteisem-
pään tiedotusaineistoon kuin uusimman tekniikan hyödyntämiseen*, missä
mielestäni on jotakin tervettä; eihän kunnallista tiedottamista voi
kohtuuttomassa määrin suunnata vain vauraimmalle ja/tai tekniikasta
eniten innostuneelle eliitille.

Vielä perinteisemmältä vaikuttaa tiedottamiseen käytettyjen ta-
pojen jakautuma. Sanan tapa voisi muuten korvata sanalla tapahtu-
ma, sillä siitä tuntuu olevan kysymys. Kärjessä olivat kyläkokoukset/
kaupunginosatapahtumat (57 %), avoimien ovien päivät (49 %) ja
mielipidetiedustelut (45 %).

Vastanneista kunnista 83 % oli lisännyt valmisteilla olevista asiois-
ta tiedottamista jonkin verran, 5 % paljon ja 11 % ei ollut lisännyt
ollenkaan. Kiintoisaa olisi tietää, missä määrin kuntalaiset olivat
havainneet tuon lisäämiseen.

Ajankohdan eli laman merkityksen havaitsee siitä, että sosiaali-
palvelut nousivat ykköseksi niiden asioiden luettelossa, joista kunta-
laiset vastaajan mukaan haluaisivat enemmän tietoa. 45 %:llaan se
oli hieman edellä kunnan taloutta (44 %) ja maankäyttöä ja rakenta-
mista (42 %).

Taskilan selvitys varmaan olisi hyvä uusia nopeasti, jotta nähtäisi-
n Internetin ja muiden uusimpien mahdollisuuksien hyväksikäyt-
tö kunnallisessa tiedottamisessa.

Kansalaisten osallistumisen voimistaminen

Tarkistan ajatuksiani kunnallisesta tiedottamisesta Suomen Kuntaliiton viestintäpäällikön Marjo Timosen ja tiedottaja Satu Tyry-Salon avulla.

Muistelen hetken eräitä kokemuksiani mm. kunnallisesta kaape-litevisioprojektista. En ole täysin sulkenut pois sitä vaaraa, että kunnat tiedottajina hurahtaisivat palvomaan teknisiä innovaatioita itseisarvoina, ainakin jos luottamushenkilöt eivät palauta heitä maan pinnalle, mutta sovimme, että huoleni on ollut aiheeton.

Imagoista keskustelemme lyhyesti, neuvonnasta hieman enemmän. Se on tärkeä osa tiedottamista ja mikä parasta, myös edellä haitkailemani siltä tiedottamisesta demokratian lisäämiseen saattaa alkaa hämmöttää. Huomaamme olevamme kaikki samaa mieltä perusasiasta: siitä että tiedottamisen ja kunnallisen demokratian edistäminen on jotenkin saatava nivotuksi yhteen.

Hallintomenettelylaissa on tiedotusvelvollisuus

Kansanedustaja Paavo Nikulan artikkeli Hyvä hallinto on perusoikeus julkaistiin Kalevassa 12.5.1997. Artikkelissa Nikula muistuttaa siitä, että hallintomenettelylaki täyttää tänä vuonna 15 vuotta, ja hän palauttaa mieliin tuon lain yhden tärkeän periaatteen: jos asian ratkaisulla voi olla huomattava vaikutus laajalla alueella tai lukuisien henkilöiden oloihin, asian vireilläolosta on ilmoitettava julkisesti.

”Tiedottamisvelvollisuutta täsmennetään niin, että jos asian ratkaisu saattaa vaikuttaa huomattavasti jonkun asumiseen, työnteekoon tai muihin oloihin, hänelle on ilmoitettava asian vireilläolosta, vaikka hän ei ole asianosainen, kunhan vain hän on asiaa käsittelevän viranomaisen tiedossa.”

Nikulalla on pari esimerkkiä mainitusta normista. Ne ovat ilmeisesti oikeustapauksia, vaikka hän ei sitä suoraan sano. Lentopaikan pitoa koskevan luvan myöntämisen on katsottu kuuluvan ilmoitta-

misvelvollisuuden piiriin, kunnan aikomuksen myydä kaukolämpölaitos osuuskunnalle taas ei.

Kukaan ei tiettävästi ole yrittänyt tutkia hallintomenettelylain vaikutuksia kunnalliseen tiedottamiseen. Lieneekö lainsäätäjiä kiittäminen esimerkiksi siitä, että Timosen kertoman mukaan Helsingin kaupunki nyttemmin tiedottaa kaavasuunnitelmista tehokkaasti alueen asukkaille? Voiko lailla ja oikeustapauksilla olla myös toissuuntainen vaikutus? Eikö nyt sitten lämpölaitoksen myyntiaikeista ole missään kunnassa tarpeen tiedottaa, kun juridiset normit eivät sitä ehdottomasti vaadi? Mene ja tiedä.

Miten mitata yhteismitattomia asioita?

Kunnallista tiedottamista koskevien tai sivuavien lehtileikkeiden kokoelmani on kirjoitustyön kestäessä paisunut varsin laajaksi. Suurinta osaa en edes yritä hyödyntää, mutta joillakin on mielestäni yleistä merkitystä.

Aamulehti on (15.3.1997) käyttänyt lähes koko sivun kyselyyn, jonka aiheena on kaupunkilaisten tyytyväisyys palveluihinsa. Kyselyn takana on Kuntaliiton ammattitaito, ja lomakkeeseen on onnistuneena pikku finessinä sijoitettu sokin sokin kaupungin, valtion ja yksityisiä palveluja. Kaikki eivät mitenkään voi pitää niitä tarkalleen erossa toisistaan, ja vaikka voisivatkin, mikään ei estä vertailemasta eri tahojen hoitamia palveluja keskenään.

Lehti on havainnollistanut tuloksia kahdella palkilla. Toisessa on 20 parhaaksi ja toisessa 20 huonoimmaksi arvioitua palvelua. Ykkössijalle pääsee kirjasto, johon peräti 93,3 % sanoo olevansa erittäin tai melko tyytyväinen. Seuraaviksi sijoittuvat teatteri ja apteekki. Palvelujen hännänhuippuna taas on vanhusten laitoshoido, joka tyydyttää 17,9 %:a vastaajista. Toiseksi huonoimmaksi arvioidaan työvoimatoimiston palvelu ja kolmanneksi huonoimmaksi nuorison harrastustoiminta.

Tiedottaminen kunnan palveluista on kymmenenneksi huonoin kaikkiaan 85 osiosta. Siihen on tyytyväinen joka neljäs eli 24,4 % vastaajista. Epäluottamuslauseko kunnalliselle tiedottamiselle?

Gallup-demokratiaa?

Tampereen kaupungin viestintäpäällikön Jari Seppälän virkahuone on kaupungintalolla, samassa talorivissä, jossa mieltä piristää myös kuvankaunis raatihuone.

Sinänsä korrektaa kyselyä on helppo kommentoida, vieläpä aivan asiallinen perustein, niin että eri palvelujen järjestys ei enää näytäkään yhtä haavoittumattomalta kuin vaikkapa urheilukilpailujen tuloluettelo.

”Kysytyjen palvelujen pitkässä listassa on monia kohtia, jotka eivät kosketa läheskään kaikkia tamperelaisia”, Seppälä toteaa.

”Mitä tietää vaikkapa vuokra-asunnon saannista sellainen, joka on ikänsä asunut omistusasunnossa?”, heitän väliin retorisenä kysymyksenä.

”Sitä paitsi asiat ovat aika lailla yhteismitattomia”, Seppälä jatkaa.

”Niin minustakin. Miten ihmeessä vertaillet vaikkapa työmatkakustannuksia ja konsertteja eli markkoja ja Kaupunginorkesterin jouisia? Molemmat ovat tuloluettelossa, jouset paljon korkeammalla”, minä kyselen.

Seppälä muistuttaa, että Tampere hoitaa monet asiat säästöbudjetilla, ja pakosta se myös näkyy lopputuloksessa. Toisaalta kuntalaiset varmaan iloitsevat kaikesta sellaisesta, minkä he kustantavat suoraan veromarkoillaan ja jonka palvelut he saavat ilman lisämaksuja eli tavallaan ilmaiseksi. Tämä selittää kirjaston ykkössijaa.

”Tarjoan yhtä selitystä. Jospa ei ole tärkeää, minkälaiseksi kaupunkilaiset kokevat kunnallisen tiedottamisen itsessään, vaan kysymys on mielikuvista”, tarjoan kuin suurtakin oivallusta. Ja jatkan: ”Jos kaupunkilaiset pystyvät kohtuullisessa määrin käyttämään hyväksi kunnallisia palveluja eli tiedon puute ei heitä siitä estä, silloin kai muun viestinnän ohessa kunnallinenkin tiedottaminen on täyttänyt tehtävänsä. Ei ole olennaista, kuinka tehokkaaksi se jossakin kyselyssä arvioidaan. Kenties kuntalaisten odotukset ovat epärealistisia: ehkä he yhä haaveilevat sellaisesta sataprosenttisesta ’perillemenos-

ta', johon käytännön tiedottajat ja alan tutkijat eivät ole enää aikoihin uskoneet."

Keskustelemme vielä ns. gallup-demokratiasta eli siitä ajattelutavasta, että yhteiskunnallisen päätöksenteon olisi perustuttava mielipidetutkimusten tuloksiin. On aloja, joihin tämä sopii todella huonosti, sillä on asioita, joissa sattuma pääsee liikaa vaikuttamaan. Mitä pitempi aika on kulunut edellisestä maailmassa tapahtuneesta ydinvoimaonnettomuudesta, sitä myönteisempiä ovat asenteet ydinvoimaloita kohtaan Suomessakin. Yksi ainoa onnettomuus saa aikaan ilmapiirin rajun kielteistymisen, kunnes vuoden kuluttua alkaa uusi hidas myönteistyminen. Mikä silloin on todellinen "kansan tahto"?

Seppälällä on hyvä esimerkki. Vuonna 1989 vain 29 % tampere-laisista katsoi saaneensa riittävästi tietoa kaupunkinsa suunnittelmis-ta. Neljä vuotta sitten heidän osuutensa oli noussut 57 %:iin ja vuonna 1995, jolloin kysymyksenasettelu tosin oli hieman toinen, peräti 62 %:iin.

"Ei ole vaikea sanoa, mikä oli vuonna 1989 vienyt luvun pohjalukemiin. Tietenkin Tampella-kohu", Seppälä jatkaa.

Nynnyys ei kovassa yhteiskunnassa auta

Kunnalliset tiedottajat eivät hanki julkisuutta omalle ammattikunnalleen. He eivät tunnu vaativan mitään. Koskaan he eivät uhkaile esimerkiksi lakolla. Ovatko he mallikansalaisia, joiden ainoat mahdolliset viat ovat tietty sovinnaisuus ja värittömyys?

Totta puhuen en etsi vastauksia tuollaisiin kysymyksiin vaan hie-
man toisiin. Ainoa kunnallisista tiedottajista tehty tutkimus on jo
kymmenkunta vuotta vanha, Jouni Kempaksen Helsingin yliopistossa
tekemä viestinnän tutkielma *Kunnallisten tiedottajien professionaali-
suus* (1988).

Ensin pari sanaa käsitteistä. Englannin sanaa *profession* on vai-
kea suomentaa, vaikka sen merkitys sinänsä on kohtalaisen selvä: ky-
seessä on vaativan tason erikoisammatti, ei suinkaan synonyymi sa-
nalle *occupation*, joka tarkoittaa ammattia yleensä. Professionaalisuu-
den mittapuita on ammattien sosiologia löytänyt useita: pitkä ja kai-
kille täysin tai suunnilleen sama koulutus, itsenäisyys työssä, korkea
arvostus jne. Professionaalisuuden huippuilmentymänä mainitaan
lähteessä kuin lähteessä lääkärin ammatti, ja sitä lähelle tulevat asian-
ajaja ja arkkitehti. Toimittajat ovat eri maissa tavoitelleet professio-
naalista asemaa, mutta eivät missään sitä saavuttaneet – eivät aina-
kaan lääkäriin verrattavaa.

Kempaksen kyselytutkimuksen mukaan kunnallisten tiedottajien
professionaalistumisen puolesta puhuu parhaiten heidän koulutuk-

sensa: yli 70 % niin päätoimisista kuin oto-tiedottajista oli suorittanut alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon. Tutkinnon nimike ja sisältö kuitenkin vaihtelivat suuresti, siis toisin kuin lääkäreillä. Vastaajien mielestä kunnallisiksi tiedottajiksi pyrkiviltä ei kannatakaan vaatia yhtenäistä tiedotusalan pohjakoulutusta. Olen samaa mieltä, eikä vain tiedottajien osalta vaan myös toimittajien, siis sen ammattikunnan, jota olen vuosikymmeniä kouluttanut. Tarvitaan vapaita ammatteja, joihin voivat pyrkiä ja päästä ja joissa voivat menestyä taustaltaan erilaiset henkilöt, vaikka se ei kovin professionaalista olekaan.

Järjestäytyminen heikkoa

Kunnallisten tiedottajien järjestäytymisaste osoittautui yllättävän alhaiseksi. Päätoimisista sentään hieman yli puolet kuului Kunnalliset Tiedottajat ry:een, mutta vain joka kymmenes Suomen Tiedottajien Liittoon. Oto-tiedottajista joka kymmenes oli liittynyt Kunnallisiin Tiedottajiin, mutta Tiedottajien Liittoon ei yksikään. Ero tiukasti järjestäytyneisiin toimittajiin on suuri.

Tarvetta tehostaa järjestäytymistä ja siten myös professionaalisuutta tuntui olevan pääteltynä siitä, että yli puolet toivoi Kunnallisten Tiedottajien laativan alan eettiset säännöt. Toimittajillahan vastaavat on ollut jo vuosikymmeniä.

Toimintavapautta tarvitaan

Mitä kunnalliset tiedottajat sitten eniten odottivat työltään? Toimintavapautta. Muita tärkeitä tavoitteita olivat sosiaalisuus, etenemismahdollisuudet ja se, että pystyisi työllään vaikuttamaan.

Olen edellä maininnut muutaman kerran toimittajat eräänlaisena vertailukohteena. Se ei ole teennäistä, koska noiden kahden ammatin välillä on yhtäläisyyksiä, joskin myös selviä eroja. Osa tiedot-

tajista on entisiä toimittajia, jokunen toimittaja on entinen tiedottaja.

Ammattikuntia yhdistää muun ohessa suuremman autonomian, itsenäisyyden, ja toimintavapauden tarve. Suomalaiset toimittajat taivoittelivat niitä pontevimmin 1970-luvulla, jolloin alan työnantajat suostuivat toimitusyhteistyöprojektiin, kunhan ei käytetty sanaa toimitusdemokratia. Kokeilu ei tuottanut kovinkaan konkreettisia tuloksia, ja sen jälkeen journalistien pyrkimykset ovat individuaalistuneet: toimintavapautta saa, jos pystyy kehittämään itsestään tähden, jolla on myyntiarvoa. Tähteyden suurimpia ongelmia on tietenkin se, että tähtiä voi kerrallaan olla vain hyvin rajoitettu määrä; jos kaikki olisivat tähtiä, kukaan ei olisi tähti.

Monissa tilanteissa kunnalliset tiedottajat ovat kunnallis- ym. toimittajien vastapuoli. Journalisti ei tietenkään arvosta tiedottajaa, jolla ei ole valtuuksia tai uskallusta sanoa ainakaan arasta asiasta mitään tai juuri mitään. Mieleen palautuu Kelan sisäiseen käyttöön teettämä julkaisu *Me ja mediat*, jossa kerrotaan mm. erään sanomalehden toimittajan kokemus, kuulemma tosi:

”Soitin paikalliseen Kelaan ja kysyin tiskivirkailijalta, että onko siellä tiskillä ollut ruuhkaa. Virkailija totesi siihen, että meillä tiedottaa vain johtaja. No, soitin johtajalle ja esitin saman kysymyksen. Ja hän vastasi: ’Hetki, käyn kysymässä asiakaspalvelussa työskentelevältä virkailijalta.’”

Tietenkin tarvitaan pelisääntöjä siitä, kuka vastaa tiedotusvälineiden kyselyihin – anarkia ei käyne – mutta turhan tiukasta hierarkkisuudesta tuskin hyötyy kukaan.

Ehkä tässä yhteydessä lieventävä asianhaara on se, että yritystiedottajilla on samoja ongelmia, ellei vielä pahempia. Elisa Ikävalkon väitöskirjan *Ylivoimapeli mediassa* (1996) toimittajien haastatteluista on helppo poimia esimerkkejä suoranaisestä halveksunnasta, jota kunnan journalisti tuntee asioidessaan toimintavapautta vailla olevan tiedottajan, oikeastaan ”tiedottajan” kanssa.

Mutta minkälainen olisi korkean tason kunnallinen tiedottaja, jolle kunnan johto on antanut suuria vapauksia? Ehkä lähin esikuva löy-

tyy politiikan puolelta, vaikkapa Yhdysvaltain presidentin spokesmanista, jolla on lupa esittää esimiehensä näkemyksiä asioista, toimia korkeimman tason äänitorvena. Mutta selvää on myös, että spokesman, joka tahallaan tai vahingossa poikkeaa roolistaan ja tyrkyttää ikiomia ajatuksiaan supervallan politiikasta, on kohta entinen spokesman. Tiedottajan ammatilla on siis sen luonteesta johtuvat rajansa.

Joka tapauksessa itse toivon kunnallisten tiedottajien toimivan suuremman vapautensa hyväksi ja asemansa lujittamiseksi. Nynnyys ei kovassa yhteiskunnassa auta – ja kovassa yhteiskunnassahan me elämme.

Kukaan ei omista itseään koskevaa julkisuutta

Kuntien ongelmat tiedottajina eivät välttämättä poikkeakaan niiden muiden yhteisöjen ongelmista, jotka haluavat vaikuttaa kansalaisiin. En nyt käytä sanaa informoiminen, koska se viittaa johonkin ylimaalliseen pyyteettömyyteen. Informoimisen ja vaikuttamisen ero on mitä häilyvin.

Vaikuttamaan pyrkivä yhteisö voi yrittää käyttää hyväkseen jo olemassa olevia tiedotusvälineitä tai perustaa uusia. Edellisellä vaihtoehdolla on tunnettu heikkoutensa, jonka ainakin liike-elämän johdoporras Elisa Ikävalkon mainitun väitöskirjan mukaan ottaa erittäin vakavasti: vaikuttamaan pyrkivä ei voi itse määrätä sitä, missä muodossa hänen sanomansa tulee julkisuuteen – paitsi ostamalla ilmoitustilaa. Jos vaikuttamaan pyrkivä vielä alkeissemiotiikan ansiosta tai ilman sitäkin oivaltaa, että kukaan ei voi määrätä, millä tavoin yleisö sanoman tulkitsee, ongelma on kaksinkertainen.

Olemassa olevien tiedotusvälineiden hyväksikäytöllä on toisaalta kiistaton etunsa: niillä on tiettyssä mielessä *valmis yleisö* odottamassa, mitä sille milloinkin tarjotaan. Ei ihme, että tv-uutisiin tai Helsingin Sanomiin pääsystä käydään rajuakin kilpailua, jossa menestymistä ei suinkaan ratkaise yksin sanomien ominaispaino, vaan siihen vaikuttavat monet muutkin tekijät.

Pieni esimerkki, Risto Uimoselta lainattu: Esko Aho oli Suomen ensimmäinen pääministeri, joka osasi ajoittaa hallituksensa uutiset

niin sopivasti, että ne juuri ja juuri ehtivät Tv 1:n kello 20.30 alka-
vaan pääuutislähetykseen, mutta toimittajat eivät ehtineet pahalla
tavalla väliin sanomaa sotkemaan.

Entä sanomien ominaispaino? Voidaanko sitä punnita? Ei. Ar-
vioida? Kyllä, totta kai, mutta eri arvioijat voivat tulla hyvinkin eri-
laisiin tuloksiin.

Toimiiko kunnallinen tiedotuslehti?

Otaksun kunnallisten päättäjien varsin hyvin oivaltaneen valmiin ylei-
sön arvon, koska innostus perustaa kunnallisia tiedotuslehtiä ei ai-
koihin ole ollut suuri. Vai säästämisen tarveko on ratkaissut asian?
Viime aikoina tietooni tulleiden uusien kunnallisten tiedotuslehtien
tausta on ollut se klassinen: kunnan virkamies- tai luottamushenki-
löjohto tai molemmat ovat sydämistyneet paikallislehteen, jonka ne
katsovat kirjoittavan kunnasta vääristelevästi tai muuten kielteisesti.
Avoin keskustelu kunnan johdon ja lehden johdon välillä saattaisi
olla parempi ratkaisu eikä maksaisi kuin ehkä ravintolalaskun verran.

En tarkoita, että kunnalliset tiedotuslehdet olisivat jotenkin pa-
hasta, ei tietenkään. Niiden toimivuus on eri välineiden tulvassa kui-
tenkin kyseenalainen. Jotakin symbolista on siinä, että postiluukkuun
kiinnitettävät tarrat *Ei mainoksia* ovat saaneet vaihtoehdokseen toi-
senkin variantin: *Ei mainoksia eikä ilmaisjakelua*. Epäilemättä pit-
käaikaistyöttömällä, pirteillä mutta köyhillä eläkeläisillä ja vastaavil-
la ryhmällä saattaa olla pulaa jopa lukemisesta, ja he ottavat kiitolli-
sena vastaan kaiken, mitä postiluukusta tipahtelee. Useimmat heis-
täkin lukevat kuitenkin myös maksullisia lehtiä – ainakin kirjastois-
sa ja kahviloissa, naapureilta lainattuina tai jopa paperinkeräyslaati-
koista esiin kaivettuina. Näyttäisi, että lehtien lukeminen ei suin-
kaan ole vähentynyt yhtä paljon kuin levikit ovat laman aikana las-
keneet. Tutkittua tietoa asiasta ei kuitenkaan ole.

Journalistinen kulttuuri

Alan kaikki viisaus alkaa siitä oivalluksesta, että *journalismia ei tehdä kultavaa'alla punniten*. Totta kai ammattikunnalla on omat niin tekniset kuin eettiset sääntönsä, mutta nimenomaan viimeksi mainitut ovat kaikkea muuta kuin täsmälliset, eivätkä ne myöskään ole kaikkien ammatissa työskentelevien yksimielisesti hyväksymiä.

Aavistuksen eettisistä säännöistä saa, kun tilaa Suomen Journalistiliitosta vihkosen nimeltä *Journalistin ohjeet* (1992). Kenties niistä selviää, onko jokin kunnallisiaiheinen lehtijuttu tai radio- tai tv-ohjelma moraalisesti moitteeton vai ei. Useimmiten ei selviä, ei ainakaan kiistattomasti. Vikaa on ohjeiden abstraktiudessa, mutta ratkaisevaa on, että kaikki mahdolliset tapaukset kattavaa yksityiskohdasta ohjeistoa on mahdollon tehdä.

Toimittajat ja heidän esimiehensä eivät siis voi kultavaa'alla punnita, mikä on julkisuuden arvoista ja mikä ei. Sen sijaan on olemassa jossakin yhteisössä jonakin ajankohtana käypä *journalistinen kulttuuri* ja siinä vielä alakulttuureja. Ne sanelevat paljolti ratkaisut. Ratkaisut on tietenkin tehtävä nopeasti.

Otan yhden tosiesimerkin. Suomen kehitysalueella on pieni kaupunki, jonka en juuri muista päässeen valtakunnalliseen julkisuuteen – paitsi keran, kun kaupunginjohtaja jouduttiin poistamaan kaupunginhallituksen kokouksesta humalatilan vuoksi. Kyseessä oli lehden mukaan pitkään jatkuneen ongelman kärjistyminen ja sen todennäköinen seuraus olisi lähtö virasta. Satuun tuntemaan yhden tuossa kaupungissa asuvan henkilön ja tulin koepallona kysyneeksi häneltä, onko kyseinen kaupunginjohtaja koskaan muuta tehnytään kuin ryyppiskellyt.

Provokaationi onnistui: tuttavani kertoi, miten kovaa ja ansiokasta työtä mies oli tehnyt aloittelevan kaupungin hyväksi, kunnes pahojen paineiden keskellä alkoholisoitui.

Herää kysymys, eikö lehti olisi ollut velvollinen kertomaan myös kaupunginjohtajan myönteisistä puolista. Mitään sellaista normia, joka täl-

laisen velvoitteen asettaisi, ei ole olemassa. Minusta olisi kaunista, jos journalismi toimisi puheena olevissa asioissa tasapuolisesti.

Lehtijuttu ei ole kopio todellisuudesta

Toiseksi: jokainen lehtijuttu, radio-ohjelma, tv-ohjelma, *jokainen journalistinen tuotos on kulttuurinen artefakti eli tekotuote*. Toisin sanoen journalismi ei ole – eikä nykyfilosofian mukaan voikaan olla – todellisuutta sataprosenttisesti peilaava kopio. Sen tekee mahdottomaksi jo se, että eri yksilöiden havainnot samasta todellisuudesta vaihtelevat, niin kuin todistajapsykologiassakin tiedetään.

En kuitenkaan ajattele eräiden yhdysvaltalaisen postmodernien filosofien tavoin: anything goes. Kaikki ei käy, mihin tahansa ei ole tyydyttävä. Olkoonkin, että totuuksia on olemassa vain suhteellisessa mielessä ja tietynlaisten ymmärryksen rakenteiden puitteissa, niitä siis on olemassa, ja sitä sopii journalismin kunnioittaa.

Edelleen korostan sananvapauden yhtä ilmentymää: *kukaan ei omista itseään koskevaa julkisuutta*. Toistakymmentä vuotta sitten Markku Koski – esseisti, ei nykyinen kansanedustaja – kirjoitti Kalevi Sorsasta kirjan tätä kertaakaan tapaamatta, mitä silloinen pääministeri julkisesti ihmetteli. Koskella oli toki tähän oikeus, mitä Sorsakaan ei sinänsä kiistänyt.

Törmäävätkö toimittajat sitten usein sellaiseen tilanteeseen, että uutisen tai muunlaisen jutun kohde kuvittelee voivansa sanella, saako asiasta kertoa ja jos saa, niin milloin ja miten saa? Kuulemma sitä yhä sattuu, vaikka harvoin. Kyseessä ovat tavallisimmin pienyritykset, joilla ei ole ylipitkien työpäiviensä jälkeen ollut aikaa perehtyä julkisuuden pelisääntöihin edes alkeistasolla. Siitähän saa esimerkiksi Tv 1:n Kuningaskuluttaja-ohjelmasta. Muuten liike-elämässä ja julkisessa hallinnossa ollaan jo valistuneempia. On kuitenkin eri asia tuntea pelisäännöt ja kannattaa niitä periaatteessa kuin tyytyä niihin omakohtaisesti, kun tuntee pelisääntöjen iskevän kipeästi nilkkaan.

Kriittisyyden aika

Neljäs kohtani saattaa olla itsestäänselvyys, mutta esitän sen silti. *Kriittisyys on yksi tämän hetken journalismin ylimpiä arvoja*. Aina ei näin ole ollut, kuten Maria Kaisa Aula, nyttemmin menestynyt poliitikko, on todennut kirjana ilmestyneessä lisensiaatintyössään *Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa?* (1991). Hänen tutkimisaan Yleisradion politiikan toimittajissa oli kerrostuma, jota määrittivät korkea ikä ja lyhyt koulutus, ja se katsoi tehtäväkseen politiikkojen sanan välittämisen yleisölle sitä kriittisesti kommentoimatta. Tämä ryhmä on ilmeisesti kuitenkin kuolemassa sukupuuttoon.

Kritiikittömyyttä seurasi ajallisesti puoluepoliittisen kriittisyyden aika: monet journalistit olivat itse sitoutuneita, ja heidän kriittisyytensä kohdistui vastapuoleen. Nyt eletään yleiskriittisyyden aikaa, joka ei valikoi kohteitaan puoluepoliittisesti. Esimerkistä käyvät vaalitenttien tekijät, jotka ennen äänestyspäivää käyvät läpi kaikki puoluejohtajat tai presidenttiehdokkaat ja kohtelevat heitä niin kuin olisivat heidän henkilökohtaisia vastustajiaan. Roolileikkiä, ehkä parhaimmillaan?

Täyttä näyttöä ei tarvita

Lopetan journalistisen vapauden yhteen ilmentymään: *toimittajilla on oikeus esittää todistamattomia väitteitä*. Uutiset voidaan jakaa kerroviin ja todistaviin, ja jälkimmäisiä on vähemmän. Sitä vastoin on oletettavaa, että ainakin arkaluontoisissa asioissa olemassa on myös todisteet, jotka kuitenkin kaivetaan esiin vasta kovan paikan tullen. Silloinkin toimittajilla toisin kuin esimerkiksi opinnäytteitään esittäville tutkijoilla on lähdesuoja.

KOP:n ex-pääjohtajan Jaakko Lassilan Kouri-kauppojen julkisuudesta nostama oikeusjuttu Suomen Kuvalehden silloista toimittajaa Harri Saukkomaata ja päätoimittaja Pekka Hyväristä vastaan vahvisti, että myös maamme tuomioistuinlaitos jotenkin hyväksyy mai-

nitsemani vapauden ilmentymän. Kaikista jutuissa esitetyistä väitteistä ei löytynyt näyttöä, ja kantaja pystyi osoittamaan jotkin yksityiskohdat virheellisiksi, mutta siitä huolimatta hän hävisi täysin jutunsa. Oikeus otti huomioon asian suuren yhteiskunnallisen merkityksen sekä sen penkomisen tavattoman vaikeuden. Oikeudelle riitti lähes täysi näyttö, täyttä ei vaadittu.

Julkisuuden nykyisistä pelisäännöistä on tietenkin lupa olla mitä mieltä tahansa. Niiden mukaan on kuitenkin myös kunnallisalan eletävä ”mediassa” ja kunnallisten tiedottajien ehkä pantava asiantuntemuksensa peliin vastastrategioita suunniteltaessa.

Vastinetta ei kannata halveksia

Yhteiskunta on täynnä arvo- ja intressiristiriitoja. Olisi luonnontonta, jos ne tahot, joista joukkotiedotus kertoo, aina olisivat tyytyväisiä siihen, mitä niistä kerrotaan. Tästä luonnottomasta olotilasta ei onneksi ole pelkoa.

Jotakin tulehtunutta sen sijaan on siinä tavassa, jolla julkisuudessa esiintyvät intressipiirit suhtautuvat julkisuuden pelisääntöihin. Olen vuosien mittaan luennoinut näistä ongelmista mm. varsin monille ammattikunnille ja törmännyt pahimmillaan hyvin vahvaan muuriin.

Tämän kielikuvan synnytti kauan sitten pidetty vankilanjohtajien koulutustilaisuus, jossa tuo maskuliinisista maskuliinisin ammattikunta ilmensi suoranaista avuttomuutta. Vankilanjohtajien mukaan toimittajat tekevät mitä haluavat eivätkä vankilaan päästyään kuuntele keitään muita kuin vankeja, tai jos kuuntelevatkin myös henkilöstöä, eivät ota sen puheita vakavasti.

Olin jonkin verran ymmällä. Muistutin mieliin, että vankila on suljettu laitos, jonka muurien sisäpuolelle ei yksikään toimittaja tai kuvaja edes pääse ilman vankilan johdon lupaa. Tosin tiedotusvälineiden edustajilla on myös vapautensa: oikeus sisälle päästyään päättää, keitä he kuulevat, keiden näkemyksiä jutuissaan käyttävät jne. Sellaista on sananvapaus, jota me kaikki kannatamme.

Haastateltavan oikeudet ja velvollisuudet

Toimittajien ja heidän lähteidensä suhde on herkkä ja vivahteikas sosiaalinen suhde, jossa kummallakin osapuolella on oikeutensa ja velvollisuutensa. Kumpikaan ei ole yksinvaltiainen. Tosin noita oikeuksia ei ole tarkoin määritelty missään asiakirjassa, vaan ne ovat niin sanoakseni ilmassa niin kuin hyvät tavat.

Esimerkiksi sopii haastattelu. Ei kai toimittajalla ole oikeutta panna haastateltavansa suuhun mitä haluaa? Ei tietenkään. Jo mainittuihin Journalistin ohjeisiin sisältyy Julkisen Sanan Neuvoston periaatelausuma haastattelujen tarkistamisesta. Kyseessä on ns. vapaa sopimus, jonka osapuolet tekevät tai jättävät tekemättä. Itse sanoisin myös omien kokemusteni perusteella, että sopimus on aina viisainta tehdä ennen haastatteluun ryhtymistä.

Haastateltavalla on velvollisuutensa: hänen on oltava tavattavissa silloin, kun on luvannut. Jos kysymys on lehtijutusta, hänen on viisainta päivystää faksia ja reagoida tekstiin heti, ellei toisin ole sovittu. Hänellä on oikeutensa: hän saa tehdä korjausehdotuksensa kohtiin, jotka koskevat häntä itseään tai hänen edustamaansa asiaa tai jotka muuten esitetään hänen sanominaan, on kyseessä sitten suora tai epäsuora kerronta.

Haastattelun tarkistus ei kuitenkaan siirrä päätösvaltaa pois toimittajalta. En tiedä, ärsyttääkö tämä normi jotakuta. Painovapauslaki takaa joukkotiedotukselle tietyn vallan, joka on yhtä laillinen kuin esimerkiksi valtion ja kunnan elinten valta omalla reviirillään.

Miten virheet oikaistaan?

Katariina Lahtonen tutki raportissaan myös kunnan viranhaltijoiden ja toimittajien välisiä erimielisyyksiä tietojen antamisesta. Niihän löytyi: lähes puolella kunnista oli vuonna 1984 ollut erimielisyyksiä tiedotusvälineiden kanssa. Tosin osuus oli yhdeksän vuotta

aiemmin ollut vielä suurempi, mikä saattaa merkitä sitä, että yhteiset pelisäännöt olivat alkaneet kiteytyä.

Silloiset kolme kunnallisanalan keskusjärjestöä tekivät 1980-luvun puolivälissä hyödyllisen teon: ne muotoilivat yhdessä ”virheiden oikaisujärjestyksen” eli tarkemmin sanottuna ehdotuksen toimenpiteiksi, joihin kunnan on ryhdyttävä, kun se on tyytymätön johonkin siitä jo julkaistuun juttuun. Kyseessä oli siis todella järjestys, jonka logiikka on eteneminen maltillisemmista reaktioista rajumpiin. Tuontyyppinen suositus oli varmasti ollut ilmassa, mutta mikään taho ei ollut sitä verbalisoinut eikä pannut paperille ennen kunnallisalaa.

Olen eri yhteyksissä paljonkin käyttänyt tuota suositusta vain hiukan retusoituna. Oma varianttini on seuraava:

a) ao. toimittajan tai toimituksen informoiminen virheestä tai näkemyserosta

b) keskustelu menettelytavasta ao. toimittajan tai toimituksen kanssa

c) oikaisu toimituksen omissa nimissä

d) painovapauslain mukainen vastine tai vapaamuotoinen puheenvuoro kunnan tai sen edustajan nimissä (vastineoikeus syntyy yksityishenkilölle tai julkiselle viranomaiselle, joka katsoo itsestään annetun väärää informaatiota tai tuntee itsensä loukatuksi)

e) tiedotustilaisuudet, maksulliset ilmoitukset tms. poikkeukselliset keinot

f) kantelu Julkisen Sanan Neuvostolle sekä

g) kanne alioikeudessa.

Sanonta ”toimittaja tai toimitus” a- ja b-kohdissa on tarkoin harjittu. Tyytymättömyyden aiheet voivat olla monenkirjavia eivätkä läheskään aina ole niin vakavia – jo virheen käsite on tulkinnavainen – että olisi tarpeen panna käyntiin iso kone, ottaa heti yhteys päätoimittajaan tai radio- tai tv-yhtiön vastaavaan päättäjään. Itse kukin meistä toivonee omassa ammatissaan, että jonkin tehtävämme hoitamiseen tyytymätön ei heti soitele kantelumielessä esimiehellemme vaan meille itsellemme.

Oikaisu, vastine ja vapaamuotoinen puheenvuoro

Yllä olevassa litaniassa on kolme tärkeää käsitettä, joiden väliset erot tuskin ovat kyllin hyvin tiedossa. *Oikaisu* liittyy konkreettiseen yksityiskohtaan, joka on oikaistavissa jopa parilla rivillä ja niputettuna yhteen muiden oikaisujen kanssa, niin kuin Helsingin Sanomat tekee. Jos virkaan juuri valitun kunnanjohtajan etunimi on Pertti, mutta lehteen se on lipsahtanut muodossa Pentti, niin toimitus toki lyhyen puhelun pohjalta itsekin muotoilee oikaisuun tarvittavat virkkeen pari.

Vastine ja vain se on juridinenkin käsite, mikä korostaa asian vakavuutta. Mikä on väärä informaatio – lakitekstissä tietenkin väärä tieto, mikä omassa sanastossani on looginen mahdottomuus – sitä ei missään täsmennetä, mutta käytännössä se liitetään verraten merkitseviin asioihin, ei harmittomiin pikku virheisiin. Se taas, että niin yksityishenkilö kuin julkinen viranomainen saa itse ratkaista, mikä häntä loukkaa, on lainsäätäjältä aikamoinen myönnytyks. Käytännössä kuitenkin vähän jokainen päätoimittaja hämmästeli esimerkiksi kunnallisvirkamiestä, joka tuntisi itsensä loukatuksi, kun hänestä on vitsailtu lehden kevyellä palstalla.

Lehdellä on painovapauslain mukaan velvollisuus julkaista vastine, kunhan se täyttää juridiset ehdot – olkootkin siis tulkinnanvaraiset – eikä ole liian pitkä suhteessa alkuperäiseen juttuun eikä itessään loukkaava. Jos vastine ei täyty jompaakumpaa viimeksi mainittua ehtoa, hyvän journalistisen tavan mukaan toimitus neuvottelee sen lyhentämisestä tai siivoamisesta, kunnes se todetaan julkaisukelpoiseksi. Ellei lehti vielä suostu julkaisemaan vastinetta, vastapuoli voi haastaa päätoimittajan oikeuteen, ja siellä hän voi saada sakot.

Eivätkö Suomen päätoimittajat sitten inhoa vastinepykälää, joka poikkeuksena muuten pyhästä pääsäännöstä riistää heiltä vallan päättää, mitä julkaista ja mitä ei? Eivät inhoa – lähinnä siksi, että vastineoikeutta käytetään varsin harvoin. Juridista aihetta siihen olisi ainakin poliittisen journalismin ja keskustelun osalta useinkin, mutta

kuin sanattomasta sopimuksesta poliitikot eivät juuri lähettele vastineita.

Eikö vastinepykälä ole kuollut kirjain, koska lehti halutessaan kuitenkin ottaa viimeisen sanan? Ei ole. Vaikka laki ei kiellä lehteä kommentoimasta vastinetta välittömästi, lehdistöjuristien tulkinta on selvä: välitön kommentoiminen olisi hyvän journalistisen tavan vastaista, eikä sitä yleensä harrastetakaan. Toisaalta suostuminen julkaisemaan vastine kommentoimattomana ei tarkoita, että lehti nyt on lain voimalla muuttanut kantaansa. Jos vastineen aiheena (tekaistu esimerkki) pahan työttömyyskunnan paikallislehdessä on vaikkapa ollut kirjoitus, jossa syytetään kunnan virkamiesjohtoa velttoudesta ja väitetään, että se ei ole pannut tikkua ristiin työttömyyden parantamiseksi, lehti voi myöhemmin uudistaa syytöksensä uudessa jutussa. Tässä mielessä lehti pystyy kuin pystyykin ottamaan viimeisen sanan – jos haluaa.

Kolmesta kategoriasta viimeinen, *vapaamuotoinen puheenvuoro*, ei ole juridinen käsite. Vapaamuotoisia puheenvuoroja kunnallismiesten ja -naisten kannattaa tietysti lähettellä lehdille aina kun on asiaa, mutta erityisesti silloin, kun juridista vastineoikeutta ei ole syntynyt, mutta asia muuten on polttava. Jos maakuntalehti kirjoittaa, että Suomen kunnat ovat laman aikanakin tuhlanneet hirvittäviä summia kalliisiin urheilupaikkoihin ja ylellisiin kulttuuritiloihin, joita käyttävät vain harvat, ja ottaneet rahat kaikkein köyhimmiltä toimeentulotukea supistamalla, väitteet ovat niin yleisiä ja yksilöimättömiä, että vastineoikeutta ei synny kenellekään. Keskustelemisen aihe sen sijaan syntyy – myös julkisen debatin.

Vastineita ei kukaan lue, on minulle joskus väitetty ilman mitään näyttöä. Vastineita todennäköisesti luetaan paljonkin, olen vastannut pystymättä itsekään todistamaan kantaani oikeaksi. Perustelen sitä kuitenkin sillä, että vastine palauttaa mieleen alkuperäisen jutun pääkohdat ja synnyttää ristiriitatilanteen, joka ainakin periaatteessa on kiintoisa MTV 3:n nyttemmin lopetetun Mediapeli-sarjan tapaan sen pinnallisuudesta huolimatta. Lehtien kieltäytymiset asiallisen vastineen julkaisemisesta lienevät harvinaisia mm. juuri siksi, että

vastineet usein ovat journalistisesti toimivaa luettavaa aineistoa. Vastineita ei kannata halveksia.

Lainmuutoksia tulossa?

Joukkotiedotusta koskeva, myös kuntien kannalta relevantti lainsäädäntö on Suomessa monilta osin päässyt vanhenemaan. Koska tekniikka kehittyä juridiikkaa nopeammin, on myös säätelemättömiä alueita kuten tietoverkot, mutta niihin en tässä yhteydessä puutu.

Melko varmasti hallitus tuo eduskuntaan jo syksyllä 1997 hallituksen esityksen laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta. Sillä on tarkoitus korvata nykyinen julkisuuslainsäädäntö. Paperilla olevia ”normaaleja” asiakirjoja koskevat normit pysyisivät esityksen mukaan ennallaan, mutta muutos koskisi viranomaisen asiakirjoja, joista tehdään uusi käypä lakitermi.

Viranomaisen asiakirjassa informaatio voi olla paitsi paperilla myös esimerkiksi digitaalisina merkkeinä cd-levyllä. Lakiluonnoksessa muu kuin perinteinen asiakirja määritellään hiukan koukeroisesti ”käyttönsä vuoksi yhteen kuuluviksi tarkoitetuista merkeistä muodostuvaksi viestiksi”, joka koskee tiettyä asiaa. Luonnoksessa on luovuttu nykyisen lain tuntemasta teknisen tallenteen käsitteestä. Se voikin johtaa väärään käsitykseen, että esimerkiksi atk-levyke esineenä olisi asiakirja. Tosiasiassa se on vain alusta, johon asiakirja eli viesti voidaan tallentaa. Tallennusalusta voi olla mikä tahansa.

Käytännössä muutos todennäköisesti merkitsisi erilaisten selvitysten ja muun asioiden valmistelua varten tehdyn aineiston muuttamista julkisiksi asiakirjoiksi, ehkä kuitenkin erilaisia lippusia ja lappusia lukuun ottamatta, vaikka itse asia olisi vielä kesken. Kai kunnat tämän muutoksen kestävät? Miksi eivät kestäisi? Vai onko vaikea sopeutua siihen, että itse asioista on alettava kertoa aktiivisemmin?

Kuntien liikelaitokset ja yhtiöt velvoitetaan lakiluonnoksessa eräiden perustietojensa osalta noudattamaan väljempää julkisuusperiaa-

tetta kuin nykyinen, mutta liikesalaisuuden luontoisen informaationsa ne saavat pitää lain voimalla salassa tiukemmin kuin nyt. Luonnoksessa on siis jokaiselle jotakin.

Huomionarvoinen kuntienkin kannalta on myös talvella 1997 julkaistu sananvapaustoimikunnan mietintö. Ideana on korvata ikivanha painovapauslaki sananvapauslailla, jota koskeva esitys saatetaan senkin antaa eduskunnalle jo syksyllä 1997.

Toimittajia ja heidän ammattiliittoaan hiertää esityksessä ehkä eniten se ehdotus, että todistajaksi joutuneen journalistin lähdesuoja voitaisiin murtaa, jos kyseessä on törkeä rikos, josta säädetty ankaran rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tällaiset tapaukset lienevät harvinaisia – menee pykälä läpi tai ei – ja jos niitä ilmeneekin, ne tuskin ensimmäiseksi koskevat kunnalliselämän koukeroita.

Journalistit eivät ole innostuneita siitäkään, että lehti velvoitetaisiin julkaisemaan päätös kunnian ja yksityiselämän loukkaamista koskevasta tuomiosta, jonka se eli siis samainen julkaisu on saanut. Loukatun kannalta tämä olisi parannus, myös silloin kun loukkaus liittyy virkaan tai luottamushenkilörooliin eikä yksityiselämään. Esityksen mukaan uusi laki tuntisi paitsi vastineen myös oikaisun juridisena käsitteenä ja julkaisemisvelvollisuus koskisi jälkimmäisiäkin. Periaatteessa se mielestäni olisi parannus, vaikka asiallisten oikaisujen läpi saaminen ei tähänkään asti ole ollut vaikeaa.

Radio- ja tv-toimittajia ei ole innostanut ehdotus vastineoikeuden ulottamisesta heidän välineisiinsä, etenkin kun heidät myös velvoitettaisiin antamaan teknistä apua vääryyttä kärsineelle. En ota asiaan muuta kantaa kuin sen, että ainakaan tähänastinen käytäntö ei vääryyttä kärsineen kannalta ole ollut tyydyttävä.

Turha kiirehtiä heti kantelemaan

Julkisen Sanan Neuvosto (JSN) on toiminut 29 vuoden ajan ja tehnyt 2 000–3 000 ratkaisua. Olen ne kaikki alan ammattilehdistä lukenut, koskaan tai juuri koskaan hiiltymättä. On selvää, että kantelija voi olla miten oikeassa tai miten väärässä tahansa – asteikko on leveä – tai tapaus voi olla epäselvä tai muuten tavallista tulkinanvaraisempi, jolloin luonteva päätös on kompromissi: riita halki.

Olen JSN:n lainoppineelta sihteeriltä Leena Mickwitziltä saanut ne 21 päätöstä, jotka JSN on, yleensä mutta ei aina kantelun pohjalta, antanut *tiedottamisen vapauden rajoittamisesta*. Niillä voidaan katsoa olevan *periaatepäätöksen* luonne. Sattuma tai ei, peräti 15 noista kannanotoista liittyy kunnalliselämään. Siitä ei pidä päätellä, että tiedottamisen vapauden rajoittamisyritykset olisivat kuntapuolella yleisempiä tai vakavampia kuin muualla. Lähempänä varmaan on se tulkinta, että kansalaiset odottavat ja vaativatkin julkisilta viranomaisilta suurempaa avoimuutta kuin esimerkiksi yksityisiltä liikeyrityksiltä ja siksi kantelevat herkemmin edellisistä.

Jo klassinen lajissaan on 25 vuotta sitten annettu päätös. Keski-suuren kaupungin kaupunginhallitus oli antanut maakuntalehdelle huomautuksen uutisotsikosta, jossa oli kolme elementtiä ja yksi niistä kaupunkia loukkaava. JSN:n mukaan taas uutinen – ilmeisesti ot-sikkaa myöten, vaikka sitä ei päätöksessä mainita – oli hyvän lehti-miestavan mukainen. Koska kaupunginhallitus oli asiasta eri mieltä,

se olisi voinut käyttää normaalia oikaisumenettelyä, mutta sitä se ei tehnyt.

Oikeastaan muut kyseessä olevat päätökset ovat klassisen kannanoton uudempia muunnelmia. Vuonna 1975 pienehkön paikkakunnan kaupunginhallitus oli pannut radiotoimittajan eräänlaiseen boikottiin tämän ohjelmien vuoksi, ts. päättänyt olla toimittamatta hänelle kaupunginhallituksen esityslistoja ja olla kutsumatta häntä lehdistötilaisuuksiin. JSN:n päätöksen viimeinen kappale alkoi näin: ”Vaikka viranomaisilla onkin oikeus esittää mielipiteensä tiedotusvälineissä julkaistuista asioista ja saattaa ne niiden tietoon, tämän tulisi tapahtua käyttämällä oikaisua tai vastinetta. Julkisen Sanan Neuvosto pitää paheksuttavana sellaista menettelyä, jolla pyritään painostustoimenpitein vaikuttamaan toimituksellisen aineiston sisältöön.”

Kaksi viimeistä suunnilleen samansisältöistä päätöstä on vuodelta 1995, joten ei voitane sanoa, että asia olisi jo kaikille selvä. Tai ehkä se on selvä periaatteessa, mutta konkreettisessa tilanteessa eivät kunnille – tai muillekaan kantelijoille – suositellut keinot tunnu riittävilä. Tiedotusvälineelle langetettu edes symbolinen rangaistus maistuisi makeammalle kuin oman oikaisun tai vastineen näkeminen lehdessä.

Joihinkin päätöksiin sisältyy kiintoisia vivahteita. Vuonna 1980 suurehkon kunnan kunnanhallitus oli käsitellyt päätöstensä julkaisemista paikallislehdessä. Pöytäkirjan mukaan ”lehti on mm. ilmoittamatta tai neuvottelematta kunnan kanssa julkaissut useita sellaisia asioita, jotka saattavat vaikuttaa satojen tuhansien markkojen arvosta kunnan menotalouteen ja tulevat huomattavasti vaikeuttamaan kunnan asemaa neuvotteluosapuolena. Päätöksessään kunnanhallitus totesi yksimielisesti, että lehden menettely ei ole ollut asiallista eikä kokonaisuuden kannalta tarpeellista, vaan on ollut vastoin hyvää lehtimiestapaa.” Se että kunnanhallituksen pöytäkirjat ovat pääosaltaan julkisia, ei päätöksen mukaan missään tapauksessa tarkoita sitä, että niissä esiintyvät päätökset tai käsittelet olisivat sellaisenaan kaikki julkaisukelpoisia. JSN:n kanta oli toinen, nimittäin tämä:

” – – kunnanhallituksen pöytäkirjat ovat julkisia asiakirjoja sen jälkeen kun ne on tarkistettu. Lehdistön tehtäviin kuuluu kertoa kuntalaisia koskevista tärkeistä asioista. Julkaistessaan tietoja, joilla on ollut kuntalaisille yleistä merkitystä, NN-lehti on toiminut hyvän lehdimiestävän mukaisesti.”

Ohi päätöksen on tarpeen muistuttaa, että 17 vuotta sitten kunnallishallitusten ns. B-listat olivat yleisempiä kuin nyt, ts. harrastettiin esityslistojen jakamista tiedotusvälineille lähetettävään osaan ja arkaluontoisempia asioita koskevaan osaan. Pöytäkirjat ovat molempien listojen osalta kuitenkin aina olleet juridisessa mielessä ja käytännössäkin julkisia. Asiat, joissa kunnalla oli legitiimi salassapito-intressi, hoidettiin poikkeusmenettelyllä, mutta toki laillisesti. Kukaan ei liene vaatinutkaan, että kunta olisi esimerkiksi vireillä olevista kaupoista antanut etukäteen julki tietoja ja pohdiskeluja, jotka olisivat tehneet kunnan aseettomaksi hintaneuvotteluissa.

Noiden kolmen ikääntyneen kantelun ja niiden kunnalle kielteisten loppupäätösten esiin kaivamisella on merkityksensä, nimittäin lähihistoriallinen. Kunnat ovat eittämättä vuosien mittaan oppineet paremmin ymmärtämään journalismin pelisääntöjä eli meidän yhteiskuntamme sananvapauskäytäntöä, vaikka sen kaikki ilmenemis- muodot eivät voi tyydyttää kuntia niin kuin eivät välttämättä muitakaan intresentejä.

Myös eduskunnan oikeusasiamies viranomaistoiminnan laillisuusvalvojana on viime vuosina ottanut muutaman kerran kantaa viranomaisten, myös kunnallisten, tiedottamiseen. Hän on korostanut toisaalta viranomaistiedotuksen asiallisuusvaatimusta ja toisaalta virkamiehen sananvapautta.

Ensin on neuvoteltava toimituksen kanssa

Mickwitziltä saamaani nippuun kuuluu myös kolme JSN:n antamaa ja perustelemaa päätöstä kanteluista, joiden aiheena on ollut kunnan virkamiehen arvosteleminen. Niistä ehkä erityisen huomion ar-

voinen on suuren kaupungin viestintäpäällikön tekemä. Paikallislehdessä oli referoitu kaupungin tilintarkastajien raporttia, jossa viestintäpäällikköä oli arvosteltu kyseenalaisesta kirjanpitokäytännöstä johtamassaan osastossa sekä ylimääräisen laskun aiheuttamisesta veronmaksajille. Viestintäpäällikkö katsoi, että häntä olisi asianomaisena pitänyt kuulla jutussa ja että toimittajan olisi tullut tarkistaa olennaiset tiedot. Hyvän journalistisen tavan vastaisena hän piti myös itsestään käytettyä osin vihjailevaa, osin herjaavaa kieltä.

JSN oli toisella kannalla. Se myönsi hyvän journalistisen tavan edellyttävän, että voimakkaan arvostelun kohteeksi joutuvaa kuuluaan mahdollisuuksien mukaan jo samassa yhteydessä. ”Arvostelun kohteeksi joutunutta ei kuitenkaan tarvitse erikseen kuulla silloin, kun tiedotusvälineessä selostetaan viranomaispäätöksiä, loppuraportteja tms.” Toisaalta asiavirheet on aina oikeus korjata ja uutisointi voi tuoda myös vastineoikeuden. ”Samalla on todettava, että tiedotusvälineiden kielenkäyttö poikkeaa juridisesta kielestä, ja monesti kyse on enemmänkin ilmaisu- ja painotuseroista kuin varsinaisista asiavirheistä.” Voidaan siis sanoa viestintäpäällikön hävinneen juttunsa.

JSN:n päätöksistä voidaan kaivaa esiin suuria linjoja, joista yksi on ylivoimaisesti muita tärkeämpi ja sitä paitsi sopusoinnussa edellä esittelemäni oikaisujärjestyksen kanssa. *JSN ei halua olla ensimmäinen taho, johon journalistiseen juttuun tyytymätön vetoaa, vaan se edellyttää, että asianomainen ensin neuvottelee toimituksen kanssa ja yrittää käyttää hyväksi oikaisua, vastinetta tai vapaamuotoista puheenvuoroa.* Ellei hän tee niin, vaan kantelee suoraan JSN:lle, on todennäköistä, että hän häviää juttunsa. Varmaa se ei tietenkään ole. Asia on selvästi toinen, jos hän on neuvotellut toimituksen kanssa ja yrittänyt jotakin edellä mainituista korjauksista, mutta toimitus on kieltänyt sitä julkaisemasta.

Entä kannattaako JSN:oon enää kannella, jos on jo saanut hyvityksen välineen julkaiseman korjauksen muodossa? Törkeissä tapauksissa, mutta vain niissä, JSN on antanut välineelle huomautuksen eli kantelijalle tavallaan uuden hyvityksen korjauksesta huolimatta.

Julkisen Sanan Neuvostoa ei tietenkään pidä nostaa jalustalle, kaikkein vähiten aikana, jolloin ylimpiä tuomioistuimiakin arvostellaan rajusti. Itse olen useimmiten samaa mieltä JSN:n päätösten kanssa, mutta joskus pidän niitä liian sallivina. Edellä selostamani vastaus kaupungin viestintäpäällikölle tyydyttää minua perussisällöltään, mutta oli mielestäni liian ylimalkainen ja hieman yliolkainenkin.

Lukijaneuvostotko JSN:n tilalle?

Totta kai JSN:a myös kritisoidaan. Tasavallan presidentti Martti Ahtisaari piti sitä pari vuotta sitten liian tehottomana ja ehdotti sen rinnalle toisentyypistä instituutiota, eräänlaisia lukijaneuvostoja kommentoimaan nimenomaan kukin oman maakuntalehtensä sisältöä. Ala itse torjui ehdotuksen lähes yksimielisesti, ja tein samoin, kun eräs lehti tiedusteli kantaani. Perusteeni oli lähinnä se, että kyseinen neuvosto hyvin todennäköisesti koostuisi maakunnallisesta valtaeliitistä, jolla muutenkin on paljon vaikutusvaltaa, myös ”mediassa” ja ”median” sisällössä.

Asia muuttuisi toiseksi, jos olisi realistinen tapa koota ”tavallisten kansalaisten JSN”. Silloin saattaisivat joutua vastakkain JSN, jota muutamasta käsin poimitusta yleisön edustajasta huolimatta hallitsee ala itse kustantajineen, Yleisradioineen, päätoimittajineen ja toimittajineen – tämä kai on tunnettua – sekä tuo tavallisten kansalaisten muodostama elin. Minusta ei ole edes todennäköistä, että näkemykset hyvästä journalistisesta tavasta olisivat kovin yhdenmukaisia koko väestössä. En kuitenkaan tiedä konkreettista tapaa, jolla tuo ”kansan JSN” saataisiin aikaan, eikä sellaista tietävästi ole toiminnassa missään maassa.

Jotkut tuntuvat pitävän JSN:n arvovaltaa riittämättömänä. Se saattaa liittyä siihen, että neuvoston ainoa sanktio – huomautus, joka asianomaisen välineen on julkaistava lyhentämättömänä ja kommentimattomana – voidaan katsoa riittämättömäksi. Sanktiota tietysti voitaisiinkin tehostaa rahallisella korvauksella, jonka väline maksai-

si vääryyttä kärsineelle, tai eräänlaisella sakolla, joka käytettäisiin vaikkapa toimittajien täydennyskoulutukseen. Ongelmana olisi se, että Suomessa ilmestyy muutama sata sanoma- ja paikallislehteä ja muutama tuhat aikakauslehteä ja tähän päälle tulevat radio- ja tv-yhtiöt, ja näiden tiedotusvälineiden taloudellinen tila vaihtelee tavattoman paljon. Rahallisen korvauksen mitoittamiseksi JSN:n tulisi kai tutkia huomautuksen saaneen välineen maksukyky, mihin välineet tuskin suostuisivat.

Joka tapauksessa kunnallismiesten ja -naisten ammattitaitoon, kunnallisista tiedottajista puhumattakaan, kuuluu hyvän journalistisen tavan peruseriaatteiden tunteminen. Mitä mieltä JSN:sta ollaankin, toista tuon tavan tulkitsijaa ei ole – ei näköpiirissäkään.

Olisiko kansalaisjournalismista lääkkeeksi?

Oma ammattikuntani eli tiedotustutkijat ovat eri maissa jo pitkään yrittäneet edes ääriiviivanaomaisesti luonnostella uudenlaisia journalistisia suuntauksia, jotka eivät kärsisi ainakaan pahimmalla tavalla nykyjournalismin valtavirtauksen rasitteista. Niitä ovat ennen muuta *elitismi* ja *hierarkkisuus*: journalismi on paljolti vallankäyttäjien puhetta alaspäin. Niillä ”tavallisilla kansalaisilla”, jotka edellisessä luvussa marssitin näyttämölle, ei ole samoja mahdollisuuksia saada ääntään kuuluville kuin päättäjillä.

Itsekin olen mainittuun uudistustyöhön osallistunut – vähemmän loistavalla menestyksellä. Ylimalkaan hyllyt ovat täyttyneet kirjoista, joissa on pohdittu journalismin ja demokratian suhdetta ja sen uudistamisen mahdollisuuksia – yhtenä parhaista britti John Keanen opus *Media and Democracy* (1991) – mutta mikään niistä ei ole yltänyt kovin konkreettiseen toteuttamiskelpoiseen toimintaohjelmaan.

Lukijan sopii tässä kohden miettiä, pätevätkö mainitsemani ongelmat, elitismi ja hierarkkisuus, myös kunnallisjournalismiin ja kunnalliseen tiedottamiseenkin. Miten ne voisivat olla poikkeus säännöstä?

Journalismi osana yhteisöä

Kiintoisin tällä vuosikymmenellä syntynyt uudistussuuntaus on mielestäni *kansalaisjournalismi* (alkukielellä *public journalism*, myös sanaparia *civic journalism* näkee käytettävän samassa merkityksessä), jonka juuret ovat Yhdysvalloissa. Työpaikallani Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella on herännyt kiinnostusta tätä ilmiötä kohtaan, ja nuoret työtoverini Risto Kunelius ja Heikki Heikkilä ovat käyneet tutustumassa siihen USA:n itärannikolla – osin omalla kustannuksellaan, mikä kertoo jotakin yliopistojen taloudellisesta tilasta. He ovat myös julkaisseet siitä raportin, *Public journalism, Journalismi julkisen harkinnan areenana* (1996).

Suuntaus on yritys olla vastavoima journalismin perinteiselle asenteelle, joka on yhteiskunnan tarkkaileminen tiettyssä mielessä sen ulkopuolelta, osallistumatta sen elämään muulla tavoin kuin tarkkailemalla. Toimittaja ja koko hänen välineensä voivat olla kritiikittömiä tai kriittisiä tai jotakin siltä väliltä, mutta se ei perusasennetta muuta.

Sen sijaan että pysyttelisi ulkopuolisena, journalismin tulee myöntää olevansa osa niitä yhteisöjä, joista se kertoo. Siksi sen tulee tarjota kansalaisille nykyistä enemmän mahdollisuuksia osallistua julkiseen keskusteluun ja luoda yleisönsä uskoa siihen, että ihmiset voivat osallistua ja vaikuttaa julkiseen elämään ja heitä itseään koskevaan päätöksentekoon. Tämä saattaa tuoda filosofisesti valistuneen lukijan mieleen Jürgen Habermasin ideat herruudettomasta viestinnästä, ja onhan kansalaisjournalismissa todella valistuksen uutta tulemistä – kuitenkin uudenlaisessa muodossa.

Nyt lainaan Kuneliusta ja Heikkilää:

”Se ketkä pääsevät esille journalismissa, on viestinnän tasa-arvon – ja yhteiskunnallisen keskustelun demokraattisuuden – kannalta yksi kaikkein perustavimmista kysymyksistä. Tätä ongelmaa kuvataan usein käyttämällä käsitettä *access*, joka kääntyy kehnosti suomen kielelle. Kun asiaa pohditaan kansalaisten näkökulmasta, asiaa voi kuitenkin lähestyä yksinkertaisesti puhumalla julkisuuteen pääsystä.

Kysymys on siis siitä, millä tavalla erilaiset kansalaiset ja heidän edustamansa mielipiteet ja näkemykset ylittävät journalismin 'kynnyksen', *läpäisevät* ammattitaitoisen journalistisen harkinnan muodostaman seulan. Sikäli kuin ajatellaan, että julkisen keskustelun hallinta on myös poliittisen päätöksenteon hallintaa, tasa-arvoinen pääsy julkisuuteen on yksi demokraattisen journalismin perusehtoja."

Kysymys ei siis ole pienistä asioista, kaikkea muuta. Sellaista yhteiskuntajärjestelmää ei vielä ole nähty, jossa kaikkien kansalaisten pääsy ajatuksineen julkisuuteen olisi edes osapuilleen yhtä turvattu. Tämä pätee kunnallisiin yhteisöihin.

Pelkistetysti sanottuna kansalaisjournalismi pyrkii kuromaan umpeen *kolmea keskusteluyhteyttä*, joiden se näkee katkeilleen tai rapautuneen. Konkreettisin näistä demokratian kuiluista on *politiikan ja kansalaisten* kasvava etäisyys ja vieraantuneisuus toisistaan, yhtä tuttu Suomesta kuin USA:sta. Tähän keskustelun puutteeseen aloitteleva Atlantin-takainen kansalaisjournalismi on pyrkinyt tarttumaan erityisesti vaalikampanjoiden yhteydessä yrittämällä saada kansalaisten intressit ja mielipiteet esiin ja pakottamalla poliittiset toimijat kohtaamaan näiden esittämät kysymykset ja haasteet.

Etenkin USA:ssa kansalaisjournalismin huolenaiheena ovat myös *kansalaisia toisistaan erottavat tekijät*: rodut, uskonnot, kulttuuri jne. Meillä on vastaavasti aihetta yrittää vastustaa sitä yhteiskunnan pirstoutumista, jota syrjäytyneiden kansalaisten suuri määrä merkitsee. Kolmas rapautunut yhteys on *journalismin ja sen yleisön* välisen keskustelukontaktin katkeaminen. Sitä on pahentanut mm. edellä mainittu toimittajien professionaalistuminen, vaikkakaan ei täysimääräisesti; ammattikuntahan on sen myötä myös muuttunut yhdeksi osaksi eliittiä, ja eliittihän keskustelee omassa piirissään.

Ratkaisukeskeistä journalismia

Siitä, miten kansalaisjournalismia Atlantin takana on pyritty tekemään, seuraavassa vain yksi esimerkki. Charlotte-nimisessä pieneh-

kössä kaupungissa projektin käynnisti kaupunginvaltuuston päätös sulkea asukkaiden valitusten vuoksi erityisesti mustien nuorten suosima yleinen puisto sunnuntaisin. Päätöksen pelättiin lisäävän mustien ja valkoisten välistä jännitettä. Charlotte Observer -lehti vastasi tilanteeseen nopeasti kokoamalla yhteen molemmat osapuolet keskustelemaan ongelmista. Samalla se tarjosi kansalaisille mahdollisuuden kertoa mielipiteensä lehden palstoilla sillä rajoituksella, että kirjoittajien tuli tarjota ratkaisuja eikä vahvistaa konflikteja. Ratkaisukeskeisen journalismin käynnistämän julkisen keskustelun seurauksena kaupungin johto päätti ottaa Freedom Park -puiston sulkemisen uudelleen käsittelyyn. Se perusti työryhmän selvittämään mahdollisuuksia luoda uusia vapaa-ajanviettomuotoja.

Uudet journalismikokeilut tulevat Suomeenkin

Kansalaisjournalismilla ei vielä jo idean uutuudenkaan vuoksi voi olla tilillään suuria saavutuksia, joten ei ole mitään syytä nostaa sitä jallustalle. On tarpeen mainita myös, että Yhdysvaltainkin journalistiyhteisössä koko ajatus on kiistelty eivätkä sitä suinkaan vastusta vain konservatiivisimmat toimittajat, päätoimittajat ja koko lehdet, vaan osittain myös liberaalit. Vastustajien pääargumentti on nimenomaan se, että journalismin tulee säilyttää myös suhteessaan paikallisiin ongelmiin juuri se ulkopuolisen rooli, jonka kansalaisjournalismi yrittää saattaa historiaan.

Omalla työpaikallani, tarkemmin sanoen siihen perustetulla journalismin tutkimuksen ja kehitystyön yksiköllä, on meneillään kansalaisjournalismista vaikutteita ottanut hanke Aamulehden kanssa. Sen kohteena on Hervanta, kiistelty ja myös ongelmalliseksi koettu tamperelaislähiö, jossa asuu mm. paljon syrjäytyneitä ja jossa sivumennen sanoen Aamulehden levikki suhteessa väkilukuun on poikkeuksellisen pieni. Jos projekti onnistuu hyvin, se varmaan poikii uusia, joissa taas voidaan ottaa huomioon pioneerityön tekijöiden kokemukset.

Mikään ei ole varmaa. Sen sijaan on hyvin mahdollista, että jo lähivuosina syntyy kokeilunhalua eri puolilla Suomea. Silloin kunnalliset päättäjät ja toteuttajat, luottamushenkilöt ja virkamiehet, pannaan silmäkkäin niiden henkilöiden kanssa, joiden ongelmista paikallisella tasolla on kysymys. Kunnallisten tiedottajien rooli kansalaistapaamisissa tuskin voi olla johtava, mutta on kuitenkin tärkeä: esimerkiksi keskustelussa esiin tulevien faktaväitteiden tarkistaminen heti tehokkaalla informaatiotekniikalla.

Paluu ihmisten arkeen

Kaikesta edellä sanotusta on tarpeen nostaa vielä esiin perusasia. Tärkeintä ihmiselle on hänen normaali, jokapäiväinen arkinen elämänsä ja kaikki, mikä voi siihen vaikuttaa. Ei kenenkään yksilön eikä yhdenkään perheen arki ole ongelmaton, mutta pulmien sisältö ja suuruus vaihtelevat.

Yhteiskuntatieteet, ennen muuta sosiologia ja eräät muut kuten tiedotusoppi sen siivellä, löysivät ihmisen arjen uudelleen 1980-luvulla. Suomessa suurin ansio tästä kuuluu sosiaalipolitiikan tutkija J. P. Roosille. Jopa noin sata vuotta vanhaa sanaparia konkreettinen sosiaalitutkimus näkee taas käytettävän. Tämä tutkimussuuntaus edellyttää menemistä ihmisten pariin kuuntelemaan herkin korvin heidän huoliaan, minkä jälkeen niiden tulkinnassa tarvitaan myös teoreettisia ideoita. Esimerkiksi nauhoitetun puheen julkaiseminen sellaisenaan ei vielä ole tutkimusta – journalismia se jossakin tapauksessa voi olla – eikä tämä uusi käänne siis merkitse teorian halveksimista.

Tässä kirjassa en itse ole mennyt kuntalaisten pariin, vaan inventoinut tähänastista tietoa ja kommentoinut sitä. Olen tehnyt näin siinä toivossa, että se osaltaan edistäisi uudenlaisen tutkimuksen viriämistä. Paula Hirstiö-Snellmanin pohjatyö kelpaa yhä lähtökohdaksi. Meille tutkijoille tai ainakin eräille meistä on aikoinaan ollut tuskallista myöntää, että tieto ei kansalaisille ole itseisarvo vaan vä-

line. Lieneekö se tehnyt kipeää myös kunnallismiehille ja -naisille sekä luottamushenkilöille?

Muuan tätä tekstiä kirjoitusvaiheessa kommentoinut kokenut kunnallistoimittaja kirjoitti mm. näin (olen poistanut paikannimet): ”Kaavakokouksiin asukkaat tulevat, kun kyse on meidän tontin marjapensaista tai meidän talon ikkunan alle tuotavasta tiestä tai uuden asuntoalueen alle jäävistä lenkkipoluista. Enkä oikeastaan ihmettele sitä asiaa: minä saan leipäni kirjoittamalla sellaisista asioista ja huomaan tuon tuosta, että täällä toimituksessa olen ainoa, joka on seurannut kaupungin kaavoitusasian vaiheita. Enkä minäkään juuri lue naapurikuntien kaavajuttuja, kun ne eivät kuulu minun rooteliini. Esimerkiksi kunnan talous ei tunnu ihmisiä kiinnostavan. (Siis teoriasolla. Sitten kiinnostaa, jos kyse on kouriintuntuvasta palveluiden leikkaamisesta.)”

Mitalin molemmat puolet

Jos siis kunnallinen tiedottaminen on kaikkea muuta kuin itsetarkoitus, sitä ei ole edes koko kunnallinen itsehallinto. Mikä voitaisiin katsoa koko itsehallinnon perimmäiseksi tavoitteeksi?

Filosofit puhuvat mielellään *hyvästä elämästä* jopa ylimpänä arvona, jonka ihminen ainakin periaatteessa voi saavuttaa. Se sopii myös yhteiskuntatieteilijälle ja sopinee kunnallisväellekin. Vai mikä olisi parempi ylin arvo?

Asian voi varmaan nähdä niinkin väljästi, että kaikki, mitä kunta tekee, on pohjimmiltaan tarkoitettu kuntalaisten hyvän elämän edistämiseksi. Kokemuksellisesti asia ei ole näin; tuskin kukaan pystyy näkemään elimellisen yhteyden kunnan kaikkien toimintojen ja tuon ylimmän arvon välillä. Itse en siihen pysty, vaikka en ole millään erityisellä tavalla tyytymätön Oulun kaupungin kunnalliselämään.

Sen sijaan tuo elimellinen yhteys syntyy tilannekohtaisesti. Juuri siteeraamani kunnallistoimittaja otti esimerkiksi kaavoituksen, joka kiinnostaa ihmisiä nimenomaan silloin, kun he pelkäävät sen uhkaa-

van turvallisuuttaan, sitä että tuttu asuinalue, johon he ovat kiintyneet, muuttuu huonommaksi.

Ovatko kuntalaiset siis *konservatiivisia*? Tässä mielessä kyllä. Konservatiivisuus ei suinkaan ole puoluepoliittinen käsite. Viereisissä omakotitaloissa asuvat kokoomuslainen ja vasemmistoliittolainen reagoivat todennäköisesti aika lailla samoin, jos he kokevat turvallisuutensa jotenkin uhatuksi vaikkapa sellaisten tiesuunnitelmien takia, jotka lisäisivät alueen meluisuutta. En kirjoita ”vaikkapa vain”, koska monille ihmisille nuo suunnitelmat eivät ole ”vain”.

Mitä kunnallinen tiedottaminen sitten voisi saada aikaan suhteessa turvallisuuden tarpeeseen? Se voi kertoa avoimesti suunnitelmista, tietenkin lietsomatta ylimitoitettuja pelkoja mutta myös levittämättä katteetonta optimismia. Tärkeää on tehdä selväksi mahdollisuudet vaikuttaa suunnitelmiin. Joku tuntee vanhastaan nuo keinot, useimmat eivät varmaan tunne.

Vielä sananen konservatiivisuudesta. On typerää halveksia saavutetun edun käsitettä; kuka haluaisi itse tinkiä eduistaan? Palvelujen leikkaaminen on varmasti vaikeampaa kuin uusien palvelujen tarjoamisen lykkääminen tai niistä luopuminen. Kunnallisen tiedottamisen haasteita on, että se ei tietenkään voi asettua tehtyjä päätöksiä vastaan, mutta sen ei tule myöskään alistua kaiken päätetyn tahdottomaksi legitimoijaksi. En tiedä, miten tämä ristiriita olisi käytännössä ratkaistavissa.

Kirjoitustyöni kestäessä on tiikhunut yhä uutta tietoa siitä, miten vahvan taloudellisen nousukauden keskellä syrjäytyneiden määrä maassamme vain kasvaa. Tästä surullisesta kehityksestä on mielestäni puhuttu aivan liian vähän. Mitä kunnallinen tiedottaminen voisi asialle? Ainakin se voisi olla sitä piilottelematta.

Nyt sitten mitalin toinen puoli: ihmiset eivät tietenkään ole vain konservatiivisia, vaan myös *muutoshakuisia*, yhdessä asiassa yhtä, toisessa asiassa toista. Olen korostanut edellistä puolta vain siksi, että katson nyt elettävän niin sanottua dynaamista aikaa. Lama on useat kerrat ja monella suulla julistettu päättäneeksi. Kunnallishallinnon tehtävänä on yrittää jotenkin tasapainoisesti tyydyttää kuntalaisten

konservatiivisuutta yhtäältä ja muutoshakuisuutta toisaalta, mutta ainakin julkisuudessa on jälkimmäinen enemmän esillä.

Surullisen monen suomalaisen ongelmista pienin taitaa olla hänen oman kuntansa imago.

Kilpailevat skenaariot

Olen edellä viitannut edustuksellisen demokratian kriisiin. Ikävä kyllä minulla ei ole siihenkään ratkaisua.

Olen edellä maininnut sen mahdollisuuden, että julkisuuteen ja siis kuntalaisten tietoon saatettaisiin erilaisia vaihtoehtoisia skenaarioita kunnan ja sen eri toimintojen kehittämiseksi. Muuan tekstiäni kommentoinut kunnanjohtaja reagoi tähän korostamalla, että itse kunnallinen päätöksenteko joka tapauksessa on hyvin pelkistetty: esitys joko hyväksytään tai hylätään. Näin tietysti on.

Mutta ennen päätöksentekotilannetta suurissa asioissa on tapahtunut paljon ja voisi tapahtua vielä enemmänkin. Kunnallinen tiedottaminen ja paikallinen journalismi – kansalaisjournalismin muodossa tai muuten – lähenisivät pitkälle toisiaan, edellinen informoimalla vaihtoehtoista, jälkimmäinen kommentoimalla vaihtoehtoja ja keskustelemalla niistä.

Tämä julkinen prosessi taas asiallisesti yhdentyisi niiden yksityisten keskusteluprosessien kanssa, joita suuret hankkeet joka tapauksessa synnyttävät. Kuntalaiset eivät enää tyytyisi siihen, että ”ne” joka tapauksessa päättävät, mitä haluavat.

Yhteys antiikin Kreikan demokratiaan ei ole satunnainen, vaan harkittu. Kuitenkin on myös ero: omassa visiossani osallistumisen oikeus olisi yhtäläinen kaikille, naisille ja orjillekin.

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas, Jorma Sipilä,
Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus (1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala – Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Hämäläinen – Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIikka PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ (1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaiseen kuntaan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISYHTEISKUNTA (1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)

- 13 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)
- 15 Juha Kuisma – Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo – Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTAJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITTOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula-Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA (1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg – Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)

- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)

Kunnallissalan kehittämissäätiö rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on näin tukea kuntien itsehallintoa ja parantaa niiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitettavien tutkimusten tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkuulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on kolme julkaisusarjaa:

Polemia-sarja, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista.

Tutkimustiedote, jossa on tietoa säätiön kaikista tutkimuksista ja hankkeista.

Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Kasarmikatu 23 A 15
	00130 Helsinki
Puhelin	(09) 624 112
Telekopio	(09) 624 113